

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**ERICH KÄSTNER'İN “DAS FLIEGENDE KLASSENZIMMER”
ADLI ESERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİNE
ELEŞTİREL YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
MÜZEYYEN SEVİNÇ**

ANKARA-2007

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**ERICH KÄSTNER'İN “DAS FLIEGENDE KLASSENZIMMER”
ADLI ESERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİNE
ELEŞTİREL YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Müzeyyen SEVİNÇ**

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Altan ALPEREN**

ANKARA-2007

ÖNSÖZ

Çeviri, dünyaya açılan süslü bir kapıdır geçmişten günümüze. Uygarlıkları birbirine taşıyan çeviribilim, bilimlararası da bir köprüdür her zaman. Bu alanda yapılan kavramsal ve kuramsal çalışmalar nitelikli çeviri yetisini geliştirme ve bu alana az da olsa katkıda bulunma çabasıdır.

Çocuk edebiyatının farklı bir üslup ve biçim gerektirdiğinden bu konuda yapılan çevirilerde eşdeğerliğin önemini biraz daha belirginleştirmek için böyle bir çalışma yapmaya karar verdim. Amacım çocuk edebiyatı çeviri eserlerde karşılaşılan zorlukların ne türden olduğunu tespit etmek ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmektir. Her zaman ısıltılı dünyasıyla çocuk zihinlerde parlayan bu öykülerin daha özgün dilde okunabilmesi dileğiyle.

Çalışmalarımda benden yardımlarını esirgemeyen tez danışman hocam Prof. Dr. Altan ALPEREN'e, yüksek lisans tez çalışmam sürecince bana rehberlik eden, bütün sabrıyla sorularımı cevapsız bırakmayan ve desteğini hiç esirmeyen değerli hocam Prof. Dr. Tahsin AKTAŞ'a, bana yeterli çalışma ortamı ve şartları hazırlayan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Müzeyyen SEVİNÇ

ÖZET

Çeviri, insanların iletişiminde dili kullanmasıyla başlar. Dilin, insanlığın ve uygarlıkların gelişiminde gözardı edilemeyecek bir öneme sahip olan çeviri, kültürlerarası etkileşimde hep ön sırada olmuştur. Çeviri geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük bir gereksinmedir. Ve sürekli olarak gelişmektedir. Çeviri sürecinde, çevirmenin izlediği yol ise onun kendi çeviri anlayışını ortaya koyacaktır.

Bu çalışma da Alman Çocuk Edebiyatı yazarlarından Erich Kästner'in "Das Fliegende Klassenzimmer" adlı çocuk romanının kaynak ve hedef metinlerinin karşılaştırmalı çözümünde, çevirmenin sanatsal dil seçimlerini, hedef dil ya da kaynak dil odaklı çeviri yöntemlerinden hangisini kullandığı, amacını gerçekleştirmek için benimsediği tutum ve seçimler tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın giriş bölümünde genel olarak çeviri bilimine genel bakış, yazın çevirisi, yazın çevirisinde çeviri sorunları, eşdeğerlik ve günümüz çeviri kuramları ışığı altında çeviri eleştiri anlayışından bahsedilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümü, Alman Çocuk Edebiyatı yazarlarından Erich Kästner, eseri "Das Fliegende Klassenzimmer" ve öncülüğünü yaptığı "Gerçekçi Çocuk Yazını" hakkında genel bilgileri kapsamaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde bu eserin Türkçe çevirisine eleştirel olarak yaklaşmış ve çevirmenin çeviri sürecinde kullandığı yöntem ve teknikler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümü ise sonuç bölümüdür ve analiz edilen metnin değerlendirilmesi niteliğindedir.

ABSTRACT

Translation begins people's using the language in communication. The translation which has got a very much importance for the development of human beings and civilization has always been in the front row at the intercultural communication. Translation, as it was in the past, is a great requirement at present, too, and it continuously develops. However, in the progression of translation, the way that the translation follows will indicate his / her understanding of translation.

In this study, at comparative solution of the source and target texts of the child novels named "Das Fliegende Klassenzimmer" by Erich Kästner, who is one of the German Child Literature writers, it has been tried to determine the translator's artistic language choices, which of the translation methods he uses that are target language or resource language focused, and to find out the attitudes and choices that he appropriates to perform his objective.

In the introduction part of this study, it is mentioned about a general opinion about the science of translation, the translation of literature, the problems of translation at translating literature, and the understanding of translation criticism in the light of equivalence and our current translation theories. The second part of the study consists of Erich Kästner, who is one of the German Child Literature writers, his work "Das Fliegende Klassenzimmer", and the general information about "Realistic Child Literature" the leadership of which he performs. In the third part of the study, it is considered as the criticism of this work for its Turkish translation, and it has been tried to find out the methods and techniques that the translator used in the progression of translation. Finally, the fourth part of this study is the part of conclusion, and it is something like the evaluation of the analyzed text.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çeviri Bilimine Genel Bakış.....	1
1.2. Yazın Çevirisi.....	4
1.3. Yazın Çevirisinde Çeviri Sorunları.....	9
1.4. Eşdeğerlik.....	14
1.5. Çeviri Eleştirisi.....	20
2. ERICH KÄSTNER.....	25
2.1. Kaynak Eser “Das Fliegende Klassenzimmer”	29
3. “DAS FLIEGENDE KLASSENZIMMER” ADLI KAYNAK ESERİN ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİNE YÖNTEMSEL YAKLAŞIM.....	31
3.1. “Das fliegende Klassenzimmer” Adlı Çocuk Romanının Kaynak ve Hedef Dil Metninin Çeviri Açısından Karşılaştırmalı Olarak Analizi.....	32
4. SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA.....	101

GİRİŞ

1.1. Çeviri Bilimine Genel Bakış

Çeviri, insanların iletişimde dili kullanmasıyla başlar. Dilin, insanlığın ve uygarlıkların gelişiminde gözardı edilemeyecek bir öneme sahip olan çeviri, kültürler arası etkileşimde hep ön sırada olmuştur. Küresel değerleri toplumlara taşıyan ve ulusal değerlerimizi diğer uygarlıklara taşıyacak olan çeviri, kültürün gelişmesine olan katkısı ve dille olan doğrudan bağlantısı sebebiyle dikkatleri sıkça üzerine çeken bir alan olmuştur.

Jean Delisle ve Judith Woodsworth, yaklaşık dört milyon yıldır varolan insanoğlunun tarihinde yazının, altı bin yıllık bir zaman süresini içerdiğini yazarlar. Buna göre Mezopotamya’da Sümer çivi yazıları ile ortaya çıkan yazıyı, Mısır ve Çin alfabeleri izledi. Yazı ile birlikte tarih doğdu ve doğal olarak çeviri de (Aktaran: Aksoy, 2002:14).

Nida ve Dimic çeviri tarihi üzerine tartışmaları belgelerle İ.Ö.2. yüzyıla kadar izleyebildiğimizi bildirmektedirler. Ancak elimizde belge olmamakla beraber, çevirinin eski medeniyetlerde de önemli yeri olduğunu biliyoruz. Örneğin İ.Ö.3000 yıl gerilere gittiğimizde Asur hükümdarı Sargon’un dile ve çeviriye çok önem verdiğini görüyoruz. Hammurabi zamanında Babil’in de (İ.Ö.2100) çok dilli bir yerleşim merkezi olduğu bilinmekte. Dikkatimizi Eski Mısır medeniyetine çevirdiğimizde, Eski Mısır’da halkın 7 sınıfa ayrıldığını ve çevirmenlerin saygın kişilerin bulunduğu sınıfta yer aldıklarını ikinci el kaynaklardan öğreniyoruz. Ayrıca Eski Mısır’da özellikle yeni imparatorluk döneminde dil eğitime önem verildiği bilinmekte (İ.Ö.1610-715). Mısır hükümdarı Psammetik’in (İ.Ö.7. yüzyıl) Mısırlı çocuklara Yunanca eğitim sağlayarak, onları çevirmen olarak yetiştirdiğini tarihçi Herodot’dan öğreniyoruz. İ.Ö. 2. yüzyıldan kalan, ancak 1799 yılında bulunan ünlü Rosetta taşının Yunanca, hiyeroglif ve Eski Mısır dilinde yazılmış olması da tarihte çevirinin yeri ve önemi konusunda aydınlatıcı bir bilgidir (Aktaran: Öner, 2001:73).

Çeviri geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük bir gereksinmedir. Ve sürekli olarak gelişmektedir. Bunun nedeni olarak Vardar (1977:18); “teknolojinin, ekonomik ve ticari ilişkilerin kısaca uluslararası bildirışimin özellikle II. Dünya savaşından sonra hızla gelişmesine, çeviri etkinliğinin de buna paralel olarak önem kazanmasına bağlamaktadır”.

Teknoloji, bilim ve ticari alanlarda bakış açımızı genişleten bir araç olan çevirinin ve özellikle de “yazarlarımızın yetişmelerinde ve kendilerini geliştirmelerinde milli edebiyatla yetinemeyeceklerinden ve ufuklarını genişletmek için dışa açılmaları yararlı olacağından edebi çevirilerin önemi büyüktür” (Aytaç, 1999:21).

Çeviri, toplumsal ilişkilerin yanı sıra siyaset, bilim, sanat ve edebiyat gibi alanlarda da oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle pek çok tanım yapılmıştır. Burada bu değişik bakış açıları ile yapılmış tanımların hepsini sunmak yerine sadece özellik ifade eden tanımları ele almak daha uygun olacaktır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre (1988:cilt1-297) çeviri genel anlamıyla “dilden dile aktarma, çevirme” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirinin tanımı gelişen zamanla birlikte çeviri kuramlarının gelişmesiyle tanımlarda değişmektedir. Radegundis Stolze (1994:13) çeviri tanımı için “Brockhaus” sözlüğünün farklı yıllardaki basımlarından örnekler vererek bunu açıklıyor. “Brockhaus” sözlüğünün 1957 yılındaki 16. basımından örnek vererek “çeviri” sözcüğünün bu basımda “yazılı ve sözlü olanın bir başka dile aktarımı” şeklinde tanımlandığını belirtiyor. Stolze yine “Brockhaus” sözlüğünün 1974 yılındaki yeni basımında şu şekilde tanımlandığını belirtiyor: “Sözlü ve yazılı olanı bir çevirmen ve mütercim vasıtasıyla bir başka dile aktarımıdır”.

Vardar’a göre çeviri (1988:13); “bir dilde (kaynak dil) düzenlenmiş bildirileri anlam ve biçim bakımından eşdeğerlik sağlayarak bir başka dile (erek dil) aktarma işlemi bu işlemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan üründür”.

Göktürk ise çeviriyi (1994:14) “çeviri yalnızca anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarımı değildir. Somut insan yaşamı ile içiçedir. Başka dillerin tanımladığı başka dünyaların tanıtılmasıdır” diye tanımlar.

Koller ise çevirinin tanımını “kaynak dildeki bir metni amaç dildeki metne götüren, bunu yaparken de amaç metinle kaynak metin arasında bir çeviri (ya da eşdeğerlik) bağı kuran dilsel-metinsel bir işlemin sonucu” olarak yapmaktadır (Aktaran: Rifat, 1995:44).

Sevim Sönmez (1999) “Günümüzde Çevirinin Önemi”adlı çalışmasında Catford’un, çeviriyi kaynak dildeki bir metni, amaç dilde eşdeğer bir metinle değiştirme eylemi olarak tanımladığını belirtir. Ayrıca Sönmez yine bu çalışmasında Theodor Savory, Jacobson ve Newmark’ın çeviriyi bir sanat olarak tanımladıklarını belirtir. Buna karşın Nida’nın ise onu bir bilim olarak tanımladığını ve çeviriyi “algılayıcı dilinde kaynak dilin bildirisini en yakın doğal karşılığı ile önce semantik, daha sonra biçim bakımından ortaya koyma eylemi”olarak gördüğünün altını çizer.

Gideon Toury için ise “çeviri, bir çeviri ediminin ürünüdür, yani doğal bir dilde (kaynak dil) bir metnin yerini başka bir dilde (amaç dil) kodlanan bir metnin almasıdır”. Toury’nin daha sonra çeviri için şu şekilde bir tanımlama daha yaptığını görmekteyiz: “Çeviri, yabancı bir kültüre ait bir metnin bir başka kültüre aktarımıdır” (Aktaran: Demirtürk, 1993:109). Toury’nin bu ifadelerinden çevirinin sadece dillerarası ve kültürlerarası iletişim işlevini görmediği aynı zamanda da metinlerarası bir iletişim kurduğu sonucunu çıkartabiliriz. Bu da çevirinin temel niteliğini oluşturur.

1.2. Yazın Çevirisi

Edebi çeviri, yazın çevirisinde çok önemli bir yere sahiptir. Çeviri işi ile meşgul olan her insan, çevirinin ne kadar zor bir iş olduğu konusunda hemfikirlerdir. Wilhelm von Humboldt'un ifade ettiği gibi (1997:7-8); “gerçekleşmesi imkansız bir görevi yerine getirmek kadar zordur çeviri”. Yazın metinleri, yazarın kendine özgü kullandığı dil vasıtasıyla diğer metin türlerinden farklı bir yerdedir. Sert, Elias Canetti’yi Evirmek mi Çevirmek mi? (1999) adlı çalışmasında bunu şöyle ifade eder: “Çünkü çevirmen bir yazarın eserini başka bir dile aktarırken, o yazarın tüm özelliklerini, üslubunu, doğasını hissetmeli ve bir sanatçı duyarlılığıyla, bir ressamın ilhamını tuvale yansıttığı gibi başka bir dilde aynı eseri özgünlüğünü bozmadan vermelidir. Bu da, edebi çeviri ancak özgün dilden yapıldığında mümkündür. Çünkü bir çok çeviribilimcinin de belirttiği gibi yazın çevirisi bireyseldir ve çevirmenin **parmak izlerini** taşır, bu nedenle aynı eseri çeviren on kişinin yaptığı çeviri birbirinden farklıdır”. Wills ise (1977:152) “sanatsal ifadenin eşi benzeri olmazlığıyla yaşamakta ve böylece anlamsal ve biçimsel bir genişlik elde etmektedir” diye destekler yazın çevirisinin özgünlüğünü.

Stolze (1994:109) “Übersetzungstheorien” adlı eserinde Katharina Reiss’in metinleri şu şekilde sınıflandırdığını belirtmektedir:

- a. İçerik ağırlıklı metinler (inhaltsbetonte Texte)
- b. Biçim ağırlıklı metinler (formbetonte Texte)
- c. Çağrı ağırlıklı metinler (appelbetonte Texte)

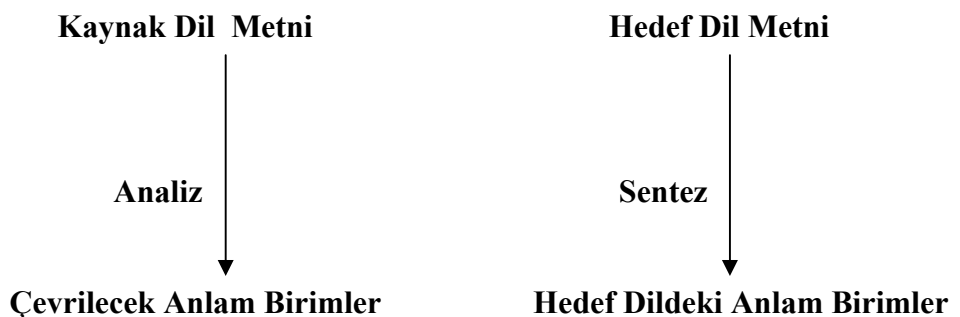
Reiss, içerik ağırlıktaki metinlerde yazarın bir içeriği betimleyebilmek için dilin bilgi verici olanaklarından yararlandığını, biçimsel ağırlıktaki metinlerde sanat dilinin, anlatıcının ve anlatımının ön plana çıktığını ve en son da çağrısız ağırlıktaki metinlerde yazarın okuyucunun etkinliğini ayaklandırmak için dilin işlemsel olanaklarından yararlandığını vurgulamaktadır (Aktaran: Cemal, 1979:309).

Daha sonra Reiss ve J. Vermeer (1984) edimbilimsel yaklaşımının etkisinde kalarak 1970’lerde metindeki dil işlevlerine göre metni tekrar sınıflandırdılar ve aşağıdaki metin türlerini geliştirdiler:

- a. Bilgi verici metinler (informative)
- b. Anlatımcı metinler (expressive)
- c. İşlemsel metinler (operativ)
- d. İşitsel araçlı metinler (audio-medial)

Reiss ve Vermeer, metin ağırlıklı çeviri kuramı yaklaşımlarını **Skopos** isimli metnin işlevinin çeviri sürecini belirlediğini öne sürdükleri görüşle desteklediler. Buna göre hedef metin, hedef kapsam içinde yerine getirmeyi hedeflediği işlev ile belirlenir/şekillenir. Bu, işlev alıcı kapsama göre ve ortama göre değişiklikler gösterir (Aktaran: Aksoy, 2002:25) . Bu ilkelere göre çevirmen, hedef metnin, hedef ortam içinde amaçlanan işlevine göre çeviri sürecini yönlendirdiğini görüyoruz.

Aktaş’a göre (1999:44) “yazınsal metinleri bilimsel, teknik ve diğer kullanmalık metinlerden ayıran en önemli özellik, bu tür metinlerin dokusunda kullanılan dilin farklı biçimde yapılanmasıdır” diyerek bu yazınsal metinlerin dilsel özelliklerini belirtmiştir. Yazın dilinin alışlagelmiş dil unsurlarından farklılığını Koller (1987:81) “yazınsal metinlerdeki dil unsurlarının düz anlamlarının yanı sıra yan anlamlar, çağrışımsal anlamlar ve idiyomatik anlamlar taşımaktadır“ diye belirtmektedir. Aktaş (1996:81) Koller’in sözcüklerin anlamlarının bağlam çerçevesinde ele alınmasının, yani metinden yola çıkılması gerektiği düşüncesini benimsediğini Koller’in aşağıdaki ifadesi ile açıklar:

Yukarıdaki tabloya göre Koller, sözcüklerin anlamlarının metinden yola çıkılarak yapılmasını ve bunun işleyişini Aktaş (1996:81) “ birinci safhada kaynak metindeki her bir göstergenin analizi yapılmakta, ardından ikinci safhada bunların hedef dilde seçilen muhtemel karşılıklarının sentezi yapılarak eşleştirilmekte ve böylece hedef dil metni oluşturulmaktadır” şeklinde açıklamaktadır.

Mehmet Gündoğdu (1999) “İkinci Bir Dil Üzerinden Yapılan Çeviriler Özgün Metinle Ne Kadar Eşdeğerdir?” adlı çalışmasında “yazın çevirisinde, sözcüklerin bir metin içinde, kendi aralarında kurdukları ilişkiler sonucu oluşan anlam çevresinde odaklaşır” diyerek yukarıdaki düşünceyi destekler ve devam eder; “çünkü yazınsal metinlerde dile getirilenlerin, yazıya dökülenlerin ne olduğu değil sözcüklere öznel bir anlam yüklenerek nasıl dile getirildiği önemlidir. Bu nedenle yazın metinlerin çevirisinde, bir çok etmenin yazarın biçeminde gözetilmesi gerekir. Ayrıca yazınsal metinlerde anlamı yakalayabilmek için sözcüklerin aktardığı dil ötesi dış dünyaya ilişkin tüm bilgilerin, açıkça söylenmeyen, ancak sezdirilen iletilerin de çözümlenmesi zorunludur. Bu ve benzeri bir dizi işlemten geçmeden yapılan yazın çevirileri, kimi noktalarda özgün metinden uzak hatta özüne aykırı olabilir” ifadeleri ile anlam ve biçim bilgisinin önemini pekiştirir (Aktaran: Rifat, 2004:172).

Bu bağlamda eşdeğer bir metin oluşturmak için yazın çevirmeni yazarın iletmek istediklerini bütün olarak algılamak ve kavramak, metin içi ve metin dışı etkileri metin dilbilim ve yazın kuramları içinde irdelemek, yorumlamak, çözümlmek ve kaynak dildeki metnin içerdiği anlamı hedef dilden olumsuz etkilenmemesine, kaynak dile özgü kimi kullanımların hedef dilde olduğu gibi yansıtmamaya özen gösterilmelidir.

Çeviri öncesinde metin çözümlmesi, çeviri sırasında önemli bir yol olmakla birlikte, çevirinin nesnel olarak değerlendirilmesinde de gereklidir. Koller’e göre (1983:211) kaynak metne değerlendirci tarafından önce şu sorular yöneltilir:

- a. Metnin dilsel özellikleri nelerdir?

- b. Metnin içeriksel özellikleri nelerdir?
- c. Metnin dilsel-biçemsel özellikleri nelerdir?
- d. Metnin biçemsel-estetik özellikleri nelerdir?
- e. Metindeki dil kullanımının alıcıya yönelik özellikleri nelerdir?

Yazınsal metnin yazarının eseri yaratmak için kullandığı dil ve üslup, sanatlı söyleyiş, çeviri sürecinde çevirmenin eseri daha iyi kavrayıp yani metni daha iyi anlayıp, yazarın bu dil dizgesi içinde yarattığı anlamlara ulaşmak için çeviri sürecinde çözümlenmesi gereken bir unsurdur. Yazın metinlerinin çözümlenmesinde biçem kavramının önemini Aktaş (1999:44) şöyle açıklar: “Bilimsel ve teknik metinler ile diğer kullanmalık metinler çevirisinde öncelikle yapılan çevirinin doğruluğu, özgün metne eşdeğerliği, yani anlam bütünlüğünü vermek ilk aranan özellik olurken, yazın çevirisinde bunlarla birlikte kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sanatsal eşdeğerliği sağlamak, estetik ölçüsüne dikkat etmek büyük önem taşır”.

Dilbiliminin çeviri üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Dilbilim-çeviribilim etkileşimi altında yapılan çeviri çalışmalarında dilbilimin çeviribilime katkısından çok çeviribilimin gelişmesini engelleyerek olumsuz etkilemektedir. Öner (2001:27) , “çeviri çalışmalarının uzun yıllar sadece çeviri uygulamaları ile sınırlı tutulması; çevirinin sadece dillerarası veya milletlerarası bir aktarım olarak ele alınması, çeviriye adeta kaynak dizge içinde yer alan bir olguymuş gibi yaklaşılması, çeviri uygulamalarında sadece belli metin türlerinin esas alınması, dilbilimin çeviribilime getirdiği sınırlamalardır” diyerek yukarıdaki yargıyı destekler.

İyi bir çeviri, çevirmenin her iki dilde yapıları, deyimleri ve özel anlatım olanaklarıyla çok iyi bilmesini gerektirir. Düşünür H.Georg Gadamer’egöre çevirmen metin içi ve metin dışı bilgileri içeren her sözcüğü ve tümceyi bir eleştirmen ve bir bilim adamı titizliğiyle okur” (Aktaran: Baytekin, 1999:63). “Okuma çeviridir ve çeviri ise ikinci kez çevirmek demektir” der Karayazıcı (1992:337).

Sönmez (1999:108) “yazınsal yapıtların çevirilerinde çevirmenlerin, yazınsal kuram, yazınsal tarih ve yazınsal eleştiri gibi konularda ve de kültür konusunda derin

bilgiye sahip olmalarının yanı sıra her iki dile de egemen olmaları gerekir” ifadesiyle çevirmen niteliklerinden bahseder.

1.3. Yazın Çevirisinde Çeviri Sorunları

Yabancı bir dili, o dili konuşan insanlar topluluğunu, bu topluluğun yaşamını ve kültürünü tanımanın, anlamının yollarından biridir çeviri. Ayrı dilleri konuşan iki kişi bir araya geldiklerinde anlaşmak için çeviriye başvururlar. Çevirinin temel sorunları çok eski çağlarda belirlenmiş ve günümüze dek konuyla ilgilenenleri uğraştırmıştır. Aksoy’a göre (2002:83); yazın çevirisinin tüm türlerinde çevirmen açısından yeni bir dilde yeniden yaratma sürecinde karşılaşılan sorunlar şöyle sıralanabilir:

1. Sanatsal dil kullanımı ile ilgili sorunlar,
2. Dilbilgisel sorunlar,
3. Kültürel sözcükler ve kavramlar,
4. Zamansal farklılıklar ile ilgili sorunlar,
5. Yazınsal türler ve teknikler ile ilgili sorunlar.

Yaklaşık 250 çeşit söz sanatları türü olduğu göz önüne alınırsa yazın çevirisinin sanatsal dil kullanımı ile ilgili sorunların yarattığı güçlük daha iyi anlaşılabilir. “Çevirmen açısından önemli olan, sanatsal dil kullanımının ne olduğundan çok teknik ve anlamsal özelliği çerçevesinde nasıl yaratılıp kullanıldığı, metin içindeki yeri ve metindeki diğer unsurlarla olan ilişkisi ve diğer dilde yeniden yaratılacağıdır. Eşdeğer sanatsal yaratımlar hedef dilde olmadığı, yada aynı anlamı ve etkiyi vermediği durumlarda çevirmen bazı yöntemlere başvurabilir. Bunlar eşdeğer dil kullanımı bulma, anlamını çevirme, başka bir söz sanatı ile değiştirme, atlama yada açıklama olarak sıralanabilir. Ancak bu yöntem belirleme keyfi olmamalı, metnin sanatsal ve estetik tüm etkilerinin yeniden yaratılmasını, eserin çeviri bir eser olarak çevrilme amacına uygun bir işleve sahip olmasını sağlayacak bir yöntem seçilmelidir” (Aksoy, 2002:83-86).

Aynı konuyla ilgili olarak Coserium (1980:88-89) şu görüşleri dile getirmektedir; “Siyah birçok toplumda ölümü, elemi ve hüznü çağırıştırır. Buna karşılık beyaz, sevinci huzurlu ve hoş bir ruh halini çağırıştırır, bazı toplumlarda ise

durum tam tersine dönebiliyor, Beyaz, elemi çağrıştıran ve simgeleyen bir renk olabiliyor;

**“Beni saran her şey siyah;
siyah ağaçlar, siyah kuşlar, siyah çiçekler,
gökyüzünde siyah bulutlar...**

gibi bir metin bu nedenle değişik dil topluluklarında farklı öz anlamlara, hatta bütünüyle zıt anlamlara gelebilecektir. Öyle ki, öz anlamda ısrar edilirse beyazı "siyah" olarak çevirmek, zorunda kalınacaktır. Bunun gibi tek dile özgü bir ulam, örneğin dilbilgisel cinsiyet, doğal cinsiyetin simgesine dönüştürülebilir. Bir Alman masalında Güneş “kadın“, Ay “erkek“ olarak karşımıza çıkabilir. Almanların zihninde ölüm bir erkektir; buna karşılık Latin topluluklarında durum başkadır. Latin dillerinde "Güneş"i karşılayan sözcük erildir, "Ay" ve "ölüm"ü karşılayan sözcükler ise dişildir”.

Kaynak dile ait dilbilgisel yapıların hedef dilde karşılıklarının yapı ve anlam olarak olmadığı durumlarda dilbilgisel sorunlar yaşanır. Çevirmen, içinde bulunduğu koşullar yani ortam, onun yaratıcılığı ve yeteneğinin sınırları içinde, hedef dil bilgisinin derin ve eşsiz olduğu varsayımıyla, çeviri sürecini gerçekleştirecek, çok zorunlu durumlardaysa o eseri çevirmeyecektir.

Kültürün, ideal çeviriyi gerçekleştirmedeki rolünün diğer faktörlerden çok daha fazla olmasının nedeni, kültürün çok yönlü oluşundan ve bu çok yönlülüğün kişiden kişiye olan algılama çeşitliliğinden de ileri gelmektedir. “Levy'e göre orijinal metin okuyucusu ile çeviri metin okuyucusu birbirinden ayrılır. Birleştiği nokta eserin bütünündeki kültürel ve tarihsel ilişkidir ”(Aktaran: Doğan, 1992:22). Erten (1993:70-75) "**Çeviride Kültürel Etkenler**" adlı makalesinde aşağıdaki örnekleri vermektedir: “Kahvaltı" kelimesi evrenseldir fakat içerdiği kültürel anlam farklıdır. Türkler için kahvaltı denilince öncelikle peynir, ekmek, zeytin ve çay gelir ama bir İngiliz için "bacon and eggs" kahvaltıda anlam taşır. Kültürel objeler de uluslara göre değişik anlam çağrışırlar. Örneğin çay dendiği zaman bu beraberinde "süt" "limon",

"bisküvi", "kek", "kurabiye" gibi kavramları ya da günün değişik saatlerinde içilmeyi hatırlatır".

Katharina Reiss'da (1983:25) bu konuyla ilgili başka bir örnek veriyor: "Meksika yaylalarındaki Kızılderilileri için yapılmış bir Kutsal Kitap çevirisinde, çevirinin okurları denizi tanımazlar düşüncesiyle, İsa'nın yürüyerek deniz üzerinden değil, bir bataklık üzerinden geçtiğini söylemek gerekmiştir. Eskimolar için yapılmış çevirilerde **Tanrım, bugünkü ekmeğimizi ver bize** duası, Eskimolar ekmek tanımadığı için **bugünkü balığımızı ver** diye aktarılmıştır. İsa'nın adlarından biri olan **Tanrı'nın kuzusu** deyimini ise **Tanrı'nın foku** diye çevrilmiştir".

Kültürlerarası farklılıklarda ortaya çıkan bir diğer farklılık da manevi değerler ve sevgi ifade etme kavramları ile ilgili sözcüklerdir. "Nazım Hikmet 120. mektubunda çeviri konusuna değinerek çeviriden beklediğini şöyle açıklar: Mesela Ruslar sevgi sözü olarak **güvercinim** tabirini kullanırlar, biz gözümün nuru, gözbebeğim filan deriz. Bence bunları tercüme ederken ille de bizde güvercinim denmez diye yavrucuğum filan dememeli, Ruslar da bizden tercüme ederken, "gözümün nuru" Rusça'da denmez diye "güvercinim" diye tercüme etmemeli, biz bizim dile "güvercinim" tabirini, onlar da kendi dillerine "gözümün nuru" tabirini sokmalı. Bu suretle dillerin birbiri üzerinde tabir, sıfat mıfat alışverişiyle de zenginleşmesi kabil olur. Elbette ki tercüme edilemeyecek bazı şeyler vardır, ama bunlar pek azdır" (Aksoy, 1995: 81).

Peter Newmark (1982:96-98) yazın eserlerindeki sorunları şöyle sıralar;

1. Çevresel unsurlar,
2. Maddesel kültür,
3. Sosyal kültür: İş yaşamı ve özel yaşamla ilgili unsurlar,
4. Kuruluşlar, faaliyetler, süreçler, dini, siyasi, sanatsal ve idari kavramlar,
5. Davranışlar, gelenek-görenekler,
6. Deyimler ve ifade kalıplarıdır.

Çevirmen kaynak eserin sanatsal ve işlevsel özelliklerini olabildiğince koruyarak, çeviri yöntemine ve hedefine göre nasıl bir aktarım gerçekleştirebileceğini saptamalıdır. Bu saptamalara göre çeviri sürecinde kendisine yardımcı olabilecek yöntemleri Newmark (1982) şöyle belirtir:

1. Sözcüğü sözcüğüne çeviri,
2. Aktarım,
3. Uyarlama, İşlevsel çeviri,
4. Açıklama,
5. Çıkarma, (Aktaran, Aksoy, 2002:91).

Herhangi bir yazın eserini oluşturan unsurlar kaynak kültürün içinde zamanla değişikliğe uğrar. Buda çağdaş okuyucu tarafından **modası geçmiş** ya da **yabancı** olarak değerlendirilir. Bu çeviri sorunlarından birini temsil eder. Bu eserlerin aynı dil ve ortam içinde yeniden ele alınıp çağdaşlaştırılması gerekebilir.

Dağlı (1985:21-22) bu konuda; “edebi eserlerin önemli unsurlarından olan tarihsel uzaklık belli özelliklere sahiptirler. Bu özellikler, dilin ve dile paralel olarak kültür sürekli olarak değiştiği için bir başka dile de kolay aktarılamaz. Bu nedenle de İlyada, Binbir Gece Masalları gibi eserler her çağda yeniden çevrilir” diyerek yukarıdaki bilgileri destekler.

James Holmes (1988:38) yazın çevirisinde zaman faktörünü aşabilmek için çevirmene iki yöntem önerir:

1. Tarihselleştiren çeviri: Kaynak metnin belirli bir yönünün, güncel olmasa da korunarak aktarılması,
2. Güncelleştirilen çeviri ya da yeniden yaratan çeviri: Kaynak eserdeki unsurların çağdaş karşılanması.

“Çevirmenin kendisini yönlendiren kurallar ışığında hedefinin çeviri eser aracılığı ile hedef kültürde var olmayan türleri, hedef dilin zenginliğini kullanarak

hedef kültüre ve yazına tanıtmak olduğu söylenebilir. Hedef yazın içinde var olmayan türü ya da tekniği, o tür ya da teknik için gerekli dilsel ve kavramsal unsurlarla birlikte hedef kültüre sunmak gerektiğinde çevirmen çeşitli sorunlarla karşılaşır. Ülkemizde Tanzimat döneminde yapılan çeviriler yazınsal türler ve teknikler ile ilgili sorunlara örnek oluşturabilir” (Aksoy, 2002:97).

1.4. Eşdeğerlik

En sade haliyle çeviri, bir dilde oluşturulmuş bir bildiriye anlamsal ve biçimsel eşdeğerlilik sağlayacak şekilde başka bir dile aktarmaktır. Çağdaş çeviribilim 19. yüzyıldan beri oldukça ilerleme sağlamıştır. Bu çaba sonucunda, çeviride bilgi aktarımının yalnızca sözcük ya da söz dizimi düzeyinde değil, metin düzeyinde de değerlendirilmesi gerektiği, bunun yanında aktarılacak olanın yalnız bilgi ve biçimle sınırlandırılmayıp, ileti, biçim, etki gibi değerlerinde göz önünde bulundurulması gerekliliği düşüncesini ortaya koymuştur.

Dilbilimciler tarafından **eşdeğerlik**, “özgün metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkiyi, çeviri metninde de çeviri dili okurunda uyandırabilmesi” (F. Guttinger’den aktaran: A. Göktürk, 1986:70) şeklinde tanımlanmıştır.

Çeviri işleminde sık sık kullanılan **eşdeğerlik** kavramının Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılan Türkçe sözlükte (TDK, 1988:470), matematikte kullanılan ve bu bilim dalında adı geçen kavramın çözümleri aynı olan denklem sistemleri şeklinde tanımlanmaktadır.

Diller arasında tam bir eşdeğerliliğin olmaması dilsel açıdan çeviride bilgi yitimine neden olduğu gibi kültürel-toplumsal nedenlerden dolayı da bilgi yitimine yol açtığı bilinmektedir. Gerçekten her dilin kendine özgü bir yapısı vardır. Kaynak dildeki bir bildiri erek dildeki bir bildiri biçimine girerken kaynak dildeki düzgü gereğince oluşturulan bildirideki öğeler tamamen veya kısmen erek dilde oluşturulan bildiriye yerleştirilemez veya tam olarak ifade edilemez. Bu durum bildirimin aksamasına bilgi yitimine neden olur. Diller çakışmadığı sürece bu tür bilgi kayıplarının giderilmesi olanağı yok gibi görülmektedir. Değişik sözlerin anlamları kullanımları ve işlevleri arasında bir örtüşme varsa ancak o zaman aynı sayılabilir. Eşdeğer sözcüklerin ise en çok günlük konuşma dilinde var olduğu varsayılmaktadır (Boztaş, 1993-56).

Çeviriyi, “diller ve kültürler arası bir aktarım” (Boztaş, 1992:249), ve “bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her tür kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracı” (Vardar, 1981:173), olarak tanımlarsak, “bu etkinliğin ne kadar çetin bir iş olduğunu kabul etmek zorunda kalırız” (Aktaş, 1996:1).

B. Vardar’ın söylediği gibi (1978:67), “her dil kendine özgü bir düzen sunduğundan, dış gerçeği yada göndermeleri, bunların oluşturduğu evreni, özgül bir biçimde yorumlayıp, kavramlaştırıp, dizgeleştirdiğinden, çeviri de eşdeğerliliği yakalamak hiç de kolay değildir”. L. Hjelmeler (1966:70) “çünkü hiç bir zaman diller birbirleriyle tam olarak çakışmaz ve içeriğin olduğu gibi anlatımında da özü her dilde başka biçimlere bürünür” diyerek bu zorluğun nedenini açıklar (Aktaran: Semercioğlu, 1999:161).

Göktürk (1989:164) eşdeğerlik konusunda; “dilbilimsel genel çeviri kuramı dilin söz düzeyinde gerçekleşebilecek gücül eşdeğerlilik türlerini incelerken kimi durumlarda 1 = 1 eşdeğerliğin bulunabileceğini kiminde bir ögenin eşdeğeri için bir çok seçeneğin olabileceğini, kiminde hiç hazır seçeneğin bulunmadığını, kimi durumda da ancak sınırlı ölçüde bir eşdeğerlik bulunabileceğini” belirtir.

Bu konuda Newmark (1981), kültürel, işlevsel ve betimsel eşdeğerlikten söz ederken Reiss-Vermeer (1984:126) Popovic'ten yaptığı bir alıntıda dört tür eşdeğerlikten söz etmektedir. Bunlar;

1. Dilbilimsel eşdeğerlik (linguistic equivalence)
(Kaynak ve erek dil arasında sözcüğü –sözcüğüne çeviri gibi)
2. Dizisel eşdeğerlik (paradigmatic equivalence)
(Dilbilgisi öğelerinde olduğu gibi dizisel ifade eksenindeki öğeler eşdeğerliliği gibi)

3. Biçimsel (çevirisel) eşdeğerlik (stylistic translational equivalence)
(Özgün ve erek metindeki öğelerin işlevsel eşdeğerliliği gibi)
4. Metinsel (dizimsel) eşdeğerlik (Textual (syntagmatic) equivalence) (Metinde dizimsel yapı eşdeğerliliği yani biçim ve şekil gibi)

Königs ise (1985:29-47), “çeviride kaynak ve erek dil arasında birebir sözcüksel bir ilişki veya bir uyuma yoksa, çevirmen çevirinin geri kalan kısmında yeterli denkliliği sağlamak için bazı zihinsel süreçler kullanacaktır” demektedir ve kullanılacak süreçleri de;

1. Kaynak dil içi çeviri,
2. Erek metin içinde açıklama (paraphrase),
3. Erek metinde açıklama.
4. Silme (deletion) ve
5. Ödünç alma (borrowing) olarak belirlemektedir.

Werner Koller (1979:186) çeviride sağlanması gerekli beş tür eşdeğerlik saptar:

1. Düzanlamsal eşdeğerlik (Denotive Äquivalenz)
2. Yananlamsal eşdeğerlik (Konnotive Äquivalenz)
3. Metin normlarında eşdeğerlik (Textnormativer Äquivalenz)
4. Biçimsel eşdeğerlik (Pragmatischer Äquivalenz)
5. Edimsel eşdeğerlik (Formale Äquivalenz)

“Batı dillerinde hemen hemen aynı terimlerle karşılanan düzanlam (Alm. denotation, Frz. dénotation, Ing. denotation) kavramıyla bir sözcüğün mantıksal, değişmez, somut anlamı kastedilir. Çeviride düzanlamsal eşdeğerlilik kavramıyla kaynak dildeki herhangi bir dil unsurunun hedef dilde en somut biçimiyle yansıtılması olayı anlaşılır ” (Aktaş, 1996:100-101). Sözcük, söz dizimi, cümle ve metin düzeyinde düzanlamsal eşdeğerlilik mümkün olabilir.

Lewandowski (1984) yananlam için, “bir sözcüğün kullanım sırasında düzanlamına katılan ve ikinci bir kavramı çağrıştıran, aynı zamanda zihnimizde değişik duygu ve coşku izlenimleri uyandıran anlam” (Alm. Konnotation, Nebenbedeutung; Ing. Connotation, Frz. Connotation) tanımını yapmıştır (Aktaran: Aktaş, 1996:106). Yananlam yazılı ve sözlü iletişimde çok sık kullanılır. “Bu anlatım biçimi genellikle, anlatıma güç kazandırmak, anlatımı daha etkili kılmak amacıyla yada bir olayı daha kısa yoldan kolayca anlatmak için bir sözcüğü yeni bir anlamla değişik bir kavramı yansıtmak üzere kullanma isteğinden dolayı tercih edilir” (Aksan, 1987:124).

Metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlilik, kaynak dilde yazılan bir metin türünün erek dilde de aynı metin türü geleneklerine göre aktarılması esasına dayanır. Söz konusu metin bir öykü, bir şiir, bir davetiye ya da bir ilaç tanıtımı olabilir. Bu metinler, amaç dilin benzer yerleşik kurallarına ve metin geleneğine göre aktarılmalıdır.

Biçimsel eşdeğerlilikte yalnız metin içeriği değil, aynı zamanda sözcük, söz dizimi ile yazarın kendine özgü anlatımını, erek dilde de benzer bir estetikle verebilmeyi şart koşar. Hedef dilde verilen bazı dil kullanımlarını amaç dilde okuyucunun en kolay anlayabileceği bir şekilde aktarmak, okuyucunun kültüründeki başka dil göstergeleriyle eşleştirme dil kullanımsal eşdeğerliliğin gereğidir. Özgün metnin kültüründe var olan ancak hedef dil kültüründe var olmayan bir kavramı anlatabilmenin en iyi yolu, onu hedef dil kültüründe benzer özelliklere sahip başka bir kavramla eşleştirmekle mümkün olur.

Nida (Aktaran: Koller, 1987: 85-86), eşdeğerlilik iki boyutta incelemiştir:

1. Gerçek eşdeğerlik (dynamisch Äquivalenz)
2. Biçimsel eşdeğerlik (formale Äquivalenz)

Buna göre eşdeğerlikle, özgün iletinin kaynak toplumda ve kültürde yarattığı etkinin aynısının hedef toplumda ve kültürde yaratılması kastedilirken, biçimsel

eşdeğerlikte kaynak metindeki bir sözcük ya da nesnenin hedef dilde bağlam dışı ancak en yakın karşılığı ile verilmesi amaçlanır.

Çeviri, sadece kaynak dil ve erek dil arasında sözcüksel ve dilbilgisel bir eşdeğerlik kurabilme becerisi değildir. Aynı zamanda kaynak dildeki bildiriye deyiş, anlam, işlev ve kültürel bakımdan da en doğal biçimde aktarabilme becerisidir. Çeviride eşdeğerlik sözünden aynı olmak anlamı çıkarılmamalıdır. Zira aynı dilde bile bir yazının iki basımı çoğu zaman aynı değildir. Bu nedenle çeviride tam eşdeğerlik sağlamak hayli zor görünmektedir.

Levy (1976) ise çeviride çevrilmesi güç olan sözcük ve deyimlerin kısaltılma veya çıkartılmasına şiddetle karşı çıkmaktadır. Çevirmenin bu tür yıldırıcı ve göz korkutucu sorunlara çare bulma sorumluluğu olduğuna inandığını belirtmektedir ((Boztaş, 1993:57).

Çeviri metinde üslup, estetik ve anlam boyutlarını semantik, sosyo-kültürel ve sosyo- dilbilim açısından yeniden anlamlandırmak eşdeğerliğin amaçlarındandır. Çeviride bu kayıpları en aza indirmek çevirmenin en fazla özen göstermesi gereken bir görev olmalıdır.

Her toplumun kendine özgü bir yaşayış, düşünce tarzı, bir uygarlık geçmişi vardır. Dil dediğimiz olgu ise toplumlarda bu ortam içinde gelişir, işlevini yerine getirir. Bu nedenle de değişik kültürler, değişik düşünce ve duygulara sahip kişiler yaratırlar. Vardar'ın da (1990:99) belirttiği gibi, “ her dil belli bir ekin ve uygarlık çevresinde, belli bir toplumsal ortamda işlevini yerine getirir, bu etkenlerle yoğrulur sürekli olarak. Ekin- toplumsal olgulardan kaynaklanan değerlerle yer alır toplum bilincinde. Kendine özgü bir düşünce ve duygu kalıbı sunar bireylere. Onun için, diller yalnız iç yapıları bakımından değil, dış ortamlar açısından da birbirinden ayrılır. Bilgi yitimine yol açan, çeviriyi güçleştiren engeller bu düzlemde de çevirmenin karşısına dikilir”.

“Çevirmen, kaynak metinle, alıcısı her kim olursa olsun erek metin arasında bir aracıdır. Çevirmen,sadece iki dili bilen biri değil, aynı zamanda iki kültür arasındaki güçlükleri yenerek anlam aktarımı yapan kişidir”. (B. Hatim, 1990: 224-225).

Nida’ya göre; “Çevirmen, yalnızca iletinin açıkça ortada olan içeriğini anlamakla kalmamalı, ince anlam ayrımlarını, sözcüklerin anlamlı, coşkusal değerlerini ve iletinin "tadını ve ruhunu" belirleyen biçimsel özelliklerini de kavramalıdır. Ayrıca çevirmen hem kaynak dilin hem de amaç dilin işlevlerini iyi bilmek zorundadır. Yani metindeki dil işlevinin anlatımcı mı (expressive), bilgilendirici mi (informative), yoksa yönlendirici mi (vocative) olup olmadığını ayırt edebilmelidir” (Aktaran: Salman, 1987: 101).

Yeterlilik kavramı ise, özgün metnin çevirisinde içeriğin amacı ve okuyucu kitlesinin düzeyinin ön plana alınarak çevirinin yapılmasıdır. Yani çevirmen özgün metni içerik olarak kavrar ve onu kendi okuyucuna uygun biçimde aktarır. Yeterliliğin en önemli özelliği metnin kolay anlaşılır olmasıdır.

1.5. Çeviri Eleştirisi

Ülkemizde son yıllarda artan çeviri etkinlikleri çeviri eleştirisini de beraberinde getirmektedir. Yapılan çeviri etkinlikleri ile birlikte ve bunlar üzerine yazılan çeviri kuramı, çeviri eleştirisi gibi konular çeviriye duyulan gereksinimin de dışında çeviriye duyulan ilgiyi de göstermektedir.

Yazın eleştirisinde, yapıtların olumlu, olumsuz yanlarını, yazarın dilsel, sanatsal ve zihinsel özelliklerini ve bunların dış dünya ile ilişkilerini betimleyici bir yöntemle belirlemektir.

Çeviri etkinliklerinin hızla yoğunlaşmasına karşın nitelikli çevirilerinde aynı hızla artıp artmadığı ya da çeviri uğraşı ile ilgilenenlerin de taşıdıkları sorumluluklarının hangi ölçüde farkında olup olmadıklarını ölçmek için gereklidir çeviri eleştirisi. Çevirilerin değerlendirilmesi ve güvenilirlik sınırlarının belirlenmesi için de gereklidir çeviri eleştirisi. Bütün bunlardan daha da önemlisi çeviri eleştirisi ile birlikte daha bilinçli bir amaç dil okuyucu kitlesinin oluşabilmesinin sağlanabilmesidir. “Günümüzde çeviri eleştirisinde amaç çevirinin, hem ürünün hem de sürecin, dizgesel/betimleyici bir incelemesini yapmak ve bunu yaparken nesnel yargılardan yararlanmaktır” (Aksoy, 2002:165).

Çeviri eleştirisinin ölçü ve yöntemlerinin sınırı henüz belirlenmemiştir. “Genel olarak çevirinin kaynak metne mi sadık kalması, yoksa özgür bir çeviri mi olması gerektiği görüşünün temelini M.Ö.106-43 yıllarında yaşamış olan Cicero’ya dayandığını biliyoruz. Daha sonra metin türlerine göre çeviri tavırları benimsenmiş, çevirinin işlevi araştırılmış, çeviri bir iletişim aracı kabul edilmiş, anlam ve cümle yapısı eşdeğerlikleri aranmış ve daha pek çok özellik üzerinde durulmuş, çeviri araştırmaları bir çok aşamadan geçmiştir” (Kuran, 1993:5).

“1950’lerden sonra giderek çeşitliliği artan yazın eleştirisi, farklı yazınsal akımların doğrultusunda eleştirmenin yöntem belirlemesiyle yapılmaktadır. Yazın eleştirisinin ulaştığı dizgesel ve bilimsel yöntemlere henüz uzak olan çeviri eleştirisi

yaklaşık 1980'lere kadar yalnızca kaynak metin bağlamında hedef dilde yaratılan metindeki doğruluk/yanlışlık ve birebir bir eşdeğerliğin yaratılıp yaratılmadığının öznel bir incelemesi olarak süregelmişti. 1980'lerden sonra çeviribilimin gelişimi ve betimleyici, çoğul alanlı bir çalışma haline gelmesiyle çeviribilimciler çeviri eleştirisini de yeni bir konuma oturtma çabalarına başladılar” (Aksoy, 2002:165).

Belirli bir dil ve kültürde çeviri eleştirisine olan yaklaşım çeviriye nasıl yaklaşıldığını da gösterir. “Ülkemizde ve dışarıda yapılan çoğu çeviri eleştirisinde, çeviri sürecine ya da ürüne hiç değinilmeden, çevirisi kaynak metne sadakat düzeyinde ele alınarak çeviri metin hakkında genel bir düşünce ortaya konulurken; kimilerindeyse herhangi bir bulguya dayandırılmaksızın belirli yargılara (örneğin; yazarın biçimini yansıtmıştır ya da birkaç küçük hata dışında iyi çeviri kötü/çeviri gibi) varılmaktadır. Bunların yanı sıra hata avcılığına dönüşen çeviri eleştirileri de bulunmaktadır. Bu tür çalışmalarda genelde nesnel ve dizgesel ölçütler kullanmak yerine çevirinin kaynak metne ne kadar sadık kaldığı değerlendirilmekte ve hedef dil, kültür, toplumsal ve yazınsal ilke ve kurallar gözardı edilmektedir. Tüm bu ve farklı yaklaşımlar çevirinin, çeviri okuyucusunun, çevirmenin, çeviri akademisyeninin belirli bir dil ve kültür içindeki profesyonellik derecesinin, öneminin ve çeviriye olan yakınlığının yansıtmı olabilmektedir” (Karantay, 1987:51-55).

Çeviri eleştirisi yapabilmek için bu uğraşın sınırlarını ve gerekliliklerini bilmek gerekir. Her şeyden önce eleştirmen çeviribilim ile ilgili bilgi donanımına ve tecrübeye sahip olmalıdır. “Bir çeviri ve eleştiri işleminde deneyim büyük önem taşır, çevirmenlik ya da eleştirmenlik mesleğini tasarlayan kişilerin her durumda üniversite düzeyinde bir çeviri eğitimi almaları gerekmektedir” (Cemal, 1986:93).

Popoviç (1973:162), edebi metin çevirilerinin eleştirilerinde aşağıda belirtilen aşamaların izlenmesi gerektiğini belirtmektedir:

1. Çeviri metni, kaynak dil ve hedef dildeki yerleşik metin gelenekleri göz önünde bulundurularak incelenmeli, geleneksel kurallardan sapma olup olmadığına göre değerlendirilmeli,

2. Kaynak dil metni ile hedef dil metninin dil ve üslup özellikleri bakımından çözümlenmeli, birbiriyle karşılaştırılmalı, yapılan hatalar değerlendirilmeli,
3. Çeviri metninin hedef dil okuru açısından değerlendirilmeli.

Özbek (1988) “Die Quellen Der Übersetzungsprobleme” adlı çalışmasında çeviri metinlerde yapılan yanlışların kaynaklarına inildiğini ve bunların sonuçları ile birlikte çözümlemelerini de belirtmektedir. Özbek, çalışmasında çeviri metinlerde yapılan hataları ve bunların nedenlerini şöyle sınıflamıştır:

1. Sözlüğün yetersiz kullanımı,
2. Dil duygusunun yetersizliği,
3. Bağlamın gözardı edilmesi,
4. Söz sanatlarının dikkate alınmaması,
5. Alan terimlerinin dikkate alınmamasıdır.

Bunlara karşılık, Koller (1987:197) için ise asıl önemli konu, “hataların belirlenmesinden ziyade, yapılan hataların nereden kaynaklandığı sorunudur. Hataların tek tek tespit edilmesi çeviri eleştirisinin sadece bir yönünü oluşturur. İki dil arasında her bir düzey için eşdeğerliliğin kurulup kurulmadığının araştırılması da çeviri eleştirisinin diğer yönünü teşkil eder” (Aktaran: Aktaş, 1996:187-188).

Wills (1977:288), nesnel bir çeviri eleştirisinin aşağıdaki süreçleri dikkate alarak yapılması gerektiğini savunmuştur:

1. Dilbilgisi kuralları ve bu kurallardan sapma arasındaki ilişki.
2. Dil kullanım normları ve bu normlardan sapma arasındaki ilişki.
3. Toplumda benimsenmiş zorunlu ifade kuralları ve bunlardan sapma arasındaki ilişki.
4. Bireysel dil kullanım şekilleri ve bunlardan sapma arasındaki ilişki.

Reiss'da (1971:7) Wills gibi, çeviri eleştirisinde nesnellik kavramıyla iyi ya da kötü yönde yapılan değerlendirmenin bütün örnekleriyle gösterilmesi yani doğru-yanlış olarak değerlendirilmesini önermektedir. Bütün bunlar yapılırken hedef metnin dikkate alınmasını savunur.

Koller (1979:206); kaynak metni dikkate almayan bir çeviri eleştiri anlayışını kabul etmemektedir. Koller'e göre, " nesnel bir çeviri eleştirisinde hedef dil metni, kaynak dil metni ile her yönüyle karşılaştırılmak suretiyle yapılabilir. Sadece hedef dile bağımlı bir çeviri eleştirisi, olsa olsa ancak bir hedef dil metin eleştirisi sayılır. O halde çeviri eleştirisinde kaynak metin ve bu metinle yapılacak karşılaştırma tamamıyla gözardı edilemez. Hedef dil metninin yalnız başına çözümlenmesi, çeviri eleştirisinin bir aşamasıdır. Çeviri eleştirmeni, bir çeviri metninde, o metnin dil, biçim, üslup v.s. düzeylerinde eşdeğerliliğin kurulup kurulmadığını ancak kaynak metinle yapacağı bir karşılaştırmadan sonra ortaya çıkarabilir ve ancak böyle bir yöntemle nesnel bir çeviri eleştirisi yapmış olabilir" (Aktaran:Aktaş, 1996:190).

"Kaynak odaklı yöntemlerde kaynak ya da özgün metnin belirli özelliklerinin hedef metinde yansıtılması gerektiği benimsenir" (Toury, 1980:39:40).

Hedef odaklı yöntemlerde çevirinin bir yeniden oluşturma süreci olduğu, bu süreci etkileyen hedef dil, kültür ve yazınsal ortam gibi unsurlar betimlenir (Toury, 1984:78).

Karşılaştırmalı çözümlemede amaç, kaynak metindeki anlamların, çevirmenin hangi seçimleri ışığında hedef dilde yaratılabildiğinin nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Bu süreç içinde çeviri incelemesinde aşağıdaki aşamalar önem kazanır:

1. Kaynak metnin, dilbilim, dil, yazı retorik, metin gelenekleri gibi farklı düzeylerde metinbirimsel açıdan incelenmesi,
2. Amaç metnin birimlerinin bu metinbirimlerle karşılaştırılması,

3. Gerçek çeviri metinle, kaynak metnin eşdeğeri olan yeterli çevirinin arasındaki farkları belirleyen betimlemenin yapılması” gerekmektedir (Raymond Van den Broeck, 1985: 54-63).

Van den Broeck' a göre; “her çeviri bir eleştiri, çeviri eleştirmeni de eleştirmenin eleştirmenidir”. O’na göre, çeviriyi betimleyen eleştirmenin;

1. Kaynak metinle aynı dil, kültür ve geleneğe ait diğer benzer metin veya dizgelerinin arasındaki ilişkileri,
2. Kaynak ve amaç dizgeleri arasındaki ilişkileri,
3. Amaç metin ile okuyucuları arasındaki ilişkileri,
4. Amaç metin ve diğer çeviriler arasındaki ilişkileri de gözönünde bulundurması gereklidir (Van den Broeck, 1985: 54-63).

Çeviri eleştirisinde kesin bir doğru ya da yanlıştan söz etmekten çok seçimlerden söz etmek daha doğru olacaktır. Çünkü çeviri, dilbilimsel ve yazınsal ilke ve kurallar çerçevesinde oluşur. Bir çeviri metinde bize değişik gibi görünen şeyler iki dilin, iki yazarın (kaynak yapının yazarı ve çevirmen) ve iki yazınsal konumun farklılıklarından kaynaklanır (Popovic, 1970:79).

“Betimleyici bir süreç olarak eleştiriye başlamış olan eleştirmenin, çeviriye ve eleştiriye bakış açısı önemlidir. Bu bağlamda akademik bilgi, yazınsal birikim, dillerarası ve kültürlerarası aktarım ve anlama yetisi gerekmektedir. Bu, beğeniden daha çok bilgiye, değerlendirmeden daha çok anlamaya bağlıdır. Bu aşamada verileri sunmuş olan eleştirmen seçimlerini, yargılarını ve bunların somut nedenlerini çeviri metni oluşturan tüm unsurlar kapsamında sunabilmelidir. Eleştirmen böylece hem nesnel, hem de öznel olan bir değerlendirmeyi tamamlamış olacaktır” (Aksoy, 2001:5).

2. ERICH KÄSTNER

Kästner 23 şubat 1899 yılında Dresden’de bir saracın oğlu olarak dünyaya geldi. Yoksul ailelerin çocukları ancak ilkokul öğretmenliği eğitimi alabiliyorlardı, çünkü devlet bu çocuklara, bu eğitimi almak koşuluyla burs sağlıyordu. Kästner de öğretmenlik eğitimine başladı; ancak Sovyet devriminin ardından bu eğitimi bıraktı ve 1. Dünya Savaşı’nın ardından liseyi dışardan bitirdi. Ardından Leipzig’de Germanistik, tarih ve felsefe öğrenimi gördü. Savaşa, militarizme ve her türlü sosyal baskıya karşı olan Kästner, ince alay içeren gazete yazıları ile tanındı. Kästner katı bir ahlakçıydı ve aileden başlayıp, toplumun her kesimine uzanan ahlakçı eleştiriler yazdı. Yazar bir çok dile çevrilen çocuk kitaplarıyla ün kazandı.

- Herz auf Taille, (1928)
- Emil und die Detektive, (1929); Küçük Hafiyeler;
- Lärm im Spiegel, (1929)
- Ein Mann gibt Auskunft, (1930)
- Pünktchen und Anton, (1931); Noktacık ve Anton;
- Der 35. Mai, (1931);
- Fabian. Die Geschichte eines Moralisten, (1932);
- Gesang zwischen den Stühlen, (1932);
- Das fliegende Klassenzimmer, (1933); Uçan Sınıf;
- Drei Männer im Schnee, (1934) ;
- Die verschwundene Miniatur, (1935);
- Georg und die Zwischenfälle, (1938);
- Das doppelte Lottchen, (1949) ;
- Die Konferenz der Tiere, (1949) ;
- Die dreizehn Monate, (1955);
- Als ich ein kleiner Junge war, (1957); Yazarın otobiyografisidir
- Der kleine Mann, (1963);
- Der kleine Mann und die kleine Miss, (1967);
- Der kleine Mann, (2006): tekrar yapım

Dilimize de çevrilmiş olan çocuk kitapları arasında “Noktacık ile Anton, Emil ve Dedektifler, Hayvanlar Toplantısı, Palavracı Baron, Açık göz Budalalar, Uçan Sınıf”ı sayabiliriz.

Yetişkinlere dönük ağır eleştirilerde bulunan Kästner, çocuğa dönük bakışında onu, çok önemli bir değer olarak algılar. Çocuğa sunduğu dünya, yetişkinlerden soyutlanmış; ancak gerçekçi ve akılcı bir temelde oluşur. Şiirlerinde sosyal eleştirilerin yanı sıra, çocuğa bakışını da görmek olanaklıdır.

Kästner’in edebiyat alanında tanınması ilk kez 1920 yılında yayınlanan “Leipzig’li Öğrencilerin Şiirleri” kitabıyla oldu. 1925 yılında doktorasını tamamladığında, edebiyat çevrelerinde Leibziger Tageblatt’ta çıkan eleştiri yazılarıyla adını duyurmuş bir yazardı. 1927 yılında Plauner Tageblatt’ta çıkan bir şiiri yüzünden işinden oldu ve Berlin’e taşındı. Tam anlamıyla yazarlığa başlaması Weltbühne’nin yayıncısı Bayan Edith Jakobson’la tanışması sonucunda oldu. Jakobson aynı zamanda gençlik kitapları yayımlayan Williams&Co’nun sahibesiydi. Jakobson, Kästner’e çocuk kitabı yazmayı önerdi ve böylece 1928 yılında Kästner’in ilk kitabı “Emil ve Dedektifler” ortaya çıktı. Kitap kısa sürede Almanya’da ve dünyada tanındı. 1933 yılına kadar bir çok çocuk kitabı yazdı. Ama bu arada dönemi eleştiren şiirleri ve gençlik romanı “Fabian” yüzünden Nasyonal Sosyalistlerin arasında popülaritesi azalmaya ve düşmanları çoğalmaya başlamıştı. 1933’te Kästner’in eserleri yasaklandı ve yakıldı. Eserlerini yalnızca yurt dışında yayımlama hakkına sahipti. Yurt dışında bir çok kitap yayımladı ve film senaryosu yazdı. 1949 yılında Uluslar Arası Çocuk Kütüphanesi’nin kurucusu Jella Lepmann’önerisiyle “Hayvanlar Toplantısı” isimli kitabını yazdı. Ama kitaplarının hiçbirisi “Emil ve Dedektifler”in ulaştığı başarıya ulaşamadı. “Emil ve Dedektifler” dünya klasikleri arasına girdi. Kästner 1960 yılında Hans Cristian Andersen ödülünü aldı.

29 temmuz 1974’te ölen yazarın çocuk gerçekliğine ve akılcılığa dönük çocuk edebiyatı anlayışının temel dayanaklarından birini oluşturmuştur. Buradaki *gerçekçilik* kavramı, aslında çocuk edebiyatının içinde başlangıçtan itibaren var olan, yalnızca zamanla anlamsal olarak biçimlenen bir kavramdır.

“Kästner, çocuk gerçekçiliğini edebiyata taşıyan ilk yazarlardan biridir. Alman çocuk ve gençlik edebiyatındaki değişim arayışlarında bu değişime dayanak oluşturan bir yazardır. Kästner, çocuğa dönük bakışında onu, çok önemli bir değer olarak algılar. Çocuğa sunduğu dünya , yetişkinlerden soyutlanmış; ancak gerçekçi ve akılcı bir temelde oluşur. Şiirlerinde sosyal eleştirilerin yanı sıra, çocuğa bakışını da görmek olanaklıdır” (Neydim, 2003:142).

Doderer (1975:137); “gerçekçi çocuk kitaplarının en önde gelen göstergelerinden biri, konularını gerçek yaşamdan alarak, fantastik öğelere hiçbir biçimde yer vermemesi” şeklinde çocuk yazınında gerçeklik kavramını tanımlar ve gerçekçi çocuk kitaplarında çocuğun kendi yaşam bağlamında karşılaşabileceği türden sorunlar ele alınır” diyerek bu gerçeklik kavramının kapsamından bahseder. Peter Schneider ise (1984:37); “gerçekçi çocuk kitaplarının sınırlarını, olması olası olaylar, yani gerçek yaşamda olabilirlik koşulu çizer. Aynı zamanda, bütün olaylarda mantıksal bir yaklaşım ve anlatım olmalıdır” diyerek çocuk edebiyatında bahsedilen çocuk gerçekliğinin koşullarını belirtir.

Dilidüzgün (1996:74) bunlara karşı olarak “18.yüzyılın genel eğitim çizgisine koşut olarak, batılı çocuk kitaplarında çocuğun toplumsal yapıya uyum sağlamasını koşutlayan biçimsel gerçekçi türde yeni kitapların ortaya çıktığını, bunların belli erdemleri yalnızca birer araç olduklarını, bu yüzdende biçimsel gerçeklikten öteye gidemediğini söylemektedir”.

“Çocuk psikolojisindeki gelişmeler çocuk dünyasının ve çocuğun tanınmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle çocuk kitabı eleştirmenlerinin ölçütleri arasında yer alan, çocuk kitaplarında çizilen idealize edilmiş gerçeklerle yaşamın gerçeklerinin uyuşmadığı sorunu eğitsel gerçekliğin kapılarını aralamıştır” (Schneider, 1984: 42-43).

“Böylece yeni gerçekçilik anlayışının getirdiği antiotoriter yazın, otoriteye karşı çıkarak çocuk kitaplarında pedagojik eğilimlerin ağır bastığı, çocuğun tek yanlı bir bakış açısıyla yansıtıldığı anlayış kırılarak, yerine eleştirel gerçekçi bir anlayış

getirildi. Bu doğrultuda gerçekçi ocuk yazınının da çocuğun kendi toplumsal yaşantıları (ev, aile, okul, arkadaş) hem gerçekçi, hem de çok açılı görüşlerin sergilendiği bir düzlemde verilmeye başlandı” (Schneider, 1984:43).

Erich Küstner’in 1933 yılında yazdığı Das Fliegende Klassenzimmer isimli ocuk romanı ocuk yazınında gerçekçilik kavramı anlayışında olup, çocuğun içinde bulunduğu ortamlarda ocuk sorunlarını fantastik kalıplar dışında ifade etmiştir.

2.1. Kaynak Eser “Das Fliegende Klassenzimmer”

Dünya çocuk edebiyatının usta yazarı Erich Kästner’in unutulmaz çocuk kitaplarından birisi olan *Das Fliegende Klassenzimmer*’in kahramanları Johann Sigismund Gymnasium adındaki yatılı bir okulun öğrencileridir. Yılbaşına az bir zaman kalmıştır. Çocuklar, *Uçan Sınıf* adında bir oyun hazırlamaya karar verirler. Zaman giderek azalmaktadır. Tam da bu sırada bir başka okulun öğrencileri dilbilgisi defterlerine el koymuşlar, Kreuzkamm’ı da tutsak almışlardır. Kreuzkamm’ın babası okulun Almanca öğretmenidir. İmla sınavından sonra dilbilgisi defterlerini Kreuzkamm babasına götürmek üzere Fridolin ile yola çıkmışlardır. Bu olayın üzerine Fridolin ve arkadaşları defterleri ve Kreuzkamm’ı kurtarmak için bir plan yaparlar. Gizlice görüştükleri Sigaraiçmez adındaki dostlarına danışarak rakip okulun öğrencileri ile düello için bir anlaşma yaparlar. Çok sevdikleri sınıf öğretmenleri Doktor Bökh’e danışmak istemediklerinde Sigaraiçmez’e danışırlardı. Sigaraiçmez terkedilmiş bir vagonda yaşayıp, geceleri “Allahına Kadar” adlı bir meyhanede piyano çalarak hayatını kazanmaktadır. Çocuklar, sigara dumanıyla dolu bir meyhanede bir takım ucuz şarkılar çalmanın ona göre olmadığını düşünüyorlardı. Onlar için önemli olan Sigaraiçmez’in çok iyi ve akıllı bir adam olduğuydu.

Bu düelloda liselilerden Waverka, ortaokullulardan da Matthias temsilci olarak seçilmiştir. Matthias ve Waverka boş bir arsada dövüşürken Martin ve Johnny de zekice bir planla Kreuzkamm’ı kurtarırlar. Maalesef defterler için geç kalmışlar, bu arada karşılaşma Matthias’ın galibiyeti ile sonuçlanmıştır.

Çocuklar, yatılı bir okuldan izinsizce dışarı çıkmışlar ve geri döndüklerinde karşılarında Doktor Bökh’ü bulmuşlardı. Kurallara göre yatılı bir okuldan izinsiz çıkmak yasaktı. Doktor Bökh başlangıçta biraz kızsada, çocukların dürüstlüğü karşısında onları cezalandırmaktan vazgeçmişti.

Kästner'in "yazdığım en iyi kitap" dediği *Das fliegende Klassenzimmer*'de çocuklar arasındaki dayanışmanın, sıkı bir arkadaşlığın gücüyle yaşamın zorluklarını alt etmenin güzel bir örneği verilmektedir.

Öğrenciler arası çekişmeler, Uli'nin cesareti, Doktor Bökh ve Sigaraîçmez'in karşılaşması, Johnny'nin kimsesizliği, Matthias'ın oburluğu ve okulu sevmemesi gibi konular çocuk gerçekçiliği ile ifade edilmiştir. Kästner bunu ispatlarcasına hikayenin son sözünde şöyle der:

"Sözlerimi noktalamadan önce, size az önce yaşadığım bir karşılaşmayı da anlatayım. Gelip geçen bir yığın insanın arasında ticaret filosundan bir subay da vardı. Altın rengi sırma şeritleri ve yıldızlarıyla mavi üniforması içinde yaşlıca bir beydi bu. Yanında da okuduğu okulun şapkasını takmış bir çocuk yürüyordu. Yanılmış olmam imkansızdı: Bunlar Jonathan Trotz ile kaptandı."

(Kästner, 2001:172)

3. “DAS FLIEGENDE KLASSENZIMMER” ADLI KAYNAK ESERİN ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİNE YÖNTEMSEL YAKLAŞIM

Çeviribilim içerisinde, çeviri analiz ve eleştirisini konu alan bilimsel çalışmalar yöntemli bir çeviri eleştirisinin belirli ilkelere bağlı ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu araştırmamızda modern çağdaş Alman edebiyatının ünlü çocuk yazarlarından Erich Kästner’in yazdığı “Das Fligende Klassenzimmer” adlı çocuk romanını seçtik. Öykü, 1989 tarihinde Hüseyin Tüzün tarafından Almanca’dan Türkçe’ye “Uçan Sınıf” adı altında aktarılmıştır.

Biz bu araştırmamızda sanatsal ve estetik değeri olan bu eseri çeviribilim açısından Türkçe’ye nasıl aktarıldığını Koller’in betimlemeli (Alm.deskriptiv) yöntemi ile irdelemeye çalışacağız.

Bunu yaparken önce kaynak metnin değişik bölümlerinden tipik örnekler verdikten sonra hemen ardından Türkçe’ye aktarılış biçimini sunacağız. Ardından da çevirmenin ürettiği çeviri ürününü yukarıda belirttiğimiz gibi biçimsel ve içeriksel açıdan karşılaştıracacağız. Çevirmenin çeviri anlayışını ve eşdeğerlik tutumunu irdedeceğiz.. Yaptığımız özgün yorumları bu alanla ilgili literatürü araştırarak elde ettiğimiz bulgularla pekiştirmeye çalışacağız. Ve her bir çeviri örneğinin niteliğini, kalitesini, çevirmenin neden böyle bir yöneme başvurduğunu belirttikten sonra sunduğu çeviri metninin kaynak dil odaklı mı yoksa hedef dil odaklı olarak mı çevrildiğini ortaya koyacağız. Bu örneklerden de yola çıkarak çevirinin bütününe değerlendirmiş olacağız.

Aynı zamanda çevirmenin iki dil metni arasında eşdeğerlik kurmak için, yaptığı sözcük ve sözcük grupları düzeyinde eşdeğerlik, eklemeler, çıkarmalar, kısaltılmış cümle ve bölümleri, deyiş ve anlam kaydırmalar, üslup düzeyinde eşdeğerlilik, dil ve kültür farklılığından kaynaklanan ve çeviride sorun yaratan yapılara da dikkat çekilecektir.

3.1. “Das fliegende Klassenzimmer” Adlı Çocuk Romanının Kaynak ve Hedef Dil Metninin Çeviri Açısından Karşılaştırmalı Olarak Analizi

Kästner hikayeye başlamadan önce uzun bir önsöz yazmıştır. Bunları “Die erste Abteilung des Vorworts” ve “Die zweite Abteilung des Vorworts” (önsözün birinci bölümü ve ikinci bölümü) şeklinde ayrı ayrı belirtmiştir.

Die erste Abteilung des Vorworts

Enthält eine Debatte zwischen Frau Kästner und ihrem Sohn; einen Blick auf die Zugspitze; einen Schmetterling namens Gottfried; eine schwarz und weiß gefleckte Katze; etwas ewiegen Schnee; einen harmonischen Feierabend und den berechtigten Hinweis, dass aus Kälbern manchmal Ochsen werden.

Kitapta çok fazla açıklama yapma yoluna gidilmiştir. Hikayenin her bölümü öncesi yazılan küçük özetler gibi önsözler öncesi de önsözün özeti şeklinde beş altı satırlık açıklama cümleleri mevcuttur. Kästner, hiçbir şartta kitabının anlaşılmasına olanak vermemekte bunu yaparken de okuyucunun sıkılmasını engellemektedir.

Yukarıdaki cümleler önsöz öncesi yazılmış bir bakıma özet cümlelerdir. Önsözün birinci bölümünün hemen altında yer almaktadır. Önsöz içeriğine bakıldığında bu bölümde anlatılan olayların konu başlıkları olduğu hemen farkedilmektedir. Tüzün bunlardan hedef dil metninde hiç bahsetmemiş, tamamen çıkarmıştır. Bu kısa özetler kitabın ta en başında belirtilmiş olsaydı, yazarın ve eserin tarzı hakkında okuyucu bilgilendirilmiş olacaktı. Çevirmen bütün bunlarla hiç ilgilenmemiş, hedef dil metin okuyucu kitlesini bunlardan yani yazarın biçeminden ve eserin tarzından uzak tutmuştur. Bu tür kısa açıklamalar aynı zamanda okuyucu üzerinde merak uyandırmakta böylece eserin okunma hızını da olumlu yönde etkilemektedir.

Ve önsözün birinci bölümü devam eder;

“Diesmal wird es einte regelrechte Weihnachtsgeschichte. Eigentlich wollte ich sie schon vor zwei Jahren schreiben; und dann, ganz bestimmt, im vorigen Jahr. Aber wie das so ist, es kam immer etwas dazwischen.”

(Kästner:9)

Yukarıdaki cümlelerde yazar, eseri yazmaya başlarken eserle ilgili temennilerini belirtir. Eserin tam bir Noel öyküsü olması gerektiğini ifade eder bunlardan okuyucuyu haberdar eder. Bütün bunlar aslında bu öykünün bir başlangıç hikayesidir. Yazar ve okuyucu arasında samimi bir köprü kurularak duygusal bir ortamda başlanır hikayeye. Tüzün, çeviri metninde yazarla okuyucu kitlesi arasında aynı ilişkilerin kurulmasını engellemiştir.

Önsözün ikinci bölümü yine özet cümlelerle başlamıştır.

Die zweite Abteilung des Vorworts

enthält den Verlust eines grünen Bleistifts; eine Bemerkung über die Größe von Kindertränen; die Ozeanfahrt des kleinen Jonathan Trotz; den Grund, warum ihn seine Großeltern nicht abholten; ein Loblied auf die menschliche Hornhaut und die dringende Aufforderung, Mut und Klugheit unter einen Hut zu bringen.

(Kästner:14)

Yazar yine yukarıda bahsedildiği gibi bu cümlelerle anlatılanlar arasında bir bağ kurarak okuyucuyu okuyacaklarından önce bilgilendirmektedir.

“Schließlich nahm ich ein Kinderbuch vor, das mir der Verfasser geschickt hatte, und las darin. Aber ich legte es bald wieder weg. So sehr ärgerte ich mich darüber! Ich will euch auch sagen, warum. Jener Herr will den Kindern, die sein Buch lesen, doch tatsächlich weismachen, dass sie ununterbrochen lustig sind und vor lauter Glück nicht wissen, was sie anfangen sollen! Der unaufrichtige Herr tut, als ob die Kindheit aus Prima Kuchenteig gebacken sei.”

(Kästner:14-15)

Kästner, bu ikinci önsözde çocuk edebiyatına bakışını anlatmakta ve bazı çocuk yazarlarını eleştirerek kendi haklılığını ifade etmektedir. Yukarıdaki cümlelerde bazı çocuk edebiyat yazarlarının eserlerini de eleştirmektedir. Bu eserlerde sadece mutlu çocukların anlatıldığını fakat gerçek hayatta çocukların da sorunlar yaşadığını dile getirmektedir.

Kästner'e göre çocuk edebiyatı sadece masallardan ibaret olmamalı, gerçek olaylar da çocuk kitaplarının konusu olmalıdır. Yazar okuyucuya eserin amacını enine boyuna anlatmakta ve kendisinin de öncülük ettiği "neden çocuk yazınında gerçeklik?" sorusuna cevap vermektedir.

"Wie kann ein erwachsener Mensch seine Jugend so vollkommen vergessen, dass er eines Tages überhaupt nicht mehr weiß, wie traurig und unglücklich Kinder zu weilen sein können?"

(Kästner:15)

Yukarıda yine çocuk gerçekliğini yansıtmadan yazılan eser sahiplerinin kendi çocukluklarını unutarak böyle eserler çıkardığını eleştirmekte ve bir mesaj vermektedir:

"Ich bitte euch bei dieser Gelegenheit von ganzem Herzen: Vergesst eure Kindheit nie! Versprecht ihr mir das? Ehrenwort?"

(Kästner:15)

Kästner okuyucu ile arasındaki bağı bu cümlelerle kuvvetlendirmiştir. Okuyucuya verdiği mesajlarla eser ve yazar haklılığını ortaya çıkarmaktadır. Tüzün, bu mesajları okuyucuya hiç iletmemiş böylece yazarın esere bağlılığını hedef dil okuyucusu hiç farketmemiştir.

In der Weihnachtsgeschichte, die ich euch vom nächst Kapitel ab erzählen werde, kommt ein Junge vor, der Jonathan Trotz heißt und den die anderen Johnny

nennen. Dieser kleine Tertianer ist nicht die Hauptfigur des Buchs. Aber sein Lebenslauf passt hierher. Er wurde in New York geboren. Sein Vater war Deutscher. Die Mutter war Amerikanerin.

Und die beiden lebten wie Hund und Katze miteinander. Schließlich lief die Mutter fort. Und als Johnny vier Jahre alt war, brachte ihn sein Vater in den Hafen von New York; zu einem Dampfer, der nach Deutschland fuhr. Er kaufte dem Jungen eine Schiffsfahrkarte, steckte ihm einen Zehndollarschein ins braune Kinderportemonnaie und hängte ihm eine Papptafel um den Hals, auf der Johnnys Name stand.

Dann gingen sie zu dem Kapitän. Und der Vater sagte: »Nehmen sie doch, bitteschön, mein Kind mit nach Deutschland hinüber! Die Großeltern holen es in Hamburg vom Dampfer ab.«

»Geht in Ordnung, mein Herr«, antwortete der Kapitän. Und da war Johnnys Vater auch schon verschwunden.

Nun fuhr der Junge also ganz allein über den Ozean. Die Passagiere waren riesig freundlich zu ihm, schenkten ihm Schokolade, lassen, was auf seinem Pappschild stand, und sagten: »Nein, hast du aber ein Glück, dass du schon als kleines Kind über das große Meer fahren darfst!«

Als sie eine Woche lang unterwegs gewesen waren, kamen sie in Hamburg an. Und der Kapitän wartete am Fallreep auf Johnnys Großeltern. Die Passagiere stiegen alle aus und Klopfen dem Jungen noch einmal auf die Backen. Ein Lateinprofessor sagte ergriffen: »Möge es dir zum Besten dienen, o Knabe!« und die Matrosen, die an Land gingen, riefen: »Halte die Ohren steif, Johnny!« und dann kamen die Männer an Bord, die den Dampfer frisch streichen mussten, damit er zur nächsten Amerikafahrt wieder blitzblank aussähe.

Der Kapitän stand am Kai, hielt den kleinen Jungen an der Hand, blickte von Zeit zu Zeit auf die Armbanduhr und wartete. Doch wer nicht kam, das waren Johnnys Großeltern. Sie konnten auch gar nicht kommen. Denn sie waren schon seit vielen Jahren tot! Der Vater hatte das Kind ganz einfach loswerden wollen und es nach Deutschland geschickt, ohne sich weiter den Kopf zu zerbrechen, was nun werden würde.

Damals verstand Jonathan Trotz noch nicht, was ihm angetan worden war. Aber er wurde größer, und da kamen viele Nächte, in denen er wach lag und weinte. Und er wird diesen Kummer, den man ihm zufügte, als er vier Jahre alt war, sein Leben lang nicht verwinden können, obwohl er, das dürft ihr mir glauben, ein tapferer Junge ist.

Die Sache ging noch halbwegs aus. Der Kapitän hatte eine verheiratete Schwester; dorthin brachte er den Jungen, besuchte ihn, wenn er in Deutschland war, und gab ihn, als er zehn Jahre zählte, ins Internat des Johann Sigismund-Gymnasium zu Kirchberg. (Dieses Internat ist übrigens der Schauplatz unserer Weihnachtsgeschichte.)

(Kästner:15-16-17)

Yukarıdaki paragraflar hedef dil metnine hiç aktarılmamıştır. Çevirmen tarafından çeviri metnine hiç yansıtılmayan bu cümleler orjinal metin içeriği ile ilgili okuyucuyu bilgilendirmektedir. Yazar, bu hikayede adı geçen Jonathan Trotz'un yaşam öyküsünü en azından yatılı okula kadar olan kısmını anlatmıştır. Giriş bölümü hikaye içeriği için bir anlam bütünlüğü oluşturmaktadır. Johnny'nin giriş bölümünde başlayan yaşam öyküsü, asıl hikayede de devam etmektedir. Bu sebepten dolayı giriş bölümünü hikayeden ayrı düşünmemiz olanaksız görülmektedir.

Nein, nein. Seid glücklich, so sehr ihr könnt! Und seid so lustig, dass euch vor Lachen der kleine Bauch wehtut!

Nur: macht euch nichts vor, und lasst euch nichts vormachen. Lernt es, dem Missgeschick fest ins Auge zu blicken. Erschreckt nicht, wenn etwas schief geht. Macht nicht schlapp, wenn ihr Pech habt. Haltet die Ohren steif! Hornhaut müsst ihr kriegen!

Ihr sollt hart im Nehmen werden, wie die Boxer das nennen. Ihr sollt lernen, Schläge einzustecken und zu verdauen. Sonst seid ihr bei der ersten Ohrfeige, die euch das Leben versetzt, groggy. Denn das Leben hat eine verteufelt große Handschuhnummer, Herrschaften!

Wenn man so eine Ohrfeige erwischt hat und nicht darauf gefasst war, dann braucht nur noch eine kleine Stubenfliege zu husten, und schon liegt man längelang auf der Nase.

Also: Ohren steif halten! Hornhaut kriegen! Verstanden? Wer das Erste herhaushat, der hat schon halb gewonnen. Denn der behält trotz der dankend erhaltenen Ohrfeigen Geistesgegenwart genug, um jene beiden Eigenschaften zu betätigen, auf die es ankommt: den Mut und die Klugheit. Und schreibt euch hinter die Ohren, was ich jetzt sage: Mut ohne Klugheit ist Unfug; und Klugheit ohne Mut ist Quatsch! Die Weltgeschichte kennt viele Epochen, in denen dumme Leute mutig oder Kluge Leute feige waren. Das war nicht das Richtige.

Erst wenn die Mutigen klug und die Klugen mutig geworden sind, wir das zu spüren sein, was irrtümlicherweise schon oft festgestellt wurde: ein Fortschritt der Menschheit.

Ayrıca yazar, okuyucu kitlesine sürekli mesajlar vermektedir. Tüzün, yazarın bu mesajlarını okuyucuya iletmemiş, böylece hedef dil okuyucu kitlesini Kästner'in amaçlarından, hedeflerinden ve yönlendirmelerinden uzak tutmuştur. Bütün bunların hedef dile yansımaması eserin daha iyi anlaşılmasını engellemiştir.

Çevirmenin yazarın dil ve anlatım özelliğini hedef dil metnine taşıyamadığını ve kaynak dil metin etkisini hedef dil metninde yaratamadığını görmekteyiz.

Aşağıdaki örnekte kaynak dil metninden alınan “*Weihnachten lag in der Luft. Man konnte es schon förmlich riechen...*” ifadesinin hedef dile nasıl yansıdığını ve bu yansımanın sonuçlarını irdelemeye çalışacağız:

Draußen schneite es. Weihnachten lag in der Luft. Man konnte es schon förmlich riechen... Die meisten Schüler liefen in den Park hinaus, beschossen sich mit Schneebällen oder rüttelten, wenn jemand gedankenvoll des Wegs kam, mit aller Kraft an den Bäumen, dass der Schnee schwer aus den Zweigen prasselte. Hundertfältiges Gelächter erfüllte den Garten.

(Kästner:23)

Dışarda kar yağıyordu. Yılbaşı tatilinin kokusu duyulmaya başlamıştı. Çocuklar bahçede koşuyor, kartopu oynuyorlardı. Dalgın dalgın yoluna gidenler bir ağacın altından geçmeye görsünler, pusuda bekleyen birkaç çocuk hemen ağacı hızla sallıyor ve dallara yığılan karlar olanca ağırlığıyla geçenin üzerine dökülüyordu. Ardından yükselen yüzlerce kahkaha bahçede çın çın ötüyordu.

(Tüzün:6)

Hikaye yatılı bir okulda geçmektedir. Yukarıdaki cümleler zamanlama ve durumlar hakkında okuyucuyu bilgilendirmek için yazılmış tasvir cümleleridir. Hikaye içerisinde dile getirilen olaylar Weihnachten kutlamaları ile ilişkili olduğu için özellikle belirtilmiştir.

W. Koller’e (1997) göre, çeviride eşdeğerlik kapsamındaki çevrilemezlik sorunu içinde yer alan kültürel farklılıklar değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. İki ayrı toplumda yer alan kültürel özelliklerin,

1. tamamen çakışması,
2. kısmen çakışması ya da

3. hiç çakışmaması söz konusudur.

Koller bir kültürde yer alan özelliklerin diğer kültürde bulunmaması durumunda çevrilemezlik sorunuyla karşı karşıya bulunduğunu söyler (Aktaran: Ateşman, 33-34).

Hristiyanların bir dini bayramı olan “*Weihnachten*” hedef dile “Yılbaşı tatili”olarak aktarılmıştır. Burada karşılaşılan çeviri sorunu farklı bir kültürü, başka bir kültür içine yerleştirme zorluğudur. “«Christmas» yada Noel, Hristiyan dünyasının temel «bayram» larındandır. (Burada bayram sözcüğünü tırnak içine almak gerekebiliyor: Çünkü bu sözcüğün içinden çıktığı kültürle ilgili çağrışım ve yan anlamlarından hiç biri Noel için söz konusu değil.) Noel’in bir Türk için anlamı «yılbaşı öncesi bir tatil» dışına pek çıkmaz” (Bozkurt, 7).

Boztaş (1992:252) “Çeviride Eşdeğerlilik ve Dilbilim” adlı çalışmasında “dil olgusunun sürekli olarak kültürel ve toplumsal olaylardan kaynaklanan kalıplar sunduğunu, bunun ise her toplumun kendine özgü bir yaşayış, bir düşünce tarzı, bir uygarlık geçmişi olmasından kaynaklandığını” ifade eder. Bu kavramlar yerine farklı bir kültürde kullanılan başka ifadelerin kullanılması o kültürü yaşayan insanlarda uyandırdığı çağrışımı uyandıramaz.

Kaynak dil metnindeki “*Weihnachten lag in der Luft. Man konnte es schon förmlich riechen..*” cümlesi “Yılbaşı tatilinin kokusu duyulmaya başlamıştı” şeklinde çevrilmiştir. Bu ifade hedef dil okuyucusunda kaynak dil okuyucusunda olduğu gibi aynı etkiyi uyandırmamaktadır. Hedef dil okuyucusu tarafından anlaşılması güç bir durum ortaya çıkarmaktadır. Yazar, yılbaşı etkinliklerinin hazırlıklarının başladığını, dolayısı ile yılbaşı gelişinin sezinlendiğini belirtmektedir. Çevirmen, yazarın sanatsal ifadesini hedef dilde karşılayamamış, yazarın üslubu karşısında yetersiz kalmış, metnin asıl havasını tattıramamıştır. “Bir eserin sözcük ve cümlelerini çevirip, biçimini bir yana bırakmak söz konusu olamaz. İyi bir çeviri o yapıtın biçimini de yansıtmalıdır”(Demirezen;1993:224). Çeviri metninde biçimsel eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Kaynak metinden alınan aşağıdaki bu ifadeler hedef dilde hiç yer almamıştır. Çevirmen bu cümleleri hedef dile hi aktarmadan yoluna devam etmiştir:

Einige Oberklassianer schritten würdig, Zigaretten rauchend und mit hochgeklapptem Mantelkragen, zum Olymp hinauf. (Olymp, so hieß seit Jahrzehnten ein entlegener geheimnisreicher Hügel, den nur die Primaner betreten durften und der, einem Gerücht nach, mit alten germanischen Opfersteinen ausgestattet war, an denen, alljährlich vor Ostern, gespenstische Aufnahmefeierlichkeiten vorgenommen wurden. Brrr!)

(Küstner:23)

Kaynak metinde yer alan ama hedef metinde yer almayan bu ifadelerde ortam, durum ve insanların tasvirine devam edilmektedir. Çevirmen, tasviri yarıda kesmiş, bu çerçevede yukarıdaki cümleleri evirmemiştir. Bu edebi eserin bir ocuk romanı olduğunu ve okullarda okutulduğunu düşünecek olursak kaynak metindeki “*Einige Oberklassianer schritten wrdig, Zigaretten rauchend und mit hochgeklapptem Mantelkragen, zum Olymp hinauf*” cümlesinde geçen “sigara içmek” ifadesinin hedef metne yansıtılmamasının nedeni olarak çevirmenin sakıncalı bulduğunu düşünmekteyiz. Fakat bu ifadelerin hedef metinden atılma durumunu haklı çıkarmamaktadır. Çevirmen yazın metinlerinin çevirisinde önem taşıyan, yazarın üslup ve anlatım özelliklerine bağlı kalarak yani özgün metnin biçemini bozmadan içerikteki bilgi ve anlamı okuyucuya iletmelidir. evirmenin yukarıdaki cümleleri hedef dil metninden çıkarması metinde anlam bütünlüğünün bozulmasına neden olmaktadır. Edebi metinlerde çevirmenin ilk sorumluluğu yazarın biçemine ve anlatımın içeriğine ait eşdeğer yapıları hedef dil metninde ekleme, atma ve yorum yapmadan bulmaktır.

Çocuklar okul bahçesinde çeşitli etkinlikler yapmaktadırlar. Bunlardan bir kısmı “olimpus” denilen tepeye tırmanmaktadırlar. Kaynak metinde anlatılan bu ifadeden sonra yazar parantez içinde açıklama cmleri ile yanlış anlaşılmaktan kurtulmaktadır. Fakat hedef metin yazarı yani çevirmen bütün bunlarla hiç ilgilenmemiş, yazarın

biçimini ve cümlelerdeki anlatımı çevirisinde yansıtmamıştır. Bütün bunları eksik çeviri olarak kabul edebiliriz.

Bu nedenle söz konusu kaynak dil metninin;

Son sınıflardan bir kaç öğrenci, paltolarının yakalarını kaldırmış, bir yandan sigara içerken, bir yandan da ağırbaşlı bir edayla Olimpos’a tırmanıyorlardı. (Yalnızca son sınıf öğrencilerinin çıkabildiği uzak ve gizemli bir tepeye onlarca yıldır Olimpos deniliyordu ve bir söylentiye göre, bu tepede her yıl Paskalya’dan önce hayalet kabul törenlerinin yapıldığı Germenlere ait kurban taşları bulunuyordu. Brrr!) olarak hedef dile yansımaları içerik, biçim ve metin düzeyinde eşdeğerlik sağlanması konusunda gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Kaynak metinden alınan “*Die Halbgötter hüpfen schon wieder Tango*” cümlesi hedef dil metninde “Küçük dağları yaratanlar tango yapıyorlar yine” şeklinde çevrilmiştir.

Sebastian stellte sich auf die Zehen, blickte durch das Fenster und schüttelte den Kopf. »Die Halbgötter hüpfen schon wieder Tango«.

(Kästner:25)

Sep, ayak parmaklarının ucunda yükselerek, piyano sesi gelen cimnastik salonunun penceresinden içeri baktı:

«Küçük dağları yaratanlar tango yapıyorlar yine!»

(Tüzün:8)

Die Halbgötter deyişi çeviri metnine yananlamsal eşdeğerliğe uygun olarak yansıtılmıştır. “Yananlamsal eşdeğerlik, dil yapılarının sadece düz anlamlarıyla değil, işlevlerinin çağrıştırdığı yan anlamlarla ilgilidir. Örneğin, sözcük düzeyinde yan anlamsal eşdeğerlik, yakın eşanlamlı sözcükler arasında (lehçe, argo, jargon) en uygun sözcüklerin işe koşulmasıyla başılır” (Demirezen, 1993:222).

Söz konusu hikayede son sınıf öğrencileri ile onlardan daha alt sınıfta olan öğrenciler arasındaki çatışma anlatılmaktadır. O sırada yeni yıl tatili için hazırladıkları bir oyunu prova etmek isteyen ve bunun için öğretmenlerinden o saatler için izin alan bir grup öğrencinin aynı saatlerde son sınıf öğrencilerinden de bir grubun jimnastik salonunda tango yaptığını, dolayısı ile Sebastian ve arkadaşlarına yapılan haksızlıktan bahsedilmektedir. Yukarıdaki cümlede de Sebastian ve arkadaşlarının son sınıflara bakış açısı iletilmektedir. Son sınıf öğrencilerinin kendini beğenmişlikleri, haksız kararlılıkları söz konusu edilmektedir.

Almancada *Die Halbgötter* ifadesi hedef dilde düz anlamsal sözcük ifadesi olarak “yarı tanrılar” anlamına gelen birleşik bir isimdir. Halb= yarı, yarım, nim, nısıf, buçuk (Steuerwald, 1974:273) ; der Gott = tanrı, ilah, die götter= tanrılar şeklinde tanımlanmış (Steuerwald, 1974:264) çoğul ifadedir. Bu ifade hedef dil metninde düz anlamla (denotativ) verilmiş olsaydı yarı tanrılar tango yapıyorlar yine! şeklinde çevrilirdi. Böylece özgün metinde verilmek istenen mesaj, hedef metin okuruna eksik iletilmiş ve çeviri açısından yetersiz bir işlem olurdu. Bu bakımdan yazın metninin çevirisinde eşdeğerliğin amaç dilde bir çağrışım yaptıran anlamlarla sağlanması, metnin fonksiyon etkisi açısından önemlidir.

Okuyucu kitlesinin 9-14 yaş arası olduğu düşünülürse düz anlamsal ifadenin hedef dil metninde algılanmasını güçleştirmektedir. Koller’e göre (1972:113); “Aynı etkiyi uyandırmak” veya “benzer etki sağlamak” gibi amaçlar her zaman eşdeğerlilik ilkeleri kabul edilemez. Değişik öğrenim düzeyleri, meslekler, meraklar, insanların bir mesajı anlayabilme yeteneğini önemli ölçüde etkiler. Bunun için bir metnin ilkokul mezunları, üniversite öğrencileri, yetişkinler vb. gibi okur toplulukları için birbirinden ayrı nitelikte çeviriler yapılabilir (Nida, 1976: 47-48).

Çevirmen bunu önlemek için yerinde bir tutum sergileyerek *Die Halbgötter* ifadesini hedef dil metninde “küçük dağları yaratanlar” deyimini kullanarak yan anlamsal eşdeğerliliği sağlamıştır. “Deyim, özdeyiş çevirileri bir dile, yan anlamsal eşdeğerlik yoluyla kolaylıkla girebilir. Ancak bu biçimde yabancı yapılar yerli yapılara en yakın anlamlarıyla aktarılabilir” (Demirezen, 1993:223).

Aşağıdaki karşılaştırmada ilk dikkatimizi çeken özgün metinde “wenn” ile başlayan cümle çeviri metninde “valla” diye başlamıştır.:

»Wenn mein alter Herr wüsste, dass ich hier Theater spiele, nähme er mich sofort von der Penne«, meinte Matthias. »Ich tu's ja auch bloß euch zuliebe. Wer außer mir könnte denn sonst den Petrus spielen, wie?«

(Kästner:29)

«Valla, bizimkiler tiyatro oynadığını duysalar, hemen okuldan alırlardı,» diye kendini savundu Matz. «Petrus rolünü benden başka oynayacak kimse olmadığından, sırf hatırlığınız için katılıyorum.»

(Tüzün:10-11)

“Valla” hedef dil kültüründe dile getirilen durumun gerçekliğini onaylamak için kullanılan bir pekiştireç sözcüktür. “Valla” kaynak metin dilinde “fürwahr! , wahrhaftig!” (Steuerwald, 1974:981) gibi anlamları karşılar. Çevirmen söz dizimini pekiştirmek için burada ekleme yapmış, anlatıyı dinamik duruma getirmiştir. “Çevirmen, çevrilemez gibi görünen ya da yaratıcılık gerektiren bir metin ile karşılaşınca, evrensel, kültürel ve kişisel öğeleri karşı karşıya getirip, yorumunu yapmalıdır” (Newmark, 1988:183).

Kaynak dil metninde yer alan “Penne” hedef dil metnine “okul” olarak yansıması dikkatimizi çekmektedir. Çevirmen Alman dilinde “serseriler yatağı, gece barınağı” (Steuerwald, 1974:416) anlamlarına gelen “Penne” sözcüğünü çeviri metnine “okul” olarak yansıtmıştır. Hikayede Matthias, sürekli acıkan ve bunun için yemek yiyen, okulda çok başarılı olmayan, ilerde sadece boks şampiyonu olmayı hayal eden bir çocuktur. Bu nedenlerden dolayı da okulu sevmeyen hatta okulda olmayı bile anlamsız bulan bir öğrencinin okulu niteleyiş şeklidir “Penne”. Ama ne yazık ki; çevirmen bu nitelemeyi atlamış, hedef dil metninde hiç yer vermemiştir.

Hedef dil okurunu bir değerlendirme yapmaktan alı koymuş, böylece yazarın iletmek istediği mesaj doğru ve eksiksiz iletilmemiştir. Bütün bunlar yazarın

biçemine zarar vermiş, Kästner'in estetik ve sanatsal yapısını yansıtmamıştır. Çevirmen, kaynak dil metnine hakim olmayıp çeviri işleminde anlam kaybına yol açmış, anlamsal eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Orjinal metinden aldığımız bölümün ikinci cümlesi bir neden cümlesi olmamasına rağmen çevirmen bir neden cümlesi gibi hedef dil metnine aktarmıştır. Burada çevirmen kaynak metindeki söz diziminden uzaklaşmış, yazarın üslubuna özen göstermemiştir. Matthias, Petrus'u oynama nedenini anlatırken bir sebep göstermekten çok biraz alaycı bir ifadeyle açıklamaktadır. Tüzün, "Petrus rolünü benden başka oynayacak kimse olmadığından, sırf hatırlığınız için katılıyorum" ifadesinde böyle bir duyguya hiç yer vermemiş, kaynak dil metnindeki ileti hedef dil okuruna eksik gönderilmiştir.

Çevirmen, çeviri yaparken yazarın farklı üslup özelliklerini dikkate almalıdır. "Yazınsal metinlerde her türün kendine özgü söz varlığını, cümle yapısını, söz sanatlarını ve süslerini belirleyen önceden tespit edilmiş ifadeleri vardır" (Aktaş, 1993:68). "Bunlarında çeviride göz önünde bulundurulması hem kaynak metni çözümleme açısından hem de biçimsel eşdeğerlilik bakımından büyük önem taşır" (Aktaş, 1996:160). Bu bağlamda söz konusu cümlenin "Bunu sadece sizin hatırlığınız için yapıyorum. Petrus rolünü yoksa benden başka kim oynayabilir ki, hem de nasıl?" şeklinde hedef dile aktarımı hedef dil ve kaynak dil arasında anlam, biçim ve üslup eşdeğerliliğinin sağlanması açısından daha uygun bir anlatım biçimi olacaktır.

Aşağıdaki altı çizili kaynak metin ve hedef dil metin cümleleri sözdizimsel ve anlamsal eşdeğerliliğe uygun aktarılmamıştır:

Das Stück, das Johnny geschrieben hatte und das man zur Weihnachtfeier in der Turnhalle aufführen wollte, hieß, wie gesagt, »Das Fliegende Klassenzimmer«. Es bestand aus fünf Akten und war gewissermaßen eine fast prophetische Leistung. Es beschrieb nämlich den Schulbetrieb, wie er in Zukunft vielleicht wirklich stattfinden wird.

(Kästner:29)

Coni'nin yazdığı ve yılbaşından birkaç gün önce cimnastik salonunda sahneye konması öngörülen 'Uçan Sınıf' oyunu beş sahneden oluşuyordu. Oyun, ilerde belki de gerçekleşecek olan 'yerinde uygulamalı öğretim yöntemi'ni konu alıyordu.

(Tüzün:11)

Hikayede daha öncede bahsedildiği gibi yılbaşı kutlamaları için hazırlıklar yapılmaktadır. Okuldan bir grup öğrenci bu amaçla bir oyun sergilemek istemektedirler. Özgün metinden alınan bu cümleler okuyucu kitlesine sergilenecek oyun hakkında ön bilgi vermektedir. Johnny tarafından yazılmış olan oyunun yılbaşı tatilinde sahneleneceniği bildirilmektedir. Ayrıca beş sahneden oluşan, hedef dile 'Uçan Sınıf' olarak yansıyan »*Das Fliegende Klassenzimmer*« isimli oyun gelecekte uygulanacak olan bir öğretim yönteminin de habercisi olduğu ifade edilmektedir. Sahnelenme zamanı olarak Kästner "yılbaşı tatili" ni belirtirken, çevirmen "yılbaşı tatilinden birkaç gün önce" ifadesini kullanmıştır. Tüzün kaynak dil okuyucu kültürü ile hedef dil okuyucu kültürü arasında ortak bir anlama şekli bulmakta zorlanmış, böylece ekleme yapmak zorunda kalmıştır.

"*Es bestand aus fünf Akten und war gewissermaßen eine fast prophetische Leistung*" ifadesi dilbigisi açısından bakılırsa birleşik bir cümledir. Çevirmen "*Es bestand aus fünf Akten*" cümlesini çevirmiş, "*war gewissermaßen eine fast prophetische Leistung*" ifadesini hedef dil metninden çıkarmıştır. Tüzün, bu eseri çevirirken sık sık eksiltmeler-çıkarmalar yapmış böylece iletileri hedef dil okuruna eksik aktarmıştır.

İkinci altı çizili cümlede çevirmen yine ekleme yaparak bir öğretim yöntemi ismi vermektedir. Fakat özgün metin cümlesinde 'yerinde uygulamalı öğretim yöntemi' ifadesini karşılayan bir tanım söz konusu değildir. Yazar, hikayenin diğer bölümlerinde bundan bahsetmiş ama hiç bir zaman bir öğretim yöntemi ismi vermemiştir. Bilakis, okuyucunun özgün değerlendirme yaparak buna ulaşmasını istemektedir.

Yazar bu mesajı direkt ifade etmek yerine örneklerle açıklamayı doğru bulmaktadır. Çevirmen, yazarın böyle bir kaygısı olduğundan habersiz davranmış, bütün bu detayları çeviri metninde atlamıştır. Bu nedenle, çevirmenin yazarın dil ve anlatım özelliklerini hedef dil metnine taşıyamadığını görmekteyiz. Tüzün, yine Kästner’in biçimini bozmuş, bununla birlikte birleşik bir cümle olmamasına rağmen cümleleri birbirine bağlayarak düz anlatımı karmaşık bir hale getirmiştir. “Sanat ağırlıklı metinlerin anlamı, Özgü’nün de (1978:40) belirttiği gibi, bildirilerde değil bildiriş tarzındadır, yani biçimin içinde saklıdır. Bu da sözcüklerin birbirine eklenmeleriyle elde edilir. Öyle ise, sözcüğün anlamı sözcükler dizisinden, yani dizimden çıkarılmalıdır. Anlam biçimle birlikte aktarılırsa, kaynak metnin özellikleri hedef dile yansıtılmış olur” (Aktaş, 1996:91). Yazarın sanatsal ve estetik ifadesine özen göstermeyerek kaynak metinde verilmek istenen mesajlar hedef dil okuruna iletilmemektedir.

Söz konusu ifadelerin “yılbaşı kutlamaları için jimnastik salonunda sergilenecek olan ve daha önce de belirtildiği gibi Johnny’nin yazdığı oyunun ismi ‘Uçan Sınıf’ tı. Oyun beş sahneden oluşuyor ve deyiş yerindeyse geleceğe yönelik bir kehanete dayanıyordu. Belki de gelecekte uygulanacak olan bir öğretim yöntemini anlatıyordu” şeklinde hedef dile yansımaları biçimsel ve sözdizimsel eşdeğerliğe daha uygun olabilir düşüncesini taşımaktayız.

On iki bölümden oluşan kaynak eserin birinci bölümünden alınan bu ifadeler, çevirmen tarafından sayfa düzeyinde yapılan çıkarmalardır:

Im ersten Akt fuhr ein Studienrat, den Sebastian Frank mit Hilfe eines angeklappten Schnurrbarts naturgetreu darzustellen hatte, samt seiner Klasse im Flugzeug los, um den Geographieunterricht jeweils an Ort und Stelle abzuhalten. »Der Unterricht wird zum Lokaltermin«, hieß eine Verszeile im ersten Akt. Die war aber nicht von Johnny, sondern von dem schrecklich gescheiterten Sebastian, der damit, wenn er sie deklamierte, die Lehrer zum Lachen bringen wollte. Martin, der klassenerste, hatte, weil er sehr gut zeichnete, die Bühnenbilder ausgeführt. An einem

Barren wurde ein auf weiße Pappe gemaltes Flugzeug angezweckt. Es hatte drei Propeller und drei Motoren und eine aufklappbare Tür, durch die man in das Flugzeug (also eigentlich in den Barren) steigen konnte.

Uli Simmern spielte die Schwester eines der »fahrenden Schüler«. Er hatte sich von seiner Base Ursel ein Dirndlkleid schicken lassen. Und beim Friseur Krüger wollten sie eine blonde Gretchenperücke leihen. Eine Perücke mit langen geflochtenen Zöpfen. Sie waren am vergangenen Sonnabend, als sie Ausgang gehabt hatten, dort gewesen und hatten Uli die Perücke aufgesetzt. Er war nicht wieder zu erkennen gewesen. Er hatte zum Verwechseln einem Mädchen geglichen! Fünk Mark betrug die Leihgebühr. Aber Friseur Krüger hatte gesagt, falls sie später, wenn es soweit wäre, sich alle bei ihm rasieren lassen würden, leihe er ihnen die Perücke zum halben Preis. Das hatten sie ihm denn auch fest versprochen.

Na ja. Im ersten Akt fuhr die Klasse los. Im zweiten Akt landete das Flugzeug am Kraterrand des Vesuvs. Martin hatte den Feuer speienden Berg beängstigend schön auf einer großen Pappe aufgemalt. Man brauchte die Pappe nur vor ein Hochreck zu schieben, damit der Vesuv nicht umfiel und schon konnte Sebastian, der Herr Studienrat, seinen gereimten Vortrag über das Wesen der Vulkane abhalten und die Schüler über Herkulaneum und Pompeji, die von der Lava verschütteten römischen Städte, ausfragen. Schließlich brannte er sich an der von Martin gemalten Flamme, die aus dem Krater emporschoss, eine Zigarette an, und dann fuhren sie weiter.

Im dritten Akt gingen sie bei den Pyramiden von Gizeh nieder, spazierten vor die nächste bemalte Pappwand und ließen sich von Sebastian über die Erbauung dieser riesigen Königsgräber aufklären. Dann kam Johnny, mumienbleich bemalt, als Ramses II. aus einer der Pyramiden hervor. Dabei musste er sich freilich bücken, denn die Pappe war zu klein. Ramses hielt zunächst eine Lobrede auf die fruchtbaren Fluten des Nils und auf den Segen des Wassers im Allgemeinen. Später erkundigte er sich nach dem Verlauf des Weltunterganges, den ihm sein Sterndeuter geweissagt hatte. Er war sehr aufgebracht, als er vernahm, dass die Erde noch immer existiere. Und er drohte, er werde den Sterndeuter fristlos entlassen. Uli, der das Mädchen

spielte, musste den alten ägyptischen Pharaos auslachen und sagen, der Sterndeuter sei doch längst tot. Daraufhin machte Ramses II. ein geheimnisvolles Zeichen, und Uli hatte ihm, völlig behext, in die sich langsam schließende Pyramide zu folgen. Die Zurückbleibenden mussten erst traurig sein, sich dann aber doch losreißen.

Im vierten Akt landete das »Fliegende Klassenzimmer« am Nordpol. Sie sahen die Erdachse aus dem Schnee herausragen und konnten mit eigenen Augen feststellen, dass die Erde an den Polen abgeplattet ist. Sie sandten eine Funkfotografie davon ans Kirchberger Tageblatt, hörten von einem Eisbären, den Mathias, in ein Fell gehüllt, darstellte, eine ergreifende Hymne auf die Einsamkeit zwischen Eis und Schnee, schüttelten ihm zum Abschied die Pranke und flogen weiter.

Durch ein Versehen des Studienrats und weil das Höhensteuer versagte, kamen sie, im fünften und letzten Akt, in den Himmel. Und zwar zu Petrus, der vor einem Tannenbaum saß, das Kirchberger Tageblatt las und Weihnachten feierte. Er erzählte ihnen, dass er ihren Rektor, den Oberstudiendirektor Prof. Dr. Grünkern, gut kenne. Und wie es ihm gehe. Und hier oben sei nicht viel zu sehen. Denn der Himmel sei ja unsichtbar. Und fotografieren dürften sie auch nicht.

Der Studienrat fragte, ob ihnen Petrus das kleine Mädchen, das Ramses II. in die Pyramiden entführt habe, nicht wiederbeschaffen könne.

Petrus nickte, sagte einen Zauberspruch, und prompt kam Uli aus einer gemalten Wolke herausgeklettert! Sie freuten sich kolossal und sangen »Stille Nacht, heilige Nacht«.

Das würden dann zur Weihnachtsfeier die Zuschauer, Lehrer und Schüler, alle mitsingen. Und so musste die Aufführung bestimmt ein gutes Ende nehmen.

Heute probten sie also den letzten Akt. Petrus, nämlich Matthias, saß auf einem Stuhl vor einem gemalten Lichterbaum, und die anderen- außer Uli, der ja noch in

der Pyramide war- umstanden ihn ehrfürchtig. Matthias kraulte sich in seinem weißen Umhängebart und sagte mit möglichst tiefer Stimme:

*»Der Himmel ist für euresgleichen
Ja doch nur scheinbar zu erreichen.
Ihr fliegt herauf in Apparaten.
Ihr blickt herein durchs Okular.
Doch glaubt es mir: Trotz solcher Taten
bleibt euch der Himmel unsichtbar.
Er ist für euch verbaut mit Mauern.
Ihr seht nur mich. Sonst seid ihr blind.*

Martin: Das ist aufs Tiefst zu bedauern.

*Sebastian: Wir wollen nicht darüber trauern,
sondern so bleiben, wie wir sind.*

Petrus: Den Himmel, wie er ist, sehn nur die Toten.

Johnny: Darf ich von Ihnen ein paar Fotos machen?

*Petrus: Fotografieren ist hier streng verboten.
Wir haben keinen Sinn für solche Sachen.
Forscht, wo ihr was zum Forschen findet.
Das Unerforschbare...«*

Matthias stolperte über das letzte Wort. Es war ihm zu schwierig, und dabei vergaß er den Text. Er starrte, stumm um Entschuldigung bittend, dem Dichterfürsten, hinüber. Johnny trat zu ihm und sagte ihm leise vor.

»Stimmt. Hast ganz Recht«, meinte Matz. »Aber weißt du, ich hab so einen Hunger. Und das schlägt mir immer enorm aufs Gedächtnis«. Dann nahm er sich aber zusammen, hustete und fuhr fort:

*»Forscht, wo ihr was zum Forschen findet.
Das Unerforschbare lasst unergründet.
Wir kennen euch. Ihr seid entrüstet,
wenn euch etwas verboten ist.
Ihr tut, als ob ihr alles wüsstet.
Obwohl ihr noch viel wissen müsstet,
bevor ihr nur ein Zehntel wisst.*

*Johnny: Sankt Peter übertreibt entschieden.
Wir sind gar nicht so wissbegierig.
Den meisten wär's auch viel zu schwierig.*

Martin: Und Dummheit, Petrus, macht zufrieden.

*Sebastian: Wir hörten, dass Sie alles wissen.
Ist Ihnen auch vielleicht bekannt,
dass wir ein kleines Kind vermissen?
Es folgte Ramses und verschwand.
Nun irrt es durch das Labyrinth
Der Pyramide.*

*Petrus: Armes Kind!
Ich werde eine Formel sprechen,
die das Verlorne wiederbringt,
Ihr dürft mich nur nicht unterbrechen!
Vielleicht, dass der Versuch gelingt...
Das Vergangne ist geblieben.*

*Und der Weg behält die Schritte.
Das Zerrissne bleibt geschrieben.
Komm, und tritt-«*

*In diesem Augenblick wurde die Tür der Turnhalle stürmisch aufgerissen!
Matthias blieb der der Vers im Halse stecken. Die andern drehten sich erschrocken
um, und Uli blickte neugierig aus der gemalten Wolke heraus, hinter der er seinen
Auftritt erwartet hatte.*

(Kästner:29-30-31-32-33-34-35)

Sözelimi, coğrafya dersi için bütün sınıf kendilerine ayrılan bir uçakla, diyelim Vezüv yanardağı üzerinde uçuyor, volkanik bölgenin coğrafi özelliklerini yerinde inceliyordu. Tabii bu arada, şimdi lavlarla örtülü ‘Pon pei Yıkıntıları’ üzerine de tarih bilgilerini pekiştiriyorlardı. Daha sonra Mısır’a uçuyorlar, Nil vadisini, firavunların yaptırdığı akıl almaz piramitleri geziyorlardı. Bu geziler sırasında da başlarından türlü serüvenler geçiyordu.

(Tüzün:11)

Hikayenin bu bölümünde yılbaşı kutlamalarında sahnelenecek olan oyunun birinci perdeden itibaren betimlenmesine devam edilmektedir. Burada Sebastian Frank’ın takma bir bıyık yardımı ile canlandığı lise öğretmeni coğrafya dersini yerinde işlemek üzere öğrencilerle birlikte yaptığı bir uçak yolculuğu anlatılmaktadır. Öğrencilerin oyundaki katkıları ve rolleri detaylarla birlikte sunulmuştur. İkinci perdede Vezüv yanardağı’na yapılan yolculuk, üçüncü perdede Gize’deki piramitlere yapılan ziyaret anlatılmaktadır. Bu sahnede II. Ramses’den, Mısır Firavununa kadar çeşitli tarihsel kişiler ve tarihsel olaylar söz konusu edilerek tarih bilgileri pekiştirilmektedir. Dördüncü bölümde ise kuzey kutbuna yapılan yolculuklar anlatılmaktadır.

Bütün bu ifadelerde çocukların hayal güçleri geliştirilmekte, öğrenmeyi kolaylaştırıcı yöntemlerden bahsedilerek öğrencilerin okul derslerine karşı sempati duymaları sağlanmaktadır. Hikayede öğretici etkinlikler oyunlaştırılarak hedef dil

okuyucu kitlesi tarafından okul ve okulla ilgili olayların sıkıcı algılanması engellenmiştir. Yazar bu bölümlerle öğrencilere sosyal etkinliklerin sevdinrilmesini amaç edindiğı görölmektedir. Eserde bahsedilen okulun yatılı bir okul olmasına rağmen yapılan grup çalışmaları ile ortamı sıkıcı olmaktan kurtarmakta, hatta eğlenceli bile algılanmasına neden olmaktadır. Kästner'in yıllarca çocuk eğitimine katkılarını düşüncek olursak, kaynak dil metninde çevirmen tarafından hedef dil metnine yansıtılmayan sayfalar dolusu ifadelerin hiç de önemsiz olmadığını düşünmekteyiz.

Tüzün, sayfalar dolusu anlatıyı dikkate almamıştır. Kaynak dil metninde karşılığı olmayan, sadece kendi yorum ve üslubu önderliğinde özet niteliğı taşıyan kısa bir paragrafla karşılık vermiştir. “Çeviri eylemi, kaynak dil metninin hedef dil metnine en yakın bir eşdeğerlilikle aktarılmasını sağlayan ve bu arada içerik ve üslup özelliklerinin yansıtılmasını gerektiren bir süreçtir” (Wills, 1977:72). Erten (1993: 201-202), “öykülerde anlatılan olaylar örgüsünün, kişilerin ruh halinin ve yazarın okura iletmek istediklerinin olduğı gibi çeviri metninde verilmesi gerektiğini” özellikle belirtmiştir.

Çevirmen hedef dil metnine yansıttığı “Bu geziler sırasında da başlarından türlü serüvenler geçiyordu” cümlesi artık son özet cümlesidir. Kaynak dil metni ve hedef dil metni arasında bu örnekler aracılığı ile bir eşdeğerlikten bahsetmemiz doğru değildir. Yazarın okuyucuya vermek istediğı mesajlar hedef dil metin okuyucu kitlesine tam olarak ulaşmamıştır. Özgün eserin çeviri metnine yansırken bir çok bölümünün budanmış olması iki yazın metni arasında eşdeğerliliğın kurulamasına neden olmuştur.

Aşağıda kaynak dil metninden alınan “*Der schöne Theodor drehte sich auf dem Klavierstuhl herum*” cümlesinin hedef dil metnine “Güzel Teo, piyano çalmayı bırakarak Martin’e döndü” şeklinde yansıtıldığını görmekteyiz:

Der schöne Theodor drehte sich auf dem Klavierstuhl herum. »Wie sprichst du eigentlich mit deinem Stubenältesten?He?«

(Kästner:27)

Güzel Teo, piyano çalmayı bırakarak Martin'e döndü.

«Bir son sınıf öğrencisiyle nasıl böyle konuşabiliyorsun, ha?»

(Tüzün:9)

Hikayede jimnastik salonunda oyunun provasından önce Sebastian ve arkadaşları ile son sınıflardan bir grup öğrenci arasında bir tartışma çıkmıştır. Piyanonun başında son sınıflardan Güzel Theodor vardır ve Martin ona verdiği cevaba karşılık vermek için piyanonun başındaki taburenin üzerinde dönmüştür. Burada anlatılmak istenen Güzel Theodor'un taburenin üzerinde dönerek yönünü cevap vermek üzere Martin'e çevirmesidir. Ama hiç bir zaman piyanoyu çalmayı bırakmıştır ifadesi özgün metinde yer almamaktadır. Zaten Güzel Theodor'un tabure üzerinde dönebilmesi için piyano çalmayı bırakması gerekmektedir. Yazar bunu açıkça belirtmemiş sadece sezilenmesini, okuyucunun kafasında tasarlamasını istemiştir.

Kaynak dil metninde kullanılan “sich herumdrehen” ayrılabilen eylemlerdendir. Ve bu ikisini birbirinden ayrı düşünmemeliyiz. Amaç dilde “çevresinde, etrafında, eksen etrafında dönmek” (Almanca-Türkçe Sözlük, TDK: 1993-478) anlamında kullanılır ve “Nasıl döndü?” sorusuna cevap verir. Hedef dil metninde olduğu gibi orjinal metinde “piyano çalmayı bırakarak” gibi bir anlam içermemektedir. Kim döndü? sorusuna cevap her iki dil metninde de “Güzel Theodor” olarak verilmiştir. “Güzel Theodor nerede döndü? sorusuna yanıt olarak kaynak dil metninde *auf dem Klavierstuhl* ifadesi kullanılmıştır. Çeviri metin cümlesinde ise Güzel Theodor nerede döndü? sorusunun cevabı yerine “Güzel Theodor nereye döndü? sorusuna cevap verilmektedir.

Burada çevirmen yine yazarın sezgisel mesajlarını hedef dil metninde aktarmamıştır. Çevirmen okuyucuyu Kästner'in değil kendi akıntısında sürüklemektedir. Özgü (1978:37); “bilgisi ve anlayışı yerinde olan bir insan, okumak

istediği eserin dilini bilmiyorsa, mutlaka çevirisine başvuracaktır. İçeriği biçimiyle verilmiş olan bir çeviriden de büyük bir zevk duyacaktır” diyerek eşdeğerliğin öneminden bahsetmiştir. Çevirmen, mesajları doğru iletmediği gibi, eklemelerle de kendi üslubunu öne çıkarmaktadır. Bütün bunların yönünde yukarıda incelediğimiz örnekte Tüzün’ün biçimsel, biçimsel eşdeğerlilik konusunda özenli davranmadığını söyleyebiliriz. Çevirmenin bu cümleyi “Güzel Theodor piyano taburesinin üzerinde döndü” şeklinde hedef dil metnine aktarması kaynak dil metnine eşdeğer bir anlatım oluşturabilir.

Kaynak metinden alınan altı çizili ifadenin “*Gott sei Dank!*” hedef dil metnine “Aman aman, neyse!” şeklinde yanlış aktarıldığının görmekteyiz

»*Teufel, Teufel! Die Diktathefte haben sie auch?*«, fragte Matthias.

»*Gott sei Dank!*«

(Kästner:35)

« Vay canına! Demek yazı defterlerine el koydular ha! dedi Matz coşkuyla.

« Aman aman, neyse!»

(Tüzün:12)

Okul öğrencilerinden Kreuzkamm’ın babası Johann Sigismund Lisesi’nin Almanca öğretmenidir. Fridolin ve Kreuzkamm dilbilgisi defterlerini eve yani Kreuzkamm’ın babasına götürüyorlarken yolda rakip okulun öğrencileri tarafından yolları kesilmiş, güzel yazı defterlerine el koyulmuştur. Aynı zamanda Kreuzkamm’ı da tutsak almışlardır. Fridolin olayı heyecanla Sebastian’a anlattıktan sonra Matthias’ın coşkusu ve olayla ilgili tepkisi yukarıdaki cümlede verilmiştir. Matthias genel olarak okulu sevmeyen, dolayısıyla da dilbilgisi notları iyi olmayan bir öğrencidir. Bu nedenle defterlere el koyulmasına en çok sevinen Matthias’dır. Çevirmen, bu coşku ve heyecandan uzak bir halde özgün metindeki bu ifadeyi “Aman aman, neyse!” şeklinde aktarmıştır. Aslında yazar “*Gott sei Dank!*” ifadesinde Matthias’ın sevincini iletme istemiştir. *Gott sei Dank!* ifadesinin amaç dildeki anlamı “Allah’a şükür! Tanrı’ya şükür!” (Yurtbaşı, 2000:22) şeklinde belirtilmiştir.

Tüzün, özgün metin bağlamında mesajı yanlış iletmiş, hedef dil okurunu farklı bir tarafa yönlendirmiştir. “Aman aman, neyse!” bir durumu kabulleniş duygusu içermekte olup ayrıca Matthias’ın heyecanından vazgeçtiğini bildirir bize. Oysaki; kaynak dil metninde böyle bir anlamdan çok Matthias’ın durumdan fazlasıyla memnun olduğu anlaşılır.

“Deyimler bütün doğal dillerde görülen kalıplaşmış sözlerdir. Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, yol gösterici, akıl verici yargı ve öğütlerdir. İletişimdeki işlevi konuşan kişinin duygu ve düşüncelerini iyice vurgulamaya ve desteklemeye hizmet eder. Deyimleri bir dilden diğer bir dile çevirdiğimizde deyimî oluşturan sözcüklerin düz ve yalın anlamlarına başvurarak aktarmaya çalışmak hiç de doğru bir yol olmaz” (Aktaş, 1996:111). Çevirmenin bu ifadeyi “Allah’a şükür! Tanrı’ya şükür!” şeklinde hedef dil metnine yansıtması iletişimsel, işlevsel ve biçimsel eşdeğerliği sağlamada daha doğru bir adım olacağı düşüncesindeyiz.

Kaynak dil metninden alınan cümlede Thaler’i niteleyen “*klein*” sıfatı hedef dil metninde kullanılmamış, çevirmen tarafından çıkarılmıştır.

Die Primaner standen im Kreis um den kleinen Thaler herum, als wollten sie ihn fressen.

(Kästner:27)

Son sınıf öğrencileri, Martin’in çevresini sarmışlar, çocuğa yiyecek gibi bakıyorlardı.

(Tüzün:9)

Öyküde son sınıf öğrencileri ile jimnastik salonunda başlayan tartışma hala devam etmektedir. Martin, o saatlerde kendilerinin prova yapmak için Doktor Bökh’den izin aldıklarını sert bir dille söylemiş ve karşısında son sınıf öğrencilerini bulmuştu hemen. Ama onlar Martin’e aldırış etmemiş piyano çalmaya devam etmişlerdir. “klein” sözcüğü hedef dilde sözlük anlamına göre ”küçük, ufak”

anlamlarında ismi niteleyen bir sıfat olarak kullanılan bir sözcük türüdür (Steuerwald, 1974:329). Kästner, “*den kleinen Thaler*” diyerek Martin’in son sınıf öğrencilerinden daha küçük, ufak tefek olduğunu belirterek fiziksel anlamda yapılan haksızlığı ifade etmeye çalışmıştır. Aslında hikayede Martin’in daha küçük yaşta olduğu “*Martin Thaler, der Primus der Tertia*” cümlesinde belirtildiği halde yazar *den kleinen Thaler* ifadesi ile pekiştirme yapmış, özellikle vurgulamak istemiştir.

Çevirmen burada sözcük düzeyinde bir kaynak dil metninden hedef dil metnine geçerken bir çıkarma yapmıştır. Oysa ki, çevirmenin en önemli görevi, yazarın biçimine, anlatımın içeriğine eşdeğer yapıları çeviri metninde ekleme, atma ve yorum yapmadan bulmaktır. Tüzün yine yazarın biçimini çeviri metnine tam yansıtmamış olup bu anlatımda biçimsel eşdeğerliliği sağlayamamıştır.

Söz konusu kaynak dil cümlesinin “Son sınıf öğrencileri ufak tefek Thaler’in çevresinde toplanmışlar, yiyecekmiş gibi ona bakıyorlardı” şeklinde çevrilmesi kaynak eserin estetik ve sanatsal yapısını korumak anlamında yararlı bir yaklaşım olacağı düşüncesindeyiz.

Aşağıda kaynak dil metninden alınan altı çizili ifadeleri hedef dil metnine yansırken sanatsal eşdeğerliliği yazarın biçimine uygun bir şekilde sağlamıştır:

Und der schöne Theodor begann wieder seinen Tango zu spielen. Da stieß Martin die Umshenden beiseite, trat dicht ans Klavier und schlug den Deckel zu! Den Primanern blieb vor Staunen die Spucke weg. Matthias nud Johnny eilten zu Hilfe.

(Kästner:28)

Güzel Teo, yeniden piyano çalmak isteyince, Martin, önündekileri kenara itip, piyanonun kapağını hızla kapattı. Son sınıf öğrencileri şaşkınlıklarından az daha küçük dillerini yutacaklardı. Matz’la Coni, Martin’e yardım etmek için davrandılar.

(Tüzün:9)

Kaynak metnin birinci bölümünden alınan bu ifadede son sınıf öğrencileri ile Martin arasındaki söz yarışının ardından Güzel Theodor piyano çalmaya tekrar

başlamıştır. Martin buna dayanamayıp piyanonun kapağını hızla kapatmış, bunun üzerine son sınıf öğrencileri şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. Yazar burada yaşanan duyguyu ifade etmek için “*Den Primanern blieb vor Staunen die Spucke weg*” ifadesini kullanmıştır. Deyim içeren bu ifade hedef dil metnine yansırken çevirmen de deyimle karşılık vermiştir. Daha öncede söylendiği gibi kaynak dil metnindeki deyimler hedef dil metnine düz anlamı ile değil yine aynı anlamları taşıyan deyimlerle yansıtılmalıdır. “jm. bleibt die Spucke weg” kaynak dilde bir deyimdir ve hedef dilde “küçük dilini yutmak” anlamına gelen başka bir deymi karşılar (Yurtbaşı, 2000:219).

Öztürk “Die Widerspiegelung Von Sprichwörtern Und Redewendungen In Deutschen Und Türkischen Übersetzungen” (Atasözlerin ve Deyimlerin Almanca ve Türkçe Çevirilere Yansıması) adlı çalışmasında “çeviride sorun olarak karşımıza çıkan, kültürlere özgü (tarihsel, sosyo-ekonomik, politik ve dinsel) birçok kavram ve elementlerin yanında, atasözlerin ve deyimlerin önemli yer tuttuğunu belirtmektedir (Durak, 1999:259).

Yazınsal metinlerin çevirisinde sık rastlanılan mecazlar, deyimler, atasözleri, imalar, tekerlemeler, atasözleri ve deyimler bu metinlerin sanatsal yönünü oluşturan yapı taşları, hedef dilde aynı türden yapılarla karşılanmalıdır. Aktaş’ın dediği gibi (1993:44); “bilimsel ve teknik metinler ile diğer kullanmalık metinlerin çevirisinde öncelikle yapılan çevirinin doğruluğu, özgün metne eşdeğerliği, yani anlam bütünlüğünü vermek ilk aranan özellik olurken, yazın çevirisinde bunlarla birlikte kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sanatsal eşdeğerliği sağlamak, estetik ölçüsüne dikkat etmek büyük önem kazanmaktadır” diyerek söylenenleri destekler.

“*Den Primanern blieb vor Staunen die Spucke weg*” ifadesi için çeviri metnine yansıyan “Son sınıf öğrencileri şaşkınlıklarından az daha küçük dillerini yutacaklardı” anlatımı sanatsal eşdeğerliliği yazarın biçimine uygun bir şekilde sağlamıştır.

Kaynak metinden alınan işaretlenmiş cümle (*Kreuzkamms Vater war nämlich Deutschlehrer am Johann Sigismund Gymnasium.*) hedef dil metnine eksik aktarılmıştır:

»Die Realschüler haben mich und den Kreuzkamm auf den Nachhauseweg überfallen. Den Kreuzkamm haben sie gefangen genommen. Und die Diktathefte, die wir seinem Alten zum Korrigieren bringen sollten, haben sie auch!« (Kreuzkamms Vater war nämlich Deutschlehrer am Johann Sigismund Gymnasium.)

(Kästner:35)

«Ortaokul öğrencileri, Rudi'yle beni yolda pusuya düşürdüler. Rudi'yi tutsak ettiler. Babasına götürmekte olduğumuz yazı defterlerine de el koydular.»

Rudi'nin babası, dilbilgisi öğretmenleriydi.

(Tüzün:12)

Hikayede ortaokul öğrencileri yani rakip okulun öğrencileri tarafından Rudi ve Kreuzkamm pusuya düşürülmüştür. Bunun sonunda Kreuzkamm tutsak edilirken dilbilgisi defterlerine de el konulmuştur. Burada Kreuzkamm ile dilbilgisi defterleri arasındaki bağlantı parantez içerisinde verilen cümlede açıklanmaya çalışılmıştır. Çevirmen, bu açıklayıcı cümlede eksiltme yapmış bilgiyi tam iletmemiştir hedef dil okuruna. Kaynak dil metninde Kreuzkamm'ın babasının Johann Sigismund Lisesi'nin Almanca öğretmeni olduğu belirtildiği halde çevirmen “Rudi'nin babası, dilbilgisi öğretmenleriydi” ifadesiyle sadece hikayede adı geçen öğrencilerin dilbilgisi öğretmenleri olduğu sanılmaktadır. Fakat Johann Sigismund Lisesi büyük bir okuldur. Yazar, daha öncede belirtildiği gibi bu bilgiyi hikayenin daha giriş kısmında belirtmiştir. Yazar burada okuyucunun değerlendirme yapmasını istemiş, bu yüzden bu bilgiyi doğrudan vermemiştir. Ayrıca orjinal metinde parentez içinde verilen bu bilgi çeviri metninde parantez içinde verilmemiştir.

Çevirmen, verilen bu cümlede yazarın biçimini ve eserin biçimini olduğu gibi yansıtmamıştır hedef dil metnine. “Söz konusu metnin anlam bütünlüğünü sağlayan dilsel öğelerin düzenleniş biçimini, diğer bir deyişle yazarın deyiş tarzını, olayların, duyguların, tasarıların veya güzelliğin anlatımında yazarın dilsel unsurları kendi beğenisine göre seçip, kullanma şeklini, daha geniş anlamda olayları sunuş biçimini, metnin yapılanmasında belli bir işlevi olan en küçük ve en büyük anlam birimlerinin

organize ediliş yöntemleri bir yazınsal metnin sanatsal değerini belirler” (Aktaş, 1993:44). Tüzün bütün bu değerlere özenli davranmamış ve biçimsel ve biçimsel eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Yukarıda belirtilen kaynak dil cümlesinin (Kreuzkamm’ın babası, Johann Sigismund Lisesi’nin Almanca öğretmeni idi.) şeklinde yansıması biçimsel ve biçimsel eşdeğerliğe daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

“*Sie besuchten ihn oft. Sie besuchten ihn heimlich und mochten ihn gern.*” cümlesi hedef dil metnine çevirmen tarafından “Gizlice onu görmeye giderlerdi. Çok severlerdi.” şeklinde eksik aktarılmıştır:

Den Nichtraucher – so nannten sie einen Mann, dessen wirklichen Namen sie gar nicht kannten. Sie nannten ihn nicht etwa den Nichtraucher, weil er nicht geraucht hätte; er rauchte sogar sehr viel. Sie besuchten ihn oft. Sie besuchten ihn heimlich und mochten ihn gern.

(Kästner:37)

Sigaraıçmez’in gerçek adını bilmiyorlardı. Ona bu adı takmalarının nedeni sigara içmediğinden değildi; üstelik pipo içerdi. Gizlice onu görmeye giderlerdi. Çok severlerdi.

(Tüzün:14)

Hikayenin ikinci bölümünde Sebastian ve arkadaşlarının Sigaraıçmez adında bir dostlarının varlığından bahsedilmektedir. Kaynak metinden alınan bu cümlelerde onu sık sık ve gizlice ziyaret ettikleri ayrıca çok sevdikleri belirtilmiştir. “*Sie besuchten ihn oft.*” cümlesinde onu sık sık ziyaret ettikleri, “*Sie besuchten ihn heimlich*” cümlesinde ise bu ziyaretlerin gizli olduğu belirtilmiştir. Bütün bu eylemler kaynak metinde ayrı ayrı cümlelerde belirtilirken hedef dil metninde ise hem sık ziyaretler yapıldığını hem de bu ziyaretlerin gizli olduğu tek bir cümle içeriğinde anlatılmaya çalışılmıştır. Böylece kaynak dil metni ile hedef dil metni arasındaki duygular birbirini karşılamamaktadır. Yazar, burada ziyaretlerin sık yapıldığı ile ilgili söylemi

yineleyerek pekiştirmiştir. Oysaki, hedef dil metninde böyle bir anlatım tarzına rastlanılmamaktadır.

Ayrıca hedef dil metninde “Çok severlerdi” ifadesi anlam güçlüğü sağlamıştır. Bu cümle kaynak dil metninde “*Sie besuchten ihn heimlich*” ifadesi ile birleşik bir cümledir. Böylece hedef dil metninde yaşanan anlam güçlüğü burada görülmemektedir. Hedef dil metninde özne ve nesne bulunmamakta, kimler çok severlerdi yada kimleri, neyi çok severlerdi soruları cevapsız kalmaktadır. “Çok severlerdi” cümlesi hedef dil metninde kaynak metinde olduğu gibi anlam bütünlüğü sağlamamaktadır.

“Kaynak metnin biçimsel yönden sözcük, sözdizim düzeylerinde analiz edilerek, tüm dilbilgisel özelliklerinin saptanması ve bu arada kullanılan her bir göstergenin iletişimsel değeri ile bağlam içindeki anlamının araştırılması, kısaca içeriğin nasıl ve ne tür bir düzeneyle sunulduğunun belirlenmesi ve böylece metnin estetik ve sanatsal değerinin ortaya konulması ve ardından çeviri sürecinde bu özelliklerin hedef dilde büyük bir özenle yansıtılmaya çalışılması gerekmektedir” (Aktaş, 1993:45).

Kaynak dil metninden alınan bu cümlelerin “Onu sık sık ziyaret ederlerdi. Onu gizlice görmeye giderler, ayrıca çok severlerdi” şeklinde hedef dil metnine yansımaları biçimsel ve biçimsel eşdeğerlik açısından daha uygun olacağı görüşündeyiz. Böylece anlamsal bir güçlük oluşturmayacağını düşünmekteyiz.

Kaynak metinden alınan aşağıdaki cümlede parantez içinde belirtilmiş açıklayıcı cümle hedef dil metninde karşılığını bulamamıştır:

Zu Weihnachten sollte ihm Johnny beschenken. (Johnny blieb diesmal auch während der Weihnachtsterien in der Schule; denn der Kapitän war nach New Yorkunterwegs.)

(Kästner:38)

Sigara  mez için hazırladıkları yılbaşı hediyelerini ona Coni verecekti çünkü kimsesi olmadığı için Coni bu yılbaşını da okulda geçirecekti.

(Tüzün:14)

Hikayede  ocuklar Sigara  mez’e yılbaşı için hediyeler hazırlamışlardır. Bu hediyeleri ona Johnny verecektir. Johnny dışında diğer çocuklar yılbaşı tatili için eve gideceklerdir. Johnny ise bu yılbaşı tatilini de okulda geçirmek zorundadır. Yazar, Johnny’nin hikayesini daha öncede belirtildiği gibi giriş bölümünde anlatmış, Kaptan’ın sık sık seyahatlerde oluş nedeniyle tatillerde de okulda kaldığını ifade etmiştir. Bu yüzden hikayenin bu bölümünde Johnny ile ilgili verilen bilgi daha önce verilen bilginin bir devamı şeklindedir. Küstner, Johnny’nin bu durumunu tekrar anlatmamış kaldığı yerden devam etmiştir. Hedef metinde kitabın giriş kısmı yer almadığı için yazar bu bilgiyi değiştirerek vermiş ve sadece “Sigara  mez için hazırladıkları yılbaşı hediyelerini ona Coni verecekti çünkü kimsesi olmadığı için Coni bu yılbaşını da okulda geçirecekti” demekle yetinmiştir. Hedef dil okuyucu kitlesi için çok yavan kalmıştır bu bilgi.

Tüzün, hikayenin bu kısmında da yine eksiltili bir  eviri yapmış, kaynak dil metin okuyucusu ile hedef dil metin okuyucusu değerlendirmeleri farklı olmuştur. Çevirmen yine yazarın mesajlarını tam iletememiştir. Bu durumda eserin sanatsal değerini hedef dil metnine yansıtamamıştır.

Yukarıdaki cümlenin “Yılbaşı için hazırladıkları hediyeleri ona Johnny verecekti. (Johnny bu yılbaşı tatilini de okulda geçirecekti; çünkü kaptan New York’a gitmişti.)” şeklinde ifade edilmesinin daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Ayrıca  evirmenin giriş bölümünü de hedef dil metnine aktarmasını anlam bütünlüğü sağlaması için gerekli bulmaktayız.

Kaynak metinden alınan aşağıdaki cümle hedef dil metnine çevirmen tarafından eksiltilerek yansımıştır:

Es war schon spät am Nachmittag; kurz nach fünf uhr. Es schneite nicht mehr. Aber schwere schwefelgelbe Wolken hingen am Himmel.

(Kästner:71)

Oldukça geç olmuştu. Kar durmuş, gökyüzünü kükürt sarısı bulutlar kaplamıştı.

(Tüzün:56)

Beşinci bölümde Kästner, zamanı ve zamanla birlikte ortamı betimlemiş ve “*Es war schon spät am Nachmittag; kurz nach fünf uhr*” cümlesinde yaklaşık bir saat belirtmiştir. Böylece okuyucunun yorum yapması daha da kolaylaşmıştır. Tüzün “Oldukça geç olmuştu” diyerek saat söylemeyi gereksiz bulmuş ve “*kurz nach fünf uhr*” zaman ifadesini çıkarmıştır.

Ayrıca Kästner betimlemeye devam etmiş;

Der Winterabend senkte sich auf die Stadt; es war einer der wenigen, einer der letzten Abende vor dem schönsten im Jahr, vor dem Heiligen Abend. Man konnte zu keinem der vielen Häusern emporsehen, ohne daran zu denken, dass in ein paar Tagen die brennenden Kerzen der Christbäume auf die dunklen Straßen herabschimmern würden. Und dass man dann zu Haus wäre, bei den Eltern, unter dem eigenen Weihnachtsbaum.

Die erleuchteten Läden waren mit Tannenzweigen und Glasschmuck ausgestaffiert. Die Erwachsenen liefen mit Paketen aus einem Geschäft ins andere und machten enorm geheimnisvolle Gesichter.

Die Luft duftete nach Lebkuchen, als ob die Straßen damit gepflastert wären.

Ve bu ifadeler çeviri metnine yansıtılmamıştır:

Kästner, artık hikayenin beşinci bölümünde okuyucuya Noel'in yaklaştığı hatta birkaç gün kaldığı mesajını vermekte ve bunun heyecanlı bir bekleyiş olduğunu belirtmektedir.

Çevirmen, yazarın okuyucuya iletmek istediği mesajları hedef dil okuruna iletmemiştir. Noel'den birkaç gün önce yaşanan heyecan hedef dil metin okuyucusu tarafından hissedilmemektedir. Tüzün'ün farklı bir kültürün Noel'e ilişkin yaklaşımlarının hedef dil metin okuyucu kitlesi tarafından anlaşılamayacağı endişesi ile çeviri metnine yansıtmadığını, bu nedenle çıkarma yaptığını düşünmekteyiz.

Hans Vermeer tarafından geliştirilen Skopos kuramında kültür öncelik kazanır. Vermeer'e göre; “çevirmen bir çeviriye başlarken önce amacını saptamalıdır. Eğer çevirmenin amacı kendi kültürüne tamamen yabancı bir kitabı ana diline ve kültürüne kazandırmaksa, bu durumda çevirmen kendi kültürüne yabancı olan belli ifadeleri de kullanmak durumundadır. Ayrıca çevirmenin kaynak ve erek kültürlerin farklılıklarını ve paralelliklerini gözönünde bulundurarak çeviriyi yapması gerekir. Kaynak metinde yer alan kültüre özgü kavramlar hedef metinde okuyucunun kolayca anlayabileceği şekilde ve kaynak metinde yarattığı etkinin aynısı yaratılarak çevrilmelidir. Bu durumda çevirmen başarılı bir çeviri yapmak istiyorsa hedef kitlenin özelliklerini iyi bilmek zorundadır” (Aktaran: Zivtci, 2007:1).

Bu eksiltmelerle kaynak dildeki anlam hedef dilde kaybolmuş ve eser anlaşılabilirliğini yitirmiştir. İki dil arasında anlam ve biçim eşdeğerliliğinin kurulabilmesi için yukarıdaki ifadelerin hedef dile;

“Vakit oldukça geç olmuş, saat beşi geçmişti. Kar durmuştu. Ama gökyüzünü kükürt sarısı bulutlar kaplamıştı. Kentin üzerine kış akşamı çökmüştü; yılın en güzel akşamı olan Noel'den önceki son akşamlardan biriydi. İnsan, birkaç gün içinde Noel ağaçlarında yanacak olan mumların karanlık caddeleri aydınlatacağını düşünmeksizin, evlerin pencerelerine bakamıyordu. Ayrıca insan, evde, anne ve babasının yanında, kendi Noel ağacının altında olacağını da düşünmeden edemiyordu.

Işıklandırılmış dükkanlar, çam dalları ve cam süslerle süslenmişti. Yetişkinler ellerinde paketler, bir dükkandan öbürüne koşup duruyor, son derece ciddi bir ifadeyle dolaşıyorlardı.

Havada Noel'e özgü baharatlı çörek kokusu vardı, sanki kaldırımlar bununla döşenmişti." şeklinde aktarılmasını önermekteyiz.

Kaynak dil metninin altıncı bölümünden alınan aşağıdaki sayfalar dolusu söylemler Tüzün tarafından daha önceki örneklerde de görüldüğü gibi hedef dil metnine aktarılmamıştır:

Nach dem Abendbrot stiegen sie wieder in ihre Arbeitszimmer hinauf. Martin erledigte die Rechenaufgaben für den nächsten Tag und legte jene Liste an, in der er die verbrannten Diktatzensuren eintragen wollte. Matthias, den er fragte, konnte sich nicht besinnen. »Schreibe bei mir für jedes Diktat'ne Vier hin«, schlug er schließlich vor. »Ich glaube, da komm ich immer noch ganz gut weg.« Dann holte Matthias beim Hausmeister Hammer und Nägel und befestigte mit großem Getöse Tannenreisig an den Wänden. Bis die Bewohner der Nachbarzimmer Eilboten herüberschickten und anfragten, ob man übergeschnappt sei.

Der schöne Theodor, der Stubenälteste des Zimmers Nummer 9, war nicht wieder zu erkennen. Als ihn Martin fragte, ob er wegen der Zensurensammlung in die anderen Zimmer gehen dürfte, sagte der Primaner: »Selbstverständlich, mein Junge. Aber bleibe nicht allzu lange fort.«

Matthias starrte Martin fassungslos an. Den anderen Insassen des Zimmers, die nicht wissen konnten, was sich beim Justus abgespielt hatte, blieb überhaupt der Mund offen stehen. Und dem zweiten Primaner, der im Zimmer saß, ging vor Schreck die Zigarre aus. »Was ist denn mit dir los, Theo?«, fragte er. »Bist du krank?«

Martin war die Szene unangenehm, und er lief rasch aus dem Zimmer. Nachdem er bei allen andern internen Tertianern gewesen war und deren Zensuren in der Liste

eingetragen hatte, ging er zu Johnny Trotz. Dessen Stubenältester war ein netter Kerl. »Na, Martin, schon wieder auf dem Kriegspfade?«, fragte er.

»Nein«, antwortete der Junge. »Diesmal nicht. Johnny und ich wollen eine Weihnachtsüberraschung besprechen.« und dann flüsterten die beiden miteinander und einigten sich dahin, dass sie den Justus am nächsten Tag nach dem Mittagessen in den Schrebergarten verschleppen wollten.

»Hoffentlich irren wir uns nicht«, meinte Martin. »Sonst wird es eine grässliche Geschichte. Stelle dir vor, der Nichtraucher und der Justus erklären plötzlich, dass sie einander überhaupt nicht kennen!«

»Das ist ganz ausgeschlossen«, sagte Johnny entschieden. »In solchen Sachen irre ich mich nie. Verlasse dich da völlig auf mich!« Er dachte nach. »Du darfst auch das Folgende nicht vergessen: Der Nichtraucher ist doch bestimmt nicht zufällig mit seinem Eisenbahnwagen neben unsere Penne gezogen! Er wollte zwar einsam leben und verließ vor Jahren seine Umgebung, ohne eine Spur zu hinterlassen. Aber er konnte sich doch nicht völlig von der Vergangenheit losreißen. Und wenn er sich mit uns unterhält, denkt er an seine eigene Kindheit. Ich verstehe das alles so gut, Martin! Es ist, als ob ich's selber erlebt hätte.«

»Wahrscheinlich hast du Recht«, meinte Martin. »Menschenskind, werden sich die zwei freuen! Was?«

Johnny nickte begeistert. »Sobald wir merken, dass wir Recht haben«, sagte er, »machen wir uns möglichst unauffällig schwach.«

»Eisern!«, murmelte Martin. Dann kehrte er ins Zimmer Nummer 9 zurück. Er hollte ein Bild aus dem Pult, das er für seine Eltern gemalt hatte. Es war noch nicht ganz fertig, und er malte weiter. Er wollte es zu Haus unter den Christbaum legen.

Morgen, spätestens übermorgen, musste das Reisegeld eintreffen, das ihm die Mutter schicken würde.

»Das ist ganz ausgeschlossen«, sagte Johnny entschieden. »In solchen Sachen irre ich mich nie. Verlasse dich da völlig auf mich!« Er dachte nach. »Du darfst auch das Folgende nicht vergessen: Der Nichtraucher ist doch bestimmt nicht zufällig mit seinem Eisenbahnwagen neben unsere Penne gezogen! Er wollte zwar einsam leben und verließ vor Jahren seine Umgebung, ohne eine Spur zu hinterlassen. Aber er konnte sich doch nicht völlig von der Vergangenheit losreißen. Und wenn er sich mit uns unterhält, denkt er an seine eigene Kindheit. Ich verstehe das alles so gut, Martin! Es ist, als ob ich's selber erlebt hätte.«

»Wahrscheinlich hast du Recht«, meinte Martin. »Menschenskind, werden sich die zwei freuen! Was?«

Johnny nickte begeistert. »Sobald wir merken, dass wir Recht haben«, sagte er, »machen wir uns möglichst unauffällig schwach.«

»Eisern!«, murmelte Martin. Dann kehrte er ins Zimmer Nummer 9 zurück. Er holtte ein Bild aus dem Pult, das er für seine Eltern gemalt hatte. Es war noch nicht ganz fertig, und er malte weiter. Er wollte es zu Haus unter den Christbaum legen. Morgen, spätestens übermorgen, musste das Reisegeld eintreffen, das ihm die Mutter schicken würde.

Das Bild war ziemlich merkwürdig. Man sah einen grünen See darauf und hohe schneebedeckte Berge. An der Ufern des Sees standen Palmen und Orangenbäume mit großen Apfelsinen in den Zweigen. Auf dem See schwammen vergoldete Gondeln und Boote mit roströten Segeln. Auf der Uferstraße fuhr eine blaue Kutsche. Diese blaue Kutsche wurde von sechs Apfelschimmeln gezogen. In der Kutsche saßen Martins Eltern in ihren Sonntagskleidern. Und auf dem Kutschbock saß Martin selber. Er war aber älter als jetzt und hatte einen fescen dunkelblonden Schnurrbart. Neben der Kutsche standen Leute in bunten, südlichen Gewändern und winkten. Martins Eltern nickten freundlich nach allen Seiten, und Martin senkte zum Gruß die geflochtene Peitsche.

Das Bild hieß: »In zehn Jahren«. Und der Junge meinte damit wohl: In zehn Jahren werde er so viel Geld verdienen, dass die Eltern dann, von ihm geführt, Reisen in ferne, seltsame Länder machen könnten.

Matthias betrachtete das Gemälde, kniff die Augen halb zu und sagte: »Teufel, Teufel! Du wirst bestimmt mal so 'ne Nummer wie der Tizian oder der Rembrandt. Ich freue mich jetzt schon drauf, wenn ich später mal sagen kann: >Ja, der Martin Thaler, der war früher mein Primus. Und ein ganz verfluchter Kerl war er außerdem. Wir haben manches miteinander ausgefressen.<« Beim dem Wort »ausgefressen« fiel ihm ein, dass er wieder Hunger hatte, und er setzte sich rasch an sein Pult, in dem immer irgendwelche Nahrungsmittel lagerten. Auf der Innenseite des Pultdeckels waren die Fotografien sämtlicher Boxweltmeister festgezweckt.

Sogar der schöne Theodor ließ sich Martins Bild zeigen und fand, es sei eine ausgesprochene Talentprobe.

Es war ein sehr gemütlicher Abend. Die Sextaner und Quintaner steckten die Köpfe zusammen und gestanden einander, was für Wunschzettel sie heimgeschickt hätten. Und dann begann der Obersekundaner Fritsche eine Geschichte zu erzählen, die vormittags im Unterricht passiert war. Schließlich hörten alle Zimmerbewohner zu.

»Jedes Jahr macht der Grünkern regelmäßig ein und denselben Witz«, berichtete Fritsche. »Dieser Witz ist immer fällig, wenn er in der Sekunda auf die Beschaffenheit des Mondes zu sprechen kommt. Alljährlich, und zwar seit mehr als zwanzig Jahren, sagt er zu Beginn seiner Stunde: >Wir wollen vom Monde sprechen- sehen Sie mich an!<«

»Wieso, ist denn das ein Witz?«, fragte der Quintaner Petermann. Aber die anderen lachten: »Pst!« Und so schwieg er.

Der schöne Theodor sagte: »Bei uns hat kein Aas mehr darüber gelacht.«

In diesem Augenblick lachte der Quintaner Petermann laut. Er hatte den Witz kapiert.

»Na, ist der Groschen gefallen?«, fragte Matthias.

Fritsche sagte: »Wir haben es besonders raffiniert gemacht. Wir wussten, dass der Witz heute fällig war, und hatten alles genau verabredet. Als der Direx seinen berühmten Satz heraus hatte, lachte die hinterste Reihe in der Klasse. Da freute er sich natürlich. Und dann wollte er zu reden fortfahren. Da lachte aber die zweite Reihe. Und so freute sich der Grünkern gleich noch einmal.

Doch gerade als er weitersprechen wollte, lachte die dritte Reihe. Da verzog er nur das Gesicht. Und dann lachte die vierte Reihe. Da wurde er gelbgrün. Und in diesem Moment lachte die vorderste Reihe. Da war er vollkommen erledigt. Er hing nur noch im Anzug. >Gefällt Ihnen der Witz nicht, meine Herren?<, fragte er. Da stand der Mühlberg auf und sagte: >Der Witz ist ja gar nicht so übel, Herr Oberstudiendirektor. Aber mein Vater hat mir erzählt, dass der Witz, als mein Vater in die Sekunda ging, schon so alt war, dass er hätte pensioniert werden müssen. Wie wär's denn, wenn Sie sich einmal was Neues einfallen ließen?< Da antwortete der Grünkern nach einer langen Pause: >Vielleicht haben Sie Recht.< Und dann rannte er mitten in der Stunde aus dem Klassenzimmer hinaus und ließ uns allein. Er sah aus, als ob er zu seinem eigenen Begräbnis zu Fuß ginge.«

Fritsche lachte, und ein paar andere lachten mit. Doch die meisten schienen mit den Sekundanern nicht ganz einverstanden zu sein. »Ich weiß nicht recht«, sagte einer, »aber ihr hättet den alten Mann nicht so ärgern sollen.«

»Warum denn nicht?«, rief Fritsche. »Ein Pauker hat die verdammte Pflicht und Schuldigkeit, sich wandlungsfähig zu erhalten. Sonst könnten die Schüler ja früh im Bette liegen bleiben und den Unterricht auf Grammophonplatten abschnurren lassen. Nein, nein, wir brauchen Menschen als Lehrer und keine zweibeinigen

Konservenbüchsen! Wir brauchen Lehrer, die sich entwickeln müssen, wenn sie uns entwickeln wollen.«

Da ging die Tür auf. Oberstudiendirektor Professor Doktor Grünkern trat ins Zimmer Nummer 9. Die Schüler sprangen von ihren Stühlen hoch.

»Bleibt nur sitzen und arbeitet weiter«, sagte der Direx. »Ist alles in Ordnung, Herr Direktor?«

»Das ist ja die Hauptsache«, sagte der alte Mann, nickte müde und ging ins nächste Zimmer.

»Ob er, bevor er hereinkam, an der Tür gehorcht hat?«, fragte ein Quintaner neugierig.

»Da kann ich ihm auch nicht helfen«, meinte Fritsche unbarmherzig. »Wenn er, als er noch jung war, Beamter werden wollte, hätte er nicht Lehrer werden dürfen.«

Matthias beugte sich zu seinem Nachbarn, einem rothaarigen Sextaner. »Weißt du übrigens, wie der Grünkern mit Vornamen heißt?« Der Kleine wusste es noch nicht. Matthias sagte: »Balduin Grünkern! Er schreibt immer nur ein B und macht einen Punkt dahinter. Wahrscheinlich geniert er sich.«

»Lasst den alten Mann in Frieden!«, meinte der schöne Theodor. »Wir brauchen ihn als Kontrast. Wenn wir ihn nicht hätten, wüsten wir gar nicht, was wir am Doktor Bökh besitzen.«

Der andere Primaner bekam Stielaugen. »Theo«, sagte er, »nun steht's aber endgültig fest: Du hast dir am Gehirn 'ne Blase gelaufen.«

Nach der Abendandacht rannten sie über die große Freitreppe in die Schrankzimmer hinunter, hängten ihre Anzüge weg und sausten in den langen Nachthemden wieder treppauf. Erst in die Waschräume. Dann in die Schlafsäle.

Die Primaner durften länger aufbleiben. Nur die Primaner, die Schlafsaalinspektoren waren, mussten oben sein und aufpassen, dass sich die Jungen gründlich wuschen, dass sie die Zähne putzten und eilends ins Bett kletterten.

Das Zubettgehen war eine schwierige Prozedur. Man musste sich im Bett aufstellen und die riesige Bettdecke rund um den Körper wickeln; dann erst ließ man sich, wie vom Blitz getroffen, auf die Matratze fallen, dass das eiserne Bettgestell nur so klapperte.

Im Schlafsaal II gab's einen Zwischenfall. Irgendein Witzbold hatte dem Matthias ein volles Waschbecken unter das Betttuch gestellt. Und als sich Matthias, von den Abendteuern des Tages ermüdet, wie ein Klotz ins Bett plumpsen ließ, fiel er ins Nasse. Fluchend und mit den Zähnen klappernd, sprang er aus dem Bett und zerrte die Waschschiüssel unter der Decke hervor. »Wer war das?«, schrie er wild. »So eine Gemeinheit! Der Schuft soll sich melden! Ich bring ihn um! Ich füttere die Vögel mit seinem Leichnam!«

Die anderen lachten. Uli kam besorgt im Nachthemd angewandelt und brachte sein Kopfkissen.

»Feiges Gesindel!«, brüllte Matthias.

»Geh ins Bett!«, rief einer. »Sonst erkältest du dir deine vier Buchstaben.«

»Ruhe!«, schrie ein anderer. »Der Justus kommt!«

Uli und Matthias sprangen in ihre Betten. Als Doktor Bökh eintrat, war es mäuschenstill im weiten Saal. Die Jungen lagen wie reihenweise geschichtete Engel da und kniffen die Augen zu. Der Justus ging an den Betten entlang. »Nanu«, sagte er

laut. »Da stimmt doch was nicht! Wenn Jungens so ruhig sind, hat's vorher bestimmt Krach gegeben. Martin, raus mit der Sprache!«

Martin schlug die Augen auf und meinte: »Es war nichts Besonderes, Herr Doktor. Nur ein bisschen Ulk.«

»Weiter nichts?«

»Nein.«

Bökh ging zur Tür. »Gute Nacht, ihr Lümmels!«

»Gute Nacht, Herr Doktor!«, schrien alle. Und dann lagen sie wirklich ruhig und zufrieden in ihren Betten. Matthias gähnte wie ein Löwe, stopfte Uli Kopfkissen zwischen sich und das nasse Betttuch und schlief augenblicklich ein. Und kurz darauf schliefen auch die anderen.

Nur Uli lag noch wach. Erstens fehlte ihm sein Kopfkissen. Und zweitens überlegte er sich wieder, wie er endlich einmal Mut beweisen könnte. Dann hörte er den Zapfenstreich blasen, mit dem der Trompeter drüben in der Kaserne den Soldaten, die heimkehrten, mitteilte, dass sie sich beeilen müssten. Uli dachte jetzt an seine Eltern und an seine Geschwister und daran, dass er in drei Tagen zu Hause wäre – und darüber schlief er lächelnd ein.

(Kästner:85-86-87-88-89-90-91-92-93)

Kästner, bu bölümde öğrencilerin sınıfta ve yatakhanelerde Noel öncesi birbirlerine sürpriz şakalar yaptığını belirtmektedir. Böylece öğrencilerin heyecanlı Noel bekleyişleri birazda eğlenceli hale gelmektedir. Gerek sınıftaki gülme krizi gerekse yatakhanedeki hayalet oyunu olumlu ve olumsuz bakış açıları ile okuyucuya sunulmuştur.

Burada öğrencilerin kendi aralarındaki iletişimleri Kästner tarafından usta bir dil ve kurguyla ifade edilmiştir. Olaylar örgüsü Tüzün tarafından kaynak dil metnine hiç aktarılmamıştır ya da sırasıyla aktarılmamıştır.

Çevirmen, kendi öncelik sırasına göre hedef dil metnindeki öğrenciler arası durumları hiç dikkate almamış, böylece Kästner'in okuyucu ile kendi arasındaki iletişimi tam aktarmamış olmaktadır. Tüzün, bütün bunları yaparken yazarın biçimini yansıtmadığı gibi kişisel uygunluğunu hedef alarak kendi biçimini yansıtmıştır.

Kaynak dil metnindeki her söylemin eserde bir anlamı olduğunu düşündüğümüzden Tüzün tarafından yapılan bu çıkarmaları anlamlı bulmamaktayız. Bu nedenle verilen örneği dikkate alırsak kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında bir eşdeğerlilikten bahsetmenin güç olduğunu düşünmekteyiz.

Aşağıdaki kaynak metinden alınan ifadeler hedef dil metnine yansıtılmadığı gibi altı çizili “*Endlich schliefen sie alle bis auf einen*” cümlesi yanlış çevrilmiştir:

Endlich schliefen sie alle bis auf einen. Der eine war Johnny Trotz. Er stand auf und schlich zu einem der großen Fenster. Er schwang sich auf das breite Fensterbrett, zog die Füße hoch, steckte sie unters Nachthemd und blickte auf die Stadt hinunter. In vielen Fenstern war noch Licht, und über der Innenstadt, in der die Kinos und Tnazlokale lagen, kochte der Himmel. Es schneite wieder.

Johnny blickte forschend in die Stadt hinunter. Er dachte: >Unter jedem Dach leben Menschen. Und wie viele Dächer gibt's in einer Stadt! und wie viele Städte gibt's in unserm Land! Und wie viele Länder gibt's auf unserm Planeten! Und wie viele Sterne gibt's in der Welt! Das Glück ist bis ins Undendliche verteilt. Und das Unglück auch... Ich werde später bestimmt einmal auf dem Lande leben. In einem kleinen Haus mit einem großen Garten. Und fünf Kinder werde ich haben. Aber ich werde sie nicht übers Meer schicken, um sie loszuwerden. Ich werde nicht so böse sein, wie mein Vater zu mir war. Und meine Frau wird besser sein als meine Mutter. Wo mag sie jetzt sein, meine Mutter? Ob sie noch lebt?

Vielleicht zieht Martin zu mir ins Haus. Er wird Bilder malen. Und ich werde Bücher schreiben. Das wäre ja gelacht<, dachte Jonathan Trotz,>wenn das Leben nicht schön wäre!<

(Kästner:95-96)

Sonra herkes yeniden uykuya daldı.

(Tüzün:70)

Altıncı bölümün sonunun yaklaştığı yukarıdaki cümlelerde belirtilmiştir. Burada Johnny Trotz'un penceresinden hayata bir bakıştır anlatılanlar. Geleceğe dair planlarıyla dünyasını güzelleştirmiş, başından geçen onca zorluğa rağmen mücadele etmekten vazgeçmemiştir Johnny Trotz. Kästner, bir çocuğun iç dünyasını, hayata bağlılığını en güzel cümleleri ile ifade etmeye çalışmıştır. Okuyucuya iletmek istediği mesajlar önemli ve anlamlıdır.

Tüzün, altıncı bölümün sonunda bütün bunları hedef dil metin okuyucusuna aktarmamıştır. Kitabın en başında yer alan giriş bölümünde Johnny'nin hayat hikayesine hiç değinmediğinden yukarıdaki ifadeleri çeviri metnine aktarmasını olanaksız kılmıştır.

Kaynak metinden alınan “*Endlich schliefen sie alle bis auf einen*” cümlesinin karşılığı olarak Tüzün “Sonra herkes yeniden uykuya daldı” şeklinde hedef dil metnine yanlış aktarmıştır, altıncı bölümü bu cümle ile sonlandırmıştır. Kästner, yukarıda herkesin uykuya daldığını ama sadece Johnny Trotz'un henüz uyumadığını belirtmektedir. Ve Johnny'nin yataktan penceresinden bakıp bugüne ve geleceğe dair güçlü düşüncelerini yansıtmaktadır. Kästner'in ifade ettiği gibi Johnny için gün henüz tamamlanmamış ve altıncı bölüm devam etmektedir. Tüzün hedef dil metin okuyucusunun değerlendirme yapmasına izin vermemiş olup, okuyucuyu Kästner'in yönlendirmelerinden de uzaklaştırmıştır.

Çevirmenin, yazarın dil ve anlatım özelliğini hedef dil metnine taşıyamadığını, kaynak eserin sanatsal yapısını hedef dil metnine yansıtamadığını görmekteyiz.

Söz konusu kaynak dil cümlesinin “Sonunda biri dışında hepsi uyudu” şeklinde çevrilmesi ve şöyle devam etmesi özgün eserin estetik değerini korumak adına yararlı bir yaklaşım olacaktır:

“Bir tek Johnny Trotz uyumuyordu. Yataktan kalkıp büyük pencereye doğru sessizce yaklaştı. Bir sıçrayışta geniş pencerenin geniş kenarına oturdu, bacaklarını yukarı çekip pijamasının altına soktu ve aşağıdaki kente baktı. Bir çok pencerede hâlâ ışık vardı ve sinemalarla danslı barların bulunduğu kent merkezinde gökyüzü kıpkırmızıydı. Kar yeniden yağmaya başlamıştı.

Johnny araştıran bakışlarla kente baktı. “Her çatının altında insanlar yaşıyor,” diye düşündü. “Bir kentte ne kadar da çok çatı var! Ülkemizde ne kadar çok kent! Gezegenimizde de ne kadar çok ülke var! Dünyada da ne kadar çok yıldız! Mutluluk, sonsuzluğa dağıtılmış. Mutsuzlukta öyle... İleride kesinlikle köyde yaşayacağım. Kocaman bir bahçesi olan küçük bir evde. Ve beş çocuğum olacak. Ama onlardan kurtulmak için, denizler aştımayacağım onlara. Babamın bana kızdığı gibi de kızmayacağım. Karım da annemden daha iyi biri olacak. Annem şimdi nerededir acaba? Acaba yaşıyormudur hâlâ? ”

“Belki Martin de benim yanıma taşınır. O resim yapar. Ben de kitap yazarım. Yaşamak güzel olmasa,” diye düşündü Jonathan Trotz, “gülünç olurdu!”

Kaynak metnin yedinci bölümünün giriş cümleleri hedef dil metnine sözdizimsel eşdeğerliğe uygun yansıtılmamıştır. Bununla birlikte cümle ve sözcük düzeyinde çıkarmalar da söz konusudur.

Kaynak metinden alınan aşağıdaki cümleler hedef dil metnine yanlış aktarılmıştır:

Am nächsten Morgen, kurz vor dem Beginn des Unterrichts, trat Martin aus dem Klassenzimmer auf den Korridor hinaus. Er hatte die Liste mit den Diktatzensuren in der Hand und wollte dem Deutschlehrer, Professor Kreuzkamm, noch bevor dieser ins Klassenzimmer kam, über den gestrigen Unglücksfall Bericht erstatten. Rudi Kreuzkamm, der Sohn des Lehrers, hatte gerade erzählt, der Vater habe noch keine Ahnung.

(Kästner:97)

Ertesi sabah Martin, elinde yazı ödevlerinden aldıkları notların listesiyle koridorda öğretmenleri, aynı zamanda da Rudi'nin babası olan Kroyzkam'ı bekliyordu. Ders zili çaldıktan hemen sonra Kroyzkam, Hakçı Öğretmen'le birlikte görüldü, Hakçı'nın anlattıklarını büyük bir ilgiyle dinliyordu. Sonra Hakçı, başka bir sınıfa girdi.

(Tüzün:70)

“Am nächsten Morgen, kurz vor dem Beginn des Unterrichts, trat Martin aus dem Klassenzimmer auf den Korridor hinaus.” cümlesi hedef dil metnine “Ertesi sabah Martin, elinde yazı ödevlerinden aldıkları notların listesiyle koridorda öğretmenleri, aynı zamanda da Rudi'nin babası olan Kroyzkam'ı bekliyordu.” şeklinde çevrilmiştir. Hedef dil metninde “kurz vor dem Beginn des Unterrichts” ifadesi hiç yer almamıştır. Hedef dil metnindeki “aynı zamanda da Rudi'nin babası olan Kroyzkam'ı bekliyordu” ifadesi kaynak dil metninde bu paragrafta yer almamaktadır. Çevirmen burada ekleme yapmış ve kendi biçimini çeviri metnine yansıtmıştır. Kaynak dil metnindeki “Er hatte die Liste mit den Diktatzensuren in der Hand und wollte dem Deutschlehrer, Professor Kreuzkamm, noch bevor dieser ins Klassenzimmer kam, über den gestrigen Unglücksfall Bericht erstatten. Rudi Kreuzkamm, der Sohn des Lehrers, hatte gerade erzählt, der Vater habe noch keine Ahnung.” ifadeler çeviri metnine hiç yansıtılmamıştır. “Ders zili çaldıktan hemen sonra Kroyzkam, Hakçı Öğretmen'le birlikte görüldü, Hakçı'nın anlattıklarını büyük bir ilgiyle dinliyordu. Sonra Hakçı, başka bir sınıfa girdi.” ifadeleri kaynak dil metninde öykünün ilerleyen başka bölümlerinde yer aldığı halde Tüzün, bu cümlelerin yerini değiştirerek yedinci bölümün giriş cümleleri arasında belirtmiştir. Çevirmen

yazarın biçimini değiştirmiş olup daha çok kendi ifadelerine öne çıkarmıştır. Bütün bunlardan sonra söz konusu edilen bölümde bir eşdeğerlikten bahsetmek mümkün değildir. Çevirmen, eserin sanatsal değerini dikkate almamış, yazarın biçimini hedef dil metnine doğru yansıtmamıştır.

Kaynak dil metnindeki, *“Am nächsten Morgen, kurz vor dem Beginn des Unterrichts, trat Martin aus dem Klassenzimmer auf den Korridor hinaus. Er hatte die Liste mit den Diktatzensuren in der Hand und wollte dem Deutschlehrer, Professor Kreuzkamm, noch bevor dieser ins Klassenzimmer kam, über den gestrigen Unglücksfall Bericht erstatten. Rudi Kreuzkamm, der Sohn des Lehrers, hatte gerade erzählt, der Vater habe noch keine Ahnung.”* söz konusu ifadelerin hedef dil metnine “ertesı sabah dersin başlamasından az önce Martin sınıftan koridora çıktı. Elinde güzel yazı notlarının bulunduğu liste vardı ve sınıfa girmeden önce Almanca öğretmenleri Profesör Kreuzkamm’a bir önceki gün başlarına gelen talihsiz olay hakkında bilgi vermek istiyordu. Öğretmenin oğlu Rudi Kreuzkamm, babasının henüz hiçbir şeyden haberinin olmadığını söylemişti.” şeklinde yansımasının anlamsal, sanatsal ve sözdizimsel eşdeğerliğe daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Yukarıdaki örneği aşağıda kaynak metnin yedinci bölümünün devam eden ifadelerinde de görmek mümkün. Çevirmen yine hikayenin büyük bir kısmını hedef dil metnine yansıtmamıştır:

Der Korridor war leer. Aber der Lärm, der in den vielen Klassenzimmern herrschte, drang in den Flur hinaus und erfüllte ihn mit gedämpftem Summen und Brummen. Es klang nach eingesperrten Fliegen.

Dann kamen die Lehrer aus dem ersten Stock herunter. Sie waren guter Laune und lachten laut. Jeder ging in eines der Klassenzimmer hinein, und das Summen und Brummen im Korridor wurde leiser.- Professor Kreuzkamm erschien als Letzter. Er ging steif wie stets, als habe er einen Spazierstock verschluckt. Doktor Bökh ging neben ihm und erzählte etwas Interessantes. Der Professor hörte aufmerksam zu und sah noch strenger als sonst aus.

(Kästner:97-98)

Yukarıda ifade edildiği gibi kaynak dil metninin devam eden yedinci bölümünden alınan anlatımlar hedef dil metnine çevirmen tarafından yansıtılmamıştır. Yazar, yer ve durum tasviri yaparak öykünün anlaşılabilirliğini artırmaktadır. Çevirmen, bütün bunların hikayeye yansıttığı anlamları gözardı etmiştir. Tüzün, eserin estetik dokusuna zarar vermiş, çevirme işlemi sırasında sanatsal bir kaygı duymamıştır. Kaynak dil metnindeki bütün ifadelerin bir anlam ve mesaj içerdiğini düşünmekteyiz. Hedef dil metnine yansıtılmayan bu ifadeler iki dil metni arasında bir eşdeğerliliğin kurulamamasına neden olmuştur.

Kaynak eserin devam eden yedinci bölümünde Matthias ve Martin’le ilgili bir hikaye anlatılmış fakat çevirmen tarafından hedef dil metnine aktarılmamıştır:

Vor dem Mittagessen verteilte der Speisesaalpräfekt die Post. Matthias und viele andere erhielten Geldsendungen. Es war das Reisegeld, auf das sie warteten. Martin bekam einen Brief von seiner Mutter. Er steckte ihn in die Tasche. Er brachte es, obwohl er doch lange genug im Internat lebte, noch immer nicht fertig, seine Post am Tisch zu lesen, mitten im Lärm und unter den neugierigen Blicken der Umsitzenden. Nein, er wollte, nach der Theaterprobe, durch den Park oder in ein einsames Klavierzimmer gehen und allein sein, wenn er den Brief öffnete. Er befühlte ihn. Sehr dick war er nicht, der Brief. Anscheinend schickte ihm die Mutter einen Zehnmarkschein. Acht Mark betrug das Reisegeld. Da würden zwei Mark übrig bleiben, und er konnte noch ein paar kleine Geschenke für die Eltern besorgen. Das Bild, das er ihnen gemalt hatte, war zwar ganz hübsch. Aber er fand, ein Bild sei doch ein bisschen wenig für zwei Eltern. Als die Mahlzeit zu Ende war, berief Matthias seine Gläubiger um sich und zahlte ihnen zurück, was sie ihm, wenn ihn der Hunger gequält hatte, gepumpt hatten. Dann rannte er auf und davon. Er musste rasch zum Bäcker Scherf. Dort wollte er, weil er heute ein reicher Mann war, für sämtliche Darsteller des Weihnachtsstücks Kuchen einholen. Für sich natürlich auch; denn er spielte ja auch mit.

(Kästner:105-106)

Yukarıda ögle yemeğinden önce yemekhane sorumlusu olan öğrenci gelen mektupları dağıtıyordu. Matthias ve daha birçok öğrenciye ailelerinden mektup, mektupla birlikte para da gelmişti. Martin de annesinden mektup almıştır. Bu para herkesin beklediği ve eve gitmeleri için ailelerinden gönderilen yol parasıdır. Martin, henüz mektubu açıp okumamış fakat sadece yol parasının gönderildiğini tahmin etmiştir. Matthias'a ondan daha fazla para yollanmıştı ailesi tarafından. Yazar, burada iki öğrencinin durumunu karşılaştırmak istemiştir. Kästner, çocuk romanlarındaki gerçeklik kavramını ilk kez uygulayan bir yazar olarak birbirine zıt durumları bu eserinde de dile getirmek istemiştir. Gerçeklik anlayışının doğurduğu antiotoriter çocuk yazını, "çocuğun sosyal ve duygusal yaşantılarını, onun günlük yaşamı içerisinde gösterme" (Schneider, 1984:43) amacındadır. Çevirmen, olaylar örgüsünü tam olarak çeviri metnine yansıtmayarak yazarın biçimini hedef dil metin okuyucusu ile paylaşmamış, aynı zamanda eserin sanatsal anlamda değer kaybına neden olmuştur.

Tüzün, bu çeviri işleminde öykünün diğer bölümlerinde olduğu gibi sekizinci bölümünde de oldukça fazla çıkarmalara başvurmuştur:

Die vorletzte Probe zum »Fliegende Klassenzimmer« begann mit einem gigantischen Kuchenessen. Matthias hatte großzügig eingekauft und achtete sorgfältig darauf, dass nichts übrig gelassen wurde.

Uli erschien mit Verspätung. Er trug einen Regenschirm unterm Arm. »Wozu schleppst du denn die Musspritze herum?«, meinte Sebastian. Aber Uli sagte nichts, und da fragten sie nicht weiter.

Sebastian dachte: »Er hat sich seit heute früh enorm verändert. Es ist mit ihm wie mit einer Uhr. Man hat ihn zu sehr aufgezogen. Und nun ist er überdreht.«

Uli stellte den Schirm in eine Ecke. Er wollte unter keinen Umständen Kuchen essen, obwohl Matthias ihn sehr darum bat, und sagte, es werde Zeit, mit der Probe zu beginnen.

Und dann übten sie Johnnys Weihnachtsstück. Sie spielten es vom ersten bis zum fünften Akt durch, ohne stecken zu bleiben, und waren anschließend sehr zufrieden. »Da habt ihr's!«, meinte Matthias stolz. »Je mehr ich esse, umso besser wird mein Gedächtnis.« Dann sprachen sie noch einmal ganz genau über die Kostüme und Requisiten. Den blonden Gretchenzopf für Uli wollte Fridolin noch heute beim Friseur Krüger abholen und morgen früh mitbringen. Der Generalprobe stand also nichts im Wege. Sogar der Christbaum war schon aufgestellt. Er war über und über mit elektrischen Glühbirnen verziert. Und der Hausmeister hatte die Zweige mit mehreren Pfund Watte beladen.

»Hoffentlich klappt es morgen Abend«, sagte Johnny. »Vor allem dürft ihr kein Lampenfieber haben. Ihr müsst so tun, als ob wir, ganz wie während der Probe, allein in der Turnhalle wären.«

»Ach, das wird schon gut ablaufen«, meinte Martin. »Aber wir müssten das Aufstellen der Bühnenbilder rasch noch etwas üben. Denn wenn morgen Abend eines der Bilder umfällt, die Pyramide oder der Nordpol, so lachen die Zuschauer, ehe wir überhaupt den Mund aufgetan haben. Und dann brauchen wir das Stück gar nicht erst zu spielen.« Johnny gab Martin Recht. Und deshalb holten sie die großen bemalten Pappen wieder aus der Ecke und stellten sie rasch an den Reckständen auf. Dann versuchten sie, ob sie das Flugzeug so vom Fleck bewegen konnten, ohne dass die Zuschauer sähen, wie die Jungen, die hinter der Pappe steckten, den Barren schoben.

»Das muss gehen wie am Schnürchen!«, rief Martin. »Die Bühne muss in einer Minute fix und fertig sein!« Sie schoben die Bilder und den Barren wieder in die Ecke und holten sie noch einmal hervor. Sie hantierten und fluchten wie gelernte Bühnenarbeiter.

(Kästner:110-111)

Yukarıda da belirtildiği gibi kaynak dil metninden alınan bu ifadeler hiç bir şekilde hedef dil metninde bulunmamaktadır. Bu anlatılarda çocukların Uçan Sınıf'ın

son provaları ile ilgili durumlar değerlendirilmektedir. Ayrıca Uli'deki değişikliklerden bahsederek öykünün ilerleyen olayları ile ilgili bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. Fakat çevirmen yine bütün bunlarla ilgilenmemiş ve hedef dil metin okuyucusuna eksik aktarım yapılmıştır. Çevirmenin amacının ayrıntılardan uzak durup hikayeyi olabildiğince kısaltmak olduğunu düşünmekteyiz. Böylece yazarın biçiminin ve biçiminin hedef dil metnine yansıtılmadığını görmekteyiz.

Ve öykü şöyle devam eder:

Uli hatte sich, ohne dass die anderen es gemerkt hätten, aus der Turnhalle gestohlen. Er fürchtete, dass sie ihn an seinem Vorhaben hindern könnten. Und dass durfte nichtgeschehen.

Über fünfzig Jungen standen neugierig auf der verschneiten Eisbahn und erwarteten ihn. Es waren lauter Unterklassianer. Den Älteren hatte man nichts erzählt. Die Jungen hatten gleich das Gefühl gehabt, dass etwas Außergewöhnliches und Verbotenes bevorstehe. Sie hatten die Hände in den Manteltaschen und äußerten Vermutungen. »Vielleicht kommt er überhaupt nicht«, sagte einer.

(Kästner:112)

Birkaç gün sonra oynayacakları »Uçan Sınıf« oyununun provası bitince, Uli arkadaşlarına sezdirmeden cimnastik alanına gitti. Kolunun altında bir şemsiye vardı. Hava çok soğuk olduğu halde, elliden çok çocuk alanda toplanmış, Uli'yi bekliyordu.

(Tüzün:78)

Kaynak dil metninden alınan bu ifadede “Uli hatte sich, ohne dass die anderen es gemerkt hätten, aus der Turnhalle gestohlen” Uli'nin kimse farketmeden spor salonundan ayrıldığı dile getirilmiştir. Bu cümlemin karşılığı olarak kabul ettiğimiz Tüzünü'nün ifadesi olan “Birkaç gün sonra oynayacakları »Uçan Sınıf« oyununun provası bitince, Uli arkadaşlarına sezdirmeden cimnastik alanına gitti” cümlesi kaynak dil metninden alınan cümleyi karşılamaktadır.

Yani iki cümle arasında bir eşdeğerlik sağlanamamıştır. Çünkü, çevirmenin ifade ettiği gibi karşılaştırma yaptığımız kaynak dil metin cümlesinde “Birkaç gün sonra oynayacakları »Uçan Sınıf« oyununun provası bitince,” ifadesi bulunmamaktadır. Zaten hedef dil metninde sekizinci bölüm tam da bu cümlelerle başlamaktadır. Yukarıda sekizinci bölümle ilgili daha önceki kaynak dil metninden alınan ifadelerde Kästner provaların sondan bir önceki prova olduğunu belirtmiştir. Oysaki, Tüzün bu anlatımlara çeviri metnine hiç yer vermeden “Birkaç gün sonra oynayacakları »Uçan Sınıf« oyununun provası bitince,” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca kaynak dil metninden alınan bu cümlemin devamında yer almadığı halde Tüzün Uli’nin cimnastik salonuna gittiğini belirtmiştir. Kaynak dil metninde hikayenin ilerleyen bölümlerinde bahsedilen bu durum “Kolunun altında bir şemsiye vardı.” cümlesi ile eşdeğer bir durumdadır. Kaynak dil metin cümlesinde şeklinde “*Er fürchtete, dass sie ihn an seinem Vorhaben hindern könnten. Und dass durfte nichtgeschehen.*” devam eden bu ifadelerde hedef dil metnine yansıtılmamıştır.

“*Über fünfzig Jungen standen neugierig auf der verschneiten Eisbahn und erwarteten ihn.*” Cümlesi hedef dil metninde “Hava çok soğuk olduğu halde, elliden çok çocuk alanda toplanmış, Uli’yi bekliyordu” cümlesinde görüldüğü üzere karşılığını bulamamıştır. Burada elliden çok çocuğun “*auf der verschneiten Eisbahn*” ifadesindeki gibi karla kaplı buz pateni alanında bekledikleri belirtildiği halde Tüzün sadece çocukların alanda beklediklerini belirtmiştir. Nasıl bir alan? sorusuna kaynak dil metninde cevap verildiği halde hedef dil metninde bu sorunun cevabı verilmemiştir. Ayrıca çocuklar nasıl bir durumda bekliyorlardı? sorusu yine kaynak dil metninde “*neugierig*” (neugierig:meraklı; Steuerwald, 1974:399) ifadesi ile karşılık bulurken hedef dil metninde bu sorunun cevabı verilmemektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi çevirmen ayrıntılardan uzak bir çeviri metni oluşturmaya çalışmıştır. Yazarın sanatsal yönünün bu ayrıntılarda gizli olduğunu düşünerek bütün detayların hedef dil metnine aktarılmasını daha doğru bulmaktayız.

“Hava çok soğuk olduğu halde” şeklinde Tüzün tarafından kullanılan bu ifade kaynak dil metin cümlesinde bulunmamaktadır. Kästner, havanın soğuk olduğunun

çevrenin tarifinde sezgisel bir mesaj olarak okuyucuya iletmiştir. Çevirmen, yine burada da yazarın biçimini bozmuş kendi üslubunu öne çıkartmak istemiştir.

Söz konusu edilen kaynak dil cümlelerinin devamı olan *“Es waren lauter Unterklassianer. Den Älteren hatte man nichts erzählt. Die Jungen hatten gleich das Gefühl gehabt, dass etwas Außergewöhnliches und Verbotenes bevorstehe. Sie hatten die Hände in den Manteltaschen und äußerten Vermutungen. »Vielleicht kommt er überhaupt nicht«, sagte einer.”* ifadeler hedef dil metnine hiç aktarılmamıştır bile.

Yukarıdaki ifadelerin hedef dil metnine anlamsal, biçim ve biçimsel eşdeğerliği sağlamak amacıyla;

“Uli kimse farketmeden spor salonundan sıvışmıştı. Planını bozacaklarından korkuyordu. Böyle bir şey olmamalıydı.

Elliden fazla çocuk karla kaplı buz patenini alanında toplanmış, merakla Uli’yi bekliyorlardı. hepsi de küçük sınıflardandı. Büyüklere bir şey söylenmemiştir. Çocuklar sıra dışı ve yasak bir şeyin olacağını hissetmişlerdi. Elleri paltolarının cebinde, tahmin yürütülüyorlardı. ‘Belki de hiç gelmez’ dedi biri.” şeklinde aktarılmasının daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.

Yine sekizinci bölümden vereceğimiz aşağıdaki ifadelerde kaynak dil metninden hedef dil metnine aktarılırken yapılan eklemeleri göreceğiz:

Martin Thaler starrte auf den Briefbogen. Die Schrift verschwamm vor seinen Augen. Die Mutter hatte geweint. Man sah es. Die Tinte war ein paarmal verwischt. Der Junge umklammerte den Fensterriegel, blickte zu dem müden, grauen Dezemberhimmel empor und flüsterte: »Muttchen! Gutes, gutes Muttchen!«

Und dann musste er weinen, obwohl er es ja eigentlich nicht durfte.

(Kästner: 119)

Mürekkep yer yer dağılmış, mektup kağıdı, mürekkebin dağıldığı yerlerde hafifçe büzülmüştü. Annesi mektubu yazarken ağlamış olmalıydı. Martin'in yüreği daraldı. Demek yılbaşı tatilinde sırf yoksul oldukları için annesinin babasının yanına gidemeyecekti! Gözlerinde biriken yaşları tutamadı.

(Tüzün:83)

Kaynak metinde yer alan ama Tüzün'ün çeviri metnine yansıtmadığı hikayenin önceki bölümlerinde yer alan bir bilgidir bu. Annesi Martin'e bir mektup yollamış, ama Martin mektubu bir türlü okuyamamıştı. Yalnız kaldığı ilk fırsatta mektubu okumaya başlar ve eve gidemeyeceğini öğrenir. Çünkü, ailesi tarafından yeterince para yollanmamıştır kendisine.

Kaynak metinden alınan “*Martin Thaler starrte auf den Briefbogen. Die Schrift verschwamm vor seinen Augen. Die Mutter hatte geweint. Man sah es. Die Tinte war ein paarmal verwischt.*” bu cümlelerin karşılığını hedef dil metninde “Mürekkep yer yer dağılmış, mektup kağıdı, mürekkebin dağıldığı yerlerde hafifçe büzülmüştü. Annesi mektubu yazarken ağlamış olmalıydı.” şeklinde görüyoruz. “*Martin Thaler starrte auf den Briefbogen*” ifadesi hedef dil metnine yansıtılmamıştır. Oysaki, bu cümle ile mektubun Martin için ne kadar değerli olduğu ve mektubu okumak için sabırsızlandığı belirtilmektedir.

“Demek yılbaşı tatilinde sırf yoksul oldukları için annesinin babasının yanına gidemeyecekti!” ifadesi kaynak dil metninde yer almamaktadır. Tüzün, çeviri işlemi sırasında olayların daha iyi kavranması için ekleme yapmıştır. Çevirmen olayları sırası ile hedef dil metin okuyucusuna iletmiş olsaydı ekleme yapma ihtiyacı olmayacaktı. Böylece yazarın biçemi ve eserin biçimi de bozulmuş olmayacaktı.

Tüzün'ün yaptığı bu eklemeyi çok yerinde ve gerekli bir ekleme olduğunu düşünmemekteyiz.

“*Der Junge umklammerte den Fensterriegel, blickte zu dem müden, grauen Dezemberhimmel empor und flüsterte: »Muttchen! Gutes, gutes Muttchen!«*” cümlesi

de çevirmen tarafından gereksiz bir bilgi olarak algılandığından hedef dil metnine yansıtılmamıştır.

“*Und dann musste er weinen, obwohl er es ja eigentlich nicht durfte.*” kaynak metinden alınan bu cümle “*obwohl er es ja eigentlich nicht durfte*” yan cümle ifadesi hedef dil metnine aktarılmamıştır. Burada da daha önceki ifadelerde bahsedildiği gibi çevirmen öykünün detaylarını hedef dil metnine taşımamıştır. Çeviri metnine yansırken kaynak eser anlam yanlışlarına ve anlam eksikliğine uğramıştır.

Söz konusu cümlelerin;

“Martin Thaler gözlerini mektuba dikti. Annesinin yazısı pek seçilmiyordu. Mektubu yazarken ağladığı belli oluyordu. Mürekkep yer yer dağılmıştı.

Martin pencerenin mandalını sıkı sıkı tuttu ve yorgun, gri gökyüzünü bakarak, ‘Anneciğim, benim güzel anneciğim!’ diye fısıldadı.

Sonra gözyaşlarını tutamadı, oysa ağlamaması gerekiyordu.” şeklinde ifade edilmesi biçim ve içerik açısından iki dil arasında eşdeğerliğin sağlanmasına olanak verecektir.

Yukarıdaki söz konusu metin düzeyindeki çıkarmalara karşılık olarak sözcük düzeyinde de çıkarmalar mevcuttur. Aşağıdaki cümleyi bu açıdan inceleyecek olursak:

Uli Fallschirmabsprung war das Tagesgespräch in sämtlichen Arbeitszimmern.

(Kästner:120)

Uli’nin paraşüt atlayışı, günün konusu olmuştu.

(Tüzün:84)

Öykünün dokuzuncu bölümünün ilk cümlesi olan “*Uli Fallschirmabsprung war das Tagesgespräch in sämtlichen Arbeitszimmern.*” ifadesi “Uli’nin paraşüt atlayışı, günün konusu olmuştu.” şeklinde hedef dil metnine aktarılmıştır. Öyküde Uli’nin yaptığı atlayışın öğrenciler arasında çok fazla konuşulmaktadır. Çalışma odaları

öğrenci gruplarının bir arada çok fazla vakit geçirdikleri alanlardan biridir. Yazar, hikayenin başından itibaren okulun genel yapısından ve öğrenci gruplarının okul içindeki dağılımlarından hep bahsetmiştir. “*Ulis Fallschirmabsprung war das Tagesgespräch in sämtlichen Arbeitszimmern.*” Bu cümle de Uli’nin paraşüt atlayışının tüm çalışma odalarında en çok konuşulan olay olduğu belirtilirken, Tüzün, kaynak dil metninden “*in sämtlichen Arbeitszimmern.*” ifadesini çıkararak “Uli’nin paraşüt atlayışı, günün konusu olmuştu.” şeklinde çevirmiştir.

Çevirmen yine detayları hedef dil metin okuyucusu ile paylaşmamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi yazarın mesajlarını tam olarak hedef dil metnine taşımamıştır.

İki dil arasında biçimsel ve biçimsel eşdeğerliliği sağlamak amacıyla yukarıdaki cümlenin “Uli’nin paraşüt atlayışı, tüm çalışma odalarında günün konusu olmuştu” şeklinde hedef dil metnine aktarılmasının daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.

Ve yine dokuzuncu bölüm devam eder:

Nur Sebastian widersprach. »Dieser Sprung hat doch nicht das Mindeste mit Kühnheit zu tun«, sagte er abweisend. »Uli war, als er von der Leiter sprang, nicht mutiger als vorher. Ihn trieb die Verzweiflung herunter.«

»Aber der Mut der Zweiflung«, rief ein Sekundaner. »Das ist ein Unterschied es gibt sehr viele Feiglinge, die nicht im Traum daran dächten, von Leitern zu springen. Und wenn sie noch so verzweifelt wären.«

Sebastian nickte wohlwollend. »Das stimmt schon«, meinte er. »Aber der Unterschied zwischen ihnen und Uli liegt nicht auf dem Gebiete der Tapferkeit.«

»Sondern?«

»Der Unterschied ist der, dass sich Uli mehr schämen kann als sie. Uli ist nämlich ein völlig einfacher, naiver Junge. Sein Mangel an Mut störte ihn selber am allermeisten!« Sebastian überlegte eine Weile. Dann fuhr er fort: »Eigentlich geht

euch das, was ich jetzt sagen will, gar nichts an. Aber, habt ihr schon einmal darüber nachgedacht, ob ich Mut habe? Ist euch schon einmal aufgefallen, dass ich ängstlich bin? Nichts bin euch aufgefallen! Ich will euch deshalb vertraulich mitteilen, dass ich sogar außerordentlich ängstlich bin. Ich bin aber ein gescheiter Mensch und lass es mir nicht anmerken. Mich stört mein Mangel an Mut nicht besonders. Ich schäme mich nicht darüber. Und das kommt wieder daher, dass ich gescheit bin. Ich weiß, dass jeder Mensch Fehler und Schwächen hat. Es kommt nur darauf an, diese Fehler nicht sichtbar werden zu lassen.»

Natürlich verstanden nicht alle, was er sagte. Besonders die Jüngeren Kapierten es nicht.

»Mir ist es lieber, wenn man sich noch schämen kann«, meinte der Sekundaner.

»Mir auch«, antwortete Sebastian leise. Er war heute merkwürdig gesprächig. Warscheinlich war Uli unfall daran schuld. Sonst sagte er immer nur spöttische und befremdende Dinge. Er hatte keinen Freund. Und sie hatten stets gedacht, er brauche keinen. Aber jetzt spürten sie, dass er doch unter seiner Einsamkeit litt. Er war bestimmt kein sehr glücklicher Mensch. »Im Übrigen«, sagte er plötzlich kalt, »im Übrigen soll sich keiner unterstehen, meinen Mangel an Mut komisch zu finden. Ich müsste ihm sonst, lediglich zur Aufrechterhaltung meines Ansehens, eine runterhauen. Soviel Courage hab ich nämlich noch.« So war er nun! Eben noch hatten sie beinahe Mitleid mit ihm gehabt. Und schon sprang er ihnen wieder mit der Rückseite ins Gesicht.

»Ruhe!«, rief der Stubenälteste. Er hatte ein bisschen geschlafen und war gerade aufgewacht.

Und Sebastian schrieb fünfzigmal den Satz vom Unfug auf.

(Kästner: 120-121-122)

Kaynak metinden alınan bu ifadeler hedef dil metnine yansıtılmamıştır. Öykünün bu kısmında Sebastian'ın Uli'nin atlayışı ile ilgili düşünceleri bulunmaktadır. Herkesin bu atlayışı Uli'nin cesareti şeklindeki yorumlarına sadece Sebastian karşı çıkmaktadır. Ona göre cesaretle hiçbir ilgisi bulunmamaktadır olayın. Yazar, burada okuyucuya bir mesaj vermektedir. Herkesin zayıf taraflarının olabileceğini, fakat başka güçlü yönlerimizle bunları kapatabileceğimizden bahsetmektedir. Hatta insanın kendisinin ve başkalarının bütün bunlarla baş etmesini öğrenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Kästner, okuyucu kitlesinin yorum yapmasını istemiştir. Oysa çevirmen öykünün belki de en hassas bölümü ile ilgili aktarımları hedef dil metnine taşımamıştır. Tüzün, yazarın biçimini ve biçimine hedef dil metnine yansıtamamıştır ve iletişimsel bir eşdeğerlik sağlayamamıştır.

Kaynak dil metninden alınan aşağıdaki ifadeler hedef dil metnine eşdeğerlik ilişkisi içinde hedef dil metnine aktarılmamıştır.

Etwas später ging er in Johnnys Arbeitszimmer. »Wer spielt denn nun morgen Abend Ulis Rolle?«, fragte er.

Johnny fiel aus allen Wolken. Er hatte überhaupt noch nicht daran gedacht, dass die Aufführung des »Fliegenden Klassenzimmers« durch Ulis Unfall in Frage gestellt war.

»Die Rolle ist ja nicht sehr groß«, meinte Sebastian. »Wir müssen nur wen finden, der sie bis morgen Mittag lernt. Und dieser Bedauernswerte muss ferner fähig sein, wie ein kleines blondes Mädel auszusehen.«

Schließlich verfielen sie auf den Quartaner Stöcker. Bevor sie ihn fragten, ob er einspringen wolle, gingen sie ins wohnzimmer Nummer 9, um die Sache mit Martin zu besprechen.

Das Wohnzimmer Nummer 9 glich einem Trauerhaus. Matthias war beim Justus gewesen und hatte gefragt, ob er während der Weihnachtsferien in der schule bleiben dürfte. Denn sonst sei ja Uli ganz allein. Aber der Justus hatte geantwortet, das

erglaube er auf keinen Fall. Matthias solle nur brav zu seinen Eltern fahren, die sich doch so auf sein Kommen freuten. Außerdem bleibe ja Johnny in der Schule. Und Uli's Eltern hätten vorhin am Telefon gesagt, dass sie am Heiligen Abend für ein paar Tage nach Kirchberg kämen. Nun starrte Matthias also vor sich hin und war wütend, dass er zu Weihnachten nach Hause fahren sollte!

Und ein paar Pulte weiter saß Martin und war tieftaurig, dass er zu Weihnachten in der Schule bleiben musste. Er sagte sich zwar seit einer Stunde ununterbrochen, dass Uli und Johnny ja auch dableiben würden. Aber das war eben doch etwas ganz anderes. Denn was sollte Johnny schon bei der Schwester seines Kapitäns? Da war es keine besondere Kunst, hier zu bleiben, wenn man einen Vater hatte, der ein schlechter Mensch und überdies in Amerika war. Und Uli, der wurde ja von seinen Eltern in der Schule besucht. Das war doch wenigstens etwas. Und außerdem: Wenn man ein Bein gebrochen hatte, konnte man selbsverständlich nicht verreisen.

›Aber ich‹, dachte Martin, ›ich bin doch gesund! Ich habe kein Bein gebrochen und kann trotzdem nicht fort. Ich habe meine Eltern sehr lieb, und sie lieben mich, und trotzdem dürfen wir am Heiligen Abend nicht zusammen sein. Und warum eigentlich nicht? Wegen des Geldes. Und warum haben wir keins? Ist mein Vater weniger tüchtig als andere Männer? Nein. Bin ich weniger fleißig als andere Jungen? Nein. Sind wir schlechte Menschen? Nein. Woran liegt es dann? Es liegt an der Ungerechtigkeit, unter der so viele leiden. Es gibt zwar nette Leute, die das ändern wollen. Aber der Heilige Abend ist schon übermorgen. Bis dahin wird es ihnen nicht gelingen.‹

Martin überlegte sogar, ob er zu Fuß nach Hause laufen sollte. Drei Tage würde das dauern. Mitten im Winter. Am zweiten Freiertag könnte er frühestens dort sein. Ob die fünf Mark zum Essen und Übernachten reichten? Und nach den Ferien musste er doch wieder in die Schule zurück! Und dann würden die Eltern wieder kein Fahrgeld für ihn haben!

Es ging nicht. Wie er's auch drehte und wendete: Er musste diesmal hier bleiben...

Als Johnny und Sebastian ins Zimmer kamen und ihn fragten, ob er den Quartaner Stöcker für einen geeigneten Uli-Ersatz halte, hörte er überhaupt nicht zu. Johnny packte ihn an der Schulter und rüttelte ihn aus den trüben Gedanken heraus. Sebastian wiederholte die Frage.

Martin sagte gleichgültig: »Sicher.« Weiter nichts.

Die zwei musterten ihn erstaunt. »Was hast du denn?«, fragte Sebastian. »Ist es wegen Ulis Unfall? Da musst du dir nicht den Kopf zerbrechen. Es konnte viel, viel schlimmer kommen.«

»Sicher«, sagte Martin.

Johnny beugte sich herab und flüsterte: »Du, fehlt dir was? Bist du krank? Oder ist es was anderes?«

»Sicher«, entgegnete Martin. Es gab anscheinend kein anderes Wort weiter. Er klappte den Pultdeckel hoch und nahm Briefpapier heraus.

Da gingen sie wieder. »Was soll das denn heißen?«, fragte Johnny Trotz besorgt auf dem Koridor.

»Keine Ahnung«, sagte Sebastian. »Vielleicht Kopfschmerzen.«

Dann sprachen sie mit dem Quartaner Stöcker. Der Junge war Feuer und Flamme. Als er freilich hörte, dass er Mädchenkleider anziehen und Gretchenperücke aufsetzen sollte, sank seine Begeisterung beträchtlich. Aber sie sagten, er dürfte die Tertianer nicht im Stich lassen. Johnny drückte ihm das Manuskript des »Fliegende Klassenzimmers« in die Hand. Und Sebastian befahl: »Morgen Mittag kannst du die Rolle!«

Da setzte sich der Kleine hurtig auf die Hosen.

Matthias hatte es nicht länger ausgehalten und war unter einem Vorwand ausgerückt. Der schöne Theodor, der Stubenälteste, stand noch immer unter dem Eindruck, den die gestrige Erzählung Doktor Bökhs auf ihn gemacht hatte, und war die Nachsicht selber. Nun verbarg sich Matthias in der Nähe der Krankenstube hinter einer Säule im Gang und lauerte.

Er hatte Glück. Schon nach wenigen Minuten kam die Krankenschwester aus dem Zimmer und stieg die Treppe hinunter, um einiges in der Küche zu besorgen. Matthias sah sich vorsichtig um.

Einen Augenblick später stand er neben Uli's Bett. Der Junge schlief. Es roch nach Arznei. Matthias schlug das Herz bis zum Hals. Voller Rührung betrachtete er das blasse Gesicht des kleinen Freundes.

Da schlug Uli die Augen auf. Und ein müdes, winziges Lächeln tauchte in seinem Blick auf.

Matthias nickte. Es würgte in seiner Kehle.

»Es hat nicht besonders wehgetan«, sagte Uli. »Wirklich nicht. Und meine Eltern kommen übermorgen.«

Matthias nickte wieder. Dann sagte er: »Ich wollte in den Ferien hier bleiben. Aber der Justus hat's verboten.«

»Ich danke dir schön«, flüsterte Uli. »Aber fahr du nur nach Hause. Und wenn du wiederkommst, bin ich schon fast gesund.«

»Natürlich«, meinte Matthias. »Und es tut bestimmt nicht mehr weh?«

»Eisern!«, flüsterte Uli. »Was sagen denn die andern?«

»Die sind einfach platt«, berichtete Matthias. »Und sie haben einen unheimlichen Respekt vor dir gekriegt.«

»Siehst du«, flüsterte Uli. »Du hattest schon ganz Recht. Angst lässt sich kurieren.«

»Aber Kleiner. So hab ich das doch gestern nicht gemeint«, sagte Matz. »Das konnte nämlich noch viel schlimmer ablaufen. Ich bin doch wirklich kein Angsthase. Aber du könntest mir eine Million versprechen- ich spränge nicht von der Leiter herunter.«

Ulis Gesicht glänzte vor Freude und Stolz. »Nein?«

»Völlig ausgeschlossen«, sagte Matthias. »Lieber ließe ich mich einen krummen Hund schimpfen.«

Uli war mit sich und der Welt zufrieden. Trotz der Schmerzen und Trotz der mehrwöchigen Bettruhe. »Auf dem Nachttisch liegt Schokolade«, flüsterte er. »Vom Grünkern persönlich. Nimm sie dir!«

»Nein, danke«, meinte Matthias. »Ich habe keinen Hunger.«

Uli hätte beinahe gelacht. Aber der Brustkorb tat ihm zu weh. »Du hast keinen Hunger?«, flüsterte er. »Aber Mätzchen! Ich befehle dir, die Schokolade zu essen. Sonst rege ich mich auf. Und der Nichtraucher hat mir jede Aufregung verboten.«

Da nahm Matthias rasch die Schokolade an sich. Uli zog so lange ein strenges Gesicht, bis Matz ein paar Stückchen in den Mund schob. Dann lächelte er versöhnt.

In diesem Moment öffnete sich die Tür, und die Krankenschwester trat ins Zimmer. »Willst du gleich machen, dass du rauskommst!«, rief sie. »Und man hält's

doch nicht für möglich: Isst der große Bengel dem kleinen kranken Kerl die Schokolade weg!«

Matthias wurde über und über rot. »Er hat's mir doch befohlen«, meinte er kauend.

»Sicher dich fort!«, rief sie.

Die beiden Jungen nickten einander zu. »Gute Besserung, Uli!«, sagte Matthias und ging.

Im Anschluss an die Abendandacht hielt der Justus vor sämtlichen Schülern eine kleine Rede. »Wir wollen von Herzen dankbar sein«, sagte er, »dass das Experiment, das der kleine Uli für unerlässlich hielt, ein Unfall blieb und kein Unglück wurde. Es konnte schlimmer kommen. Ich bitte vorsichtshalber die Anwesenden, streng darauf zu achten, dass diese Art von Mut nicht etwa Mode wird. Ich bitte alle, sowohl die Tapferkeit als auf deren Mangel so unauffällig wie möglich auszuüben. Wir müssen auf den Ruf der Schule achten, als wär's unser eigener. Beinbrüche sind Beweismittel, die ich in meiner Eigenschaft als Hayslehrer rundweg ablehnen muss. Ich halte übrigens auch sonst nicht sehr viel davon. So. Und nun Schwamm drüber! Ich gehe heute Abend aus. Ich will mal ein Glas Bier trinken. Primaner Henkel wird mich vertreten. Benehmt euch anständig. Denkt daran, dass ich, wen ihr heute Krach macht, künftig nicht mehr ausgehen kann. Und so'n Glas Bier werdet ihr mir doch wohl gönnen. Na, und nun gute Nacht!«

»Gute Nacht, Herr Doktor!«, riefen sie.

(Kästner: 122-123-124-125-126-127-128)

Yalnız Uli'nin sakatlanmasıyla, ertesi akşam sahneye koyacakları oyun, önce tehlikeye düşer gibi olmuştu, ama sonra, sekizinci sınıftan, Uli gibi ufak tefek bir çocuk buldular. Sep hemen gidip, oyunun metnini çocuğun eline sıkıştırdı,

«Yarın öğlene kadar rolünü su gibi ezberleyeceksin!» diye buyurdu.

(Tüzün:84)

Daha önce de bahsedildiği gibi çevirmen olayları sırasıyla ve olduğu gibi anlatmamıştır. Yukarıda Kästner'in ifadelerini çevirmen hedef dil metnine kısaltarak yansıtmıştır. Öyküde Uli'nin sakatlanmasıyla sahneye koyacakları oyun için öğrenciler endişelenmişlerdir. Bunu çözümlerken yaşanan olaylar çeviri metninde bulunmamaktadır. Bununla birlikte Martin'in eve gidememesiyle ilgili duyguları hikayede detaylı bir şekilde işlendiği halde çeviri metninde buna rastlamak mümkün değildir. Burada kaynak dil metninin hedef dil metnine eşdeğerliğe uygun bir şekilde yansıtılmadığını düşünmekteyiz.

“Çeviriyi, sadece bir konuşmanın veya bir metnin bir dilden diğerine aktarılması şeklinde tanımlamak olası değildir. Çünkü, çeviri işlemini etkileyen faktörler çeşitli ve çoktur. Onu, yalnızca sözcük bilim, yapı bilim, anlam bilim ve dilbilim alanındaki sorunları ve çözümleri içinde eleştirmenin yanlış olacağı kanısındayız. Amerikan dilbilimcilerin savlarına göre, bir dilin anlam bilimsel içeriği, o dili kullanan toplumun kültürünü okura aktarır. Eski Yunan ve Roma'daki çevirmenler de aynı düşünceden hareket ederek, sözcükleri tanımanın yeterli olmadığını, metnin anlamının (konusunun) da anlaşılması gerektiğini savunurlardı” (Mounin, 1963:234). Bütün bunlardan yola çıkarak incelediğimiz bölümün çevirmen tarafından kaynak dilden hedef dile aktarılırken çıkarmalar yapmasının yada başka bir deyişle yazarın kurgusal yaratılarını tam yansıtmadığından kültürel alışverişi de olumsuz etkilediği düşüncesindeyiz.

5. SONUÇ

Çeşitli dünyaların ve hayatların aktarıldığı yazınsal metinler, yazarın üslubuyla tekrar başka kültürlere aktarılması hep çeviri yoluyla gerçekleşir. Daha ilk cümleden itibaren okuyucu ile buluşmayı hedefler metin sahipleri. Ama kendi anlatımı ve diliyle. Yazınsal metinler başka bir kültürde dile geldiği andan itibaren yeniden anlamlandırılır ve kaynak metnin dil ve biçim özellikleri göz önüne alınarak yazın dizgesi içinde yerini bulur. Ancak hedef dilde yeniden anlamlandırılan yazınsal metinler hedef dil örgü aracılığıyla dile getirilen anlamlardır.

Yapılan bilimsel çalışmada incelediğimiz Erich Kästner'in "Das Fliegende Klassenzimmer"adlı çocuk romanını çeviri eleştirisi yönünden inceledik. Kaynak eserde kullanılan anlatım biçiminin (Alm. Erzählform) "O" (Alm. Er Erzählung) olduğunu görmekteyiz, Anlatım durumunun (Alm. Erzählverhalten) ise zaman zaman hikayenin kahramanlarının kişilik, davranış ve tutumları ile ilgili görüş bildiren yazar anlatıcı tarafından gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Her iki hikayenin de anlatım tarzı "yaşanmakta olan ifade" (Alm. erlebte Rede) dir.

Kaynak eserdeki dil ve üslup, ilgiyi diri tutacak şekilde canlı, akıcı, yer yer kültürel ifadenin simgeleri olan atasözleri ve deyimlerin yer aldığı, dilin değiştirmeli mecaz gücünün kullanıldığı, süssüz ve tumturaklı olmayan bir biçimde okuyucularına sunulmaktadır. Kaynak dil metninin diğer bir özelliği ise sözdizimi açısından ölçünlü dilden belirli sapmalar göstermemesidir. Dil bilinciyle çocuğa ulaşmayı amaçlayan Kästner, zaman zaman baskın anlam öğeleri kullanarak okuyucuda belirli bir etki uyandırmayı başarmıştır.

Hedef dil metni analizlerinde ilk gözümüze çarpan özellik çevirmenin kaynak dil metnini aktarırken yaptığı çıkarmalardır. Yazar, esere başlarken iki önsözle öykünün daha iyi anlaşılmasını hedeflemiştir. Okuyucuyu eserin amaçları konusunda bilgilendirmek istemiştir. Önsüzün devam eden bölümlerinde gerçeklik kavramını pekiştirmek için Kästner, sıra sıra hikayeler anlatmıştır okuyucuya. Böylece okuyucunun ilgisini hep uyanık tutmayı hedeflemiştir. Çevirmen, yazarın ta önsözden

başlayan eserin anlaşılabilirliği ile ilgili çabalarını hedef dil metnine yansıtmamıştır. Yapılan değerlendirmelerden örnek verecek olursak; *“Diesmal wird es einte regelrechte Weihnachtsgeschichte. Eigentlich wollte ich sie schon vor zwei Jahren schreiben; und dann,ganz bestimmt, im vorigen Jahr. Aber wie das so ist, es kam immer etwas dazwischen”* (Kästner:9) şeklinde birinci önsözden alınan bu ifadeler Tüzün tarafından hedef dil metnine yansıtılmamıştır. Yazar, daha bu ilk önsözün ilk cümlelerinde öykünün bir yılbaşı (Noel) hem de çok iyi yazılmış bir yılbaşı öyküsü olacağını belirtmiştir. Kästner, böylece okuyucunun esere karşı beklentisini yükseltmiştir.

Öykünün ikinci önsözünden başka bir örnek verecek olursak; *“Schließlich nahm ich ein Kinderbuch vor, das mir der Verfasser geschickt hatte, und las darin. Aber ich legte es bald wieder weg. So sehr ärgerte ich mich darüber! Ich will euch auch sagen, warum. Jener Herr will den Kindern, die sein Buch lesen, doch tatsächlich weismachen, dass sie ununterbrochen lustig sind und vor lauter Glück nicht wissen, was sie anfangen sollen! Der unaufrichtige Herr tut, als ob die Kindheit aus Prima Kuchenteig gebacken sei.”* (Kästner:14-15) ifadesi de hedef dil metnine aktarılmamıştır. Kästner’in, gerçeklik kavramı konusunda öncülük yapmış bir yazar olduğu düşünülecek olursa yukarıdaki cümlelerin okuyucuya eserin amacı konusunda oldukça estetik ve güncel bir dil ile yaklaştığı anlaşılmaktadır. Yazarın, mesaj içerikli bu anlatıları önsözde vermekteki amacı daha bilinçli bir okuyucu ile öyküde karşılaşmak isteğidir. Kästner, burada mutlu sonla biten çocuk yazını gayet açık bir dille eleştirmektedir. Çevirmen, kaynak dil metninde daha önsözden başlayan yazar-okuyucu ilişkisini hedef dil metnine aktarmamıştır.

Ve yazar şu cümleyle *“Ich bitte euch bei dieser Gelegenheit von ganzem Herzen: Vergesst eure Kindheit nie! Versprecht ihr mir das? Ehrenwort?”* (Kästner:15) okuyucu ile arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Okuyucuya verdiği mesajlarla eser ve yazar haklılığını ortaya çıkılmaktadır. Çeviri dil metninde okuyucu bu mesajlardan uzak tutulmuş aynı zamanda yazarın isteği doğrultusunda bilinçli bir hedef okuyucu kitle oluşturulamamıştır. Çevirmenin, daha eserin önsözünden

başlayarak yazarın dil ve anlatım özelliğini hedef dil metnine taşıyamadığını ve kaynak dil metin etkisini hedef dil metninde yaratamadığını görmekteyiz.

Çeviri metninde diğer göze çarpan bir konu da yazarın sanatsal ifadesini hedef dil metninde karşılayamamış olmasıdır. Käsner'in; "Weihnachten lag in der Luft. Man konnte es schon förmlich riechen..." (Kästner:23) cümlesi hedef dil metnine "Yılbaşı tatilinin kokusu duyulmaya başlamıştı" (Tüzün:6) şeklinde aktarılmıştır. Bu ifade hedef dil okuyucusunda kaynak dil okuyucusunda olduğu gibi aynı etkiyi uyandırmamaktadır. Hedef dil metni okuyucusu tarafından anlaşılması güç bir durum ortaya çıkarmıştır. Yazar, yılbaşı etkinlik hazırlıklarının başladığını, bundan dolayı yılbaşı gelişinin fark edildiğini vurgulamaya çalışmıştır metin içinde. Sezgisel bir ifadenin hedef dil metnine yansırken çevirmen metnin asıl havasını tattıramamıştır. Dolayısıyla, çeviri metninde biçimsel eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Daha öncede bahsedildiği gibi; "yananlamsal eşdeğerlik, dil yapılarının sadece düz anlamlarıyla değil, işlevlerinin çağrıştırdığı yan anlamlarla ilgilidir. Daha öncede belirttiğimiz gibi, sözcük düzeyinde yan anlamsal eşdeğerlik, yakın eşanlamlı sözcükler arasında en uygun sözcüklerin işe koşulmasıyla başarılıdır. Kaynak dil metninden alınan "»Die Halbgötter hüpfen schon wieder Tango«." (Kästner:25) şeklindeki cümle hedef dil metnine "«Küçük dağları yaratanlar tango yapıyorlar yine!»" (Tüzün:8) biçiminde aktarılmıştır. *Die Halbgötter* deyişi çeviri metnine yananlamsal eşdeğerliğe uygun olarak yansıtılmıştır. Bu açıdan yazın metninin çevirisinde eşdeğerliğin amaç dilde bir çağrışım yaptıran anlamlarla sağlanması, metnin işlevsel etkisi açısından önemlidir. Çevirmen hedef dil metninde yananlamsal eşdeğerliği sağlamak bakımından oldukça başarılı bulunmuştur.

Kaynak dil metni hedef dil metnine yansırken çevirmen; "»Wenn mein alter Herr wusste, dass ich hier Theater spiele, nähme er mich sofort von der Penne«, meinte Matthias.«," (Kästner:29) örnekte olduğu gibi söz dizimini pekiştirmek için burada ekleme yapmış, anlatıyı dinamik duruma getirmiştir. "Valla" hedef dil kültüründe dile getirilen durumun gerçekliğini onaylamak için kullanılan bir pekiştireç sözcüktür. Daha önce belirtildiği gibi, çevirmen, çevrilemez gibi görünen

yada yaratıcılık gerektiren bir metin ile karşılaşınca, evrensel, kültürel ve kişisel öğeleri karşı karşıya getirip, kendi yorumunu yapmalıdır.

Çevirmen kaynak dil metnindeki ifadeleri hedef dil metnine aktarırken şu örnekte görüldüğü gibi sözdizimsel eşdeğerlik ilkelerine uygun aktarım yapamamıştır: *“Das Stück, das Johnny geschrieben hatte und das man zur Weihnachtsfeier in der Turnhalle aufführen wollte, hieß, wie gesagt, »Das Fliegende Klassenzimmer«. Es bestand aus fünf Akten und war gewissermaßen eine fast prophetische Leistung. Es beschrieb nämlich den Schulbetrieb, wie er in Zukunft vielleicht wirklich stattfinden wird.* (Kästner:29) ifadesi *“Coni’nin yazdığı ve yılbaşından birkaç gün önce cimnastik salonunda sahneye konması öngörülen ‘Uçan Sınıf’ oyunu beş sahneden oluşuyordu. Oyun, ilerde belki de gerçekleşecek olan ‘yerinde uygulamalı öğretim yöntemi’ni konu alıyordu.”* (Tüzün:11) şeklinde çevrilmiştir. Tüzün, bu eseri çevirirken sık sık eksiltmeler-çıkarmalar yapmış böylece iletileri hedef dil okuruna eksik aktarmıştır. Yazar bu mesajı direkt ifade etmek yerine örneklerle açıklamayı doğru bulmaktadır. Çevirmen, yazarın böyle bir kaygısı olduğundan habersiz davranmış, bütün bu detayları çeviri metninde atlamıştır. Bu nedenle, çevirmenin yazarın dil ve anlatım özelliklerini hedef dil metnine taşıyamadığını görmekteyiz. Yazarın sanatsal ve estetik ifadesine özen göstermeyerek kaynak metinde verilmek istenen mesajlar hedef dil okuruna iletilememiştir.

Tüzün, öykünün ilerleyen bölümlerinde de sıkça ve metin düzeyinde çıkarmalar yapmış, yazarın üslubunu, biçimini, biçimini hedef dil okuyucusuna ulaştıramamıştır. Kaynak dil metninde karşılığı olmayan, sadece kendi yorum ve üslubu önderliğinde özet niteliği taşıyan kısa bir paragrafla karşılık vermiştir. Metin analizlerinin yapıldığı bölümde de bahsedildiği gibi öykülerde anlatılan olaylar örgüsünün, kişilerin ruh halinin ve yazarın okura iletmek istediklerinin olduğu gibi çeviri metninde verilmesi gerektiğini özellikle belirtilmiştir. Yazarın okuyucuya vermek istediği mesajlar hedef dil metin okuyucu kitlesine tam olarak ulaşmamıştır. Özgün eserin çeviri metnine yansırken bir çok bölümünün budanmış olması iki yazın metni arasında eşdeğerliliğin kurulamamasına neden olmuştur.

Kaynak dil metninden alınan; *Der schöne Theodor drehte sich auf dem Klavierstuhl herum. »Wie sprichst du eigentlich mit deinem Stubenältesten?He?«* (Kästner:27) ve hedef dil metnine aktarılan *Güzel Teo, piyano çalmayı bırakarak Martin’e döndü.*«Bir son sınıf öğrencisiyle nasıl böyle konuşabiliyorsun, ha?» (Tüzün:9) bu örnekte olduğu gibi çevirmen yine yazarın sezgisel mesajlarını hedef dil metninde aktarmamıştır. Çevirmen okuyucuyu Kästner’in değil kendi akıntısında sürüklemektedir. Ancak yazınsal metinlerin içinde asıl anlam, yazarın bazen söylemediği sözcüklerin altında gizlidir. Bunun için yapılan eklemelerin her düzeyde özgün metnin hedef metinle arasındaki eşdeğerlik ilişkisini bozabileceğini düşünmekteyiz.

Çeviri metninde çok sık rastlanmamakla birlikte, sözcük, sözcük grubu ve cümle düzeyinde yanlış çevrilmiş ve anlamsal değişikliklere uğramış ifadeler saptanmıştır. “»*Teufel, Teufel! Die Diktathefte haben sie auch?«*, *fragte Matthias. »Gott sei Dank!«*” (Kästner:35) cümlesinde altı çizili ifadenin hedef dil metnine “«Vay canına! Demek yazı defterlerine el koydular ha! dedi Matz coşkuyla. « *Aman aman, neyse!*»” (Tüzün:12) karşılık ifade ile yanlış aktarıldığını görmekteyiz. Çevirmenin bu ifadeyi “Allah’a şükür! veya Tanrı’ya şükür!” şeklinde hedef dil metnine yatsıtması iletişimsel, işlevsel ve biçimsel eşdeğerliği sağlamada daha doğru bir adım olacağı düşüncesindeyiz.

Kaynak dil metninde deyim içeren bu ifade; “*Den Primanern blieb vor Staunen die Spucke weg.* (Kästner:28) hedef dil metnine aktarılırken “*Son sınıf öğrencileri şaşkınlıklarından az daha küçük dillerini yutacaklardı.* (Tüzün:9) yine bir deyimle karşılık bulmuştur. Daha öncede belirtildiği gibi yazınsal metinlerin çevirisinde sık rastlanılan mecazlar, deyimler, imalar, tekerlemeler ve atasözleri bu metinlerin sanatsal yönünü oluşturan yapı taşları, hedef dilde aynı türden yapılarla karşılanmalıdır. Yukarıdaki anlatım ile yananlamsal eşdeğerlik sağlanmış, yazarın biçimine uygun bir şekilde yerini bulmuştur.

Bu çalışmada kaynak metnin çeviri metninde cümle öğelerinin tek tek nasıl karşılandığından yola çıkarak, anlamın cümle ve metin düzeyinde kabul edilebilir bir

eşdeğerlikle verilip verilmediğini belirlemeye çalıştık. Amacımız, metin türünün özelliğine göre, ifadeleri hedef dilde en doğal karşılıkları ile eşleştirmektir. Analizini yapmaya çalıştığımız hedef dil metninde içerik ve biçim bütünlüğünden uzak, özgün metnin biçimsel ve estetik özelliklerinin genel olarak çeviri metnine yansıtılamadığını söyleyebiliriz. Çevirmenin, bunu en çok da öykünün büyük bir kısmında yaptığı çıkarmalarla sağladığını, değerlendirmesini yaptığımız bölümde ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalıştık. Tüzün, kaynak dil metninin geleneklerine uygun bir aktarım sağlayamamıştır. Yapılan çevirinin maddi kaygılarla ortaya çıkarıldığını yine sayfalar dolusu çıkarmalardan anlaşılmaktadır. Çevirmen, ortalama olarak öykünün konusunu hedef dil metnine yansıtmaya çalışsa da yapılan çıkarmalarla ve olaylar örgüsünün tamamını çeviri metnine yansıtamadığından kaynak dile yabancılaştırıcı hedef dile yaklaşımcı bir yöntem izlediğini söyleyebiliriz. Yazarın biçimini ve eserin estetik değerini hedef dilde görmek mümkün olmamıştır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan (1987). **Anlambilimi ve Türk Anlambilimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

AKTAŞ, Tahsin (1996). **Çeviri İşlemine Genel Bakış**. Ankara: Orsen Matbaacılık.

AKTAŞ, Tahsin (1999). **Yazın Çevirisi, İşlevi ve Özellikleri**. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 19(13).

AKSOY, N. Berrin (2001). **Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi**. Hacettepe Üniversitesi Dergisi, cilt 18, sayı 2, ss.1-16.

AKSOY, N. Berrin (2002). **Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi**. Ankara: İmge Kitabevi.

ALMANCA-TÜRKÇE SÖZLÜK (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ATEŞMAN, Ender (2001). **Kültürel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri**. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 18 i Sayı: 2 i ss. 29-35

BAYTEKİN, Binnaz (1999). **Günter Grass'ın "Die Blechtrommel" Romanının Türkçe'ye Çevirisinde Atasözleri, Deyimler ve Özdeyişlere Eleştirel Yaklaşım**. Çeviri Seçkisi 2, Çeviri(bilim) Nedir? Hazırlayan: Mehmet Rifat (2004). İstanbul: Dünya Yayıncılık A.Ş.

BOZTAŞ, İsmail. (1992). **Çeviri, Çeviride Eşdeğerlilik ve Dilbilim**. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

BOZTAŞ, İsmail. (1993). **Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar**. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, cilt 10, sayı 2, ss. 55-65.

BOZKURT, Bülent (1982). **Çeviri ve Sorunları**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

CEMAL, Ahmet (1986). **Çeviri Sorunları**. Gösteri Sanat- Edebiyat Dergisi, İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., ss.93.

COSERIUM, Eugeni (1980). **Çeviri Kuramında Sorunlara Doğru ve Yanlış Yaklaşımlar**. (Çev.Turgay Kurultay,İbrahim Akın), İstanbul: Metis Çev.12.

DAĞLI, Yasemin (1985). **George Büchner’in Woyzeck adlı eseri ile Türkçe Çevirisinin Syntax, Semantik ve Pragmatik açılardan karşılaştırılması**. Lisans bitirme tezi, Konya.

DEMİREZEN, Mehmet (1993). **Çeviride Eşdeğerlik Sorunu**. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt VIII, Sayı:1.

DEMİRTÜRK, Lale (1993). **Betimleyici Model Açısından Bir İnceleme: “Ernst Hemingway’in Başka Bir Ülkede” öyküsünün çeviri eleştirisi**, Gündoğan Edebiyat, sayı 5, Ankara.

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1996). **Çağdaş Çocuk Yazını**. İstanbul: YKY Yayınları.

DODERER, Klaus (1975). **Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur**. Band 1,2,3, Beltz Verlag, Weinheim und Basel.

EREN, Hasan (1998). **Türkçe Sözlük I**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,

ERTEN, Asalet (1993). **Çeviride Kültürel Etkenler, Çeviribilim Uygulamaları.** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay.

ERTEN, Asalet (1994). **Öykü Çevirisi Üzerine, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi,** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi.

GÖKTÜRK, Akşit (1994). **Çeviri Dillerin Dili.** İstanbul:YKY.

HOLMES, James (1988). **The Name and Nature of Translation and. Translated!:** **Papers on Literary Translation and Translation Studies.** Amsterdam Rodopi.

KARANTAY, Suat (1987). **Çeviri Eleştirisi.** Metis Çeviri, Güz, ss51-55.

KÄSTNER, Erich (1933). **Das Fliegende Klassenzimmer.** 157.Auflage. Cecilie Dressler Verlag. Hamburg; Atrium Verlag. Zurich.

KARAYAZICI, Berrin (1992). **Çeviri Bilim Ediminde Çevirilmezlik Sorununun Anlam Boyutu.** Dilbilim 20. Yıl Yazıları, Ankara: Karaca Dil Kursu.

KOLLER, Werner (1972). **Grundprobleme der Übersetzungstheorie.** München.

KOLLER, Werner (1987). **Einführung in die Übersetzungswissenschaft.** München.

KOLLER, Werner (1979). **Einführung in die Übersetzungswissenschaft.** Heidelberg: Qualle und Mayer Verlag.

KURAN, Nedret (1993). **Kültürlerarası İletişim Aracı Olarak Çeviri.** Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü. İstanbul.

KÖNİGS, G. Frank (1985). **Translation inside and outside the Teaching Context: The text a starting point. Translation in Foreign Language Teaching and Testing.** gnv, 1985.

NEYDİM, Necdet (2003). **80 Sonrası Değişen Paradigma Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Bu Yayınevi,

NİDA, E.A (1976). **A Framwork for the Analysis and Evalution of Theories of Translation**, W. Brislin.

ÖNER, I. Bengi (2001). **Çeviri Kavramlarını Düşünürken**. İstanbul: Sel Yayıncılık.

ÖZBEK, Yılmaz (1988). **Die Quellen Der Übersetzungsprobleme**. Erzurum, 2. Baskı.

POPOVIÇ, Anton (1970). **The Consept Shift of Expression in Translation Analysis içinde The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practise of Literary Translation**. James Holmes (Ed.) The Hague: Mouten. ss.78-87.

POPOVIÇ, Anton (1973). **Zum Status der Übersetzungskritik**. in Babel, ss.62.

REİSS, K. And H. Wermeer (1984). **Grundlegung Einer Allergemei-nen Translationstheorie**. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

REİSS, Katharina (1971). **Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik, Kategorien und Kritien für eine Sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen**. München.

RİFAT, Mehmet (1995). **Çeviri ve Çeviri Kuramları Üstüne Söylemeler**. İstanbul: Düzlem Yayınları.

SCHNEİDER. Peter (1984). **Realistische Kinder- und Jugendliteratur**, Haas Gerhard (Hrsg.) **Kinder- und Jugendliteratur**. Stuttgart: Philipp Reclam.

SEMERCİOĞLU, Ufuk (1999). **Çeviride Eşdeğerlilik ve Bir Örnek “ BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI’NDAN Contes de La Montagne D’ordures’e.** Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi.

SERT, Gülperi (1999). **Elias Canetti’yi Evirmek mi Çevirmek mi?** Çeviri Seçkisi 2, Çeviri(bilim) Nedir? Hazırlayan: Mehmet Rifat (2004). İstanbul: Dünya Yayıncılık A.Ş.

SÖNMEZ, Sevim (1999). **Günümüzde Çevirinin Önemi, Çeviri Eleştirisi Sempozyum Bildirileri.** Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi.

STEUERWALD, Karl (1974). **Almanca-Türkçe Sözlük.**

STOLZE, Radegundis (1994). **Übersetzungstheorien.** Tübingen:Günter Narr Verlag.

TORY, Gideon (1980). In **search of a Theory of Translation.** Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics.

TORY,Gideon(1984).“**Translation,Literary Translation and Pseudotranslation**”, E.S. Shaffer (Ed.) Comparative Criticism 6, Cambridge: Cambridge University Pres, ss.73-85.

TÜRKÇE SÖZLÜK (1988). Türk Dil Kurumu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TÜZÜN, Hüseyin (1989). **Uçan Sınıf.** 1. Basım. İstanbul: Can Yayınları.

VAN DEN BROEK, Raymond (1985). **Second Thoughts on Translation Criticism-A model of its analyticFunktion, The manipulation of Literature.** (ed.) T.Hermans, London, ss.54-63.

VARDAR, Berke (1977). **Çeviri Sorunları. in Dilbilim II.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu.

VARDAR, Berke. (1988). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: ABC Kitabevi

VARDAR, Berke. (1990). **Dilbilim Açısından Çeviri**. Sayı 11, ss. 99-100.

WILLS, Wolfram (1977). **Übersetzungswissenschaft, Probleme und Methoden**. Stuttgart.

YURTBAŞI, Metin (2000). **Türkische Redewendungen**. İstanbul: Bahar Verlag.